

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Strategy for sustainable cultural tourism development
in the area of the Northeast

ปิยะสุดา เพชรเวช และคณะ

สถาบันวิจัยญาณสังวร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ 2561

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Strategy for sustainable cultural tourism development
in the area of the Northeast

ปิยะสุดา เพชรอาเวช

ปัญญา คีลรัตน์

พระศิลาศักดิ์ สุขเมธ

สิริวุฒิ รัศมีฉาย

พระมหาสุริยา จิตเมธี(โฮมจุมจัง)

สถาบันวิจัยญาณสังวร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัย

ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยได้รับการดูแลจากสถาบันวิจัยญาณสังวรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณที่ให้โอกาสการทำงานและสนับสนุนในการทำวิจัย และได้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจาก ดร.ปาน กิมปี พระครูกิตติวรารท,ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.สาธิต กฤตลักษณ์ อาจารย์จุฑารัตน์ จิตต์ถนอม ผู้ทรงคุณวุฒิ พระมหาน่วม สุจิตโต,ผศ.ดร. ดร.วสิษฐพัชร วาฤทธิ คุณสมควร แก้วชาลุน คุณวสันต์ ฉายรัศมีกุล คุณรุ่งทิพย์ มณเฑียร ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยญาณสังวรและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือแนะนำและอำนวยความสะดวกตลอดจนผู้เกี่ยวข้องผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ขอขอบคุณมาไว้ ณ โอกาส นี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้สัมภาษณ์ในข้อมูลระดับต่างๆ และอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย อีกทั้งสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งในงานวิจัยชิ้นนี้

ประโยชน์และคุณงามความดีของงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแก่ บิดา มารดา คุณครูบา อาจารย์ ที่ได้สั่งสอนอบรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันตลอดผู้มีพระคุณทุกท่าน

ปิยะสุดา เพชราเวช

หัวหน้าโครงการวิจัย

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้คัดเลือกแบบเจาะจง ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร เพื่อคัดเลือกตัวแทนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านสถาบันหลักทั้ง 6 สถาบัน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 50 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 60 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิค การตรวจสอบแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ศึกษาวิจัยปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังนี้ ในการจัดทำยุทธศาสตร์ ปัจจัยส่วนบุคคลจะไม่มีผลต่อการทำแผนยุทธศาสตร์มาก เนื่องจากการจัดทำแผนจะต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันประกอบด้วย กลุ่มงานภาครัฐ กลุ่มงานภาคธุรกิจ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วิเคราะห์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) โดยการจัดทำประชาคมเพื่อเสนอเข้าสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้นปัจจัยส่วนบุคคลจะมีผลน้อยมากต่อการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ นอกจากนี้การศึกษาศึกษายังมีประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว คือ 1) ต้นทุนทางด้านกายภาพ และ 2) ต้นทุนทางด้านจิตภาพ

2. การศึกษาวิจัยจากปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆของภาค แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากจะอยู่ในการดูแลของหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบหลายหน่วยงานทำให้เกิดปัญหาในเชิงการบริหารและการจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลต่อการพัฒนาให้ทันต่อ

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามีแผนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

3. การจัดทำเส้นทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้มีความเชื่อมโยงไปยังจังหวัด และภูมิภาคอื่นๆ ด้วย โดยเน้นให้มีการจัดกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ชัดเจน

คำสำคัญ 1.ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนา 2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน 3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

Cultural Tourism is a form of sustainable tourism, travelling to man-made tourism destinations, to get fun and joy, to get knowledge by studying beliefs and understandings in socio-cultural conditions, to get additional new experiences, to be conscious of environmental and cultural conservation with participation of local communities in management of this kind of tourism. The objectives of this research are to :

1. Study the factors affecting the strategy on sustainable tourism development in the northeastern part of Thailand;
2. Study the appropriate strategy on sustainable tourism development in the northeastern part;
3. Study how to develop cultural tourism destinations as tourism routes with participation of communities.

The samples used in this study were specifically selected in the areas of 3 provinces : Nakhon Phanom, Roi-et and Yasothon, in order to find representatives of cultural tourism providers through 6 key institutions. Information are from 12 knowledgeable people, 50 practitioners and 60 general people, using qualitative research methodology. The tools for gathering information were interviews and focus group discussions. Tripartite testing technique was used to test the information; analysis was made according to the objectives and the research results were presented by analytic narration. The results revealed that :

1. The study on personal factors affecting the strategy on cultural tourism development in the northeastern part found that personal factors did not much affect the strategy formulation because stakeholder analysis was done in cooperation among groups of people from the public, business and locality. The result was presented to set the strategies of public organizations on cultural tourism in the northeast. Therefore, personal factors least affected the strategy formulation. In addition, the study also mentioned the issue on factors affecting tourism strategies,

namely : physical and mental capitals.

2. The study on basic factors of tourism destination development in the northeast consisted of diverse cultural tourism destinations distributed in the areas of the northeastern part. Key tourism destinations with numbers of tourists are always taken care by many public agencies. Some destinations are under too many responsible entities, causing administrative and managerial problems, resulting in development to cope with happening situations and being obstacles for development. The integration of working among agencies related to tourism destinations therefore needs an urgent implementation and should be set in the strategy with clear action plans.

3. Identification of cultural tourism routes linking among provinces and regions with clear clusters.

Key words : 1. development strategy; 2. sustainable cultural tourism;

3. northeastern part

สารบัญ

บทที่	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย.....	1
ปัญหาวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	5
ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์.....	7
แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว.....	9
แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	48
แนวคิดทฤษฎีด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วม.....	59
แนวคิดทฤษฎีด้านการวางแผนยุทธศาสตร์.....	65
การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม.....	96
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	100
กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย.....	104
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	105
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	106
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	107
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	108
4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผลการศึกษา.....	110
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	125
สรุปผล.....	125
อภิปรายผล.....	128

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ข้อเสนอแนะ.....	129
บรรณานุกรม.....	133
ภาคผนวก.....	135
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์.....	136
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	139
ภาคผนวก ค ประวัติคณะผู้วิจัย.....	141

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	54
2 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	104

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย จัดว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน โดยแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ถูกรวมอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรกในแผนฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2550-2554) โดยรัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศเป็นอันดับ 3 รองจากการส่งออกยางพาราและข้าว และช่วยลดภาระการขาดดุลการค้า จวบจนถึงปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวของประเทศไทย ให้เป็นไปตามความเหมาะสมตามช่วงเวลา ต่างๆ และในปัจจุบันคือการพัฒนากการท่องเที่ยวไทย ให้เป็นอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนทั้งในด้านของเศรษฐกิจวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันตามนโยบายระดับชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำหรับในปี พ.ศ. 2550 นี้ได้มีปรากฏการณ์ที่เป็นกระแสหลักในสังคมไทยคือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งถือว่าเป็นวาระแห่งชาติ และได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และในร่างรัฐธรรมนูญปี 2550 (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2550) การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย ดำเนินการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547-2551 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย ภายในปี พ.ศ. 2551 โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวตลาดต่างประเทศในปี พ.ศ.2551 จำนวน 20.08 ล้านคนสร้างรายได้ 788,993 ล้านบาทสำหรับวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระยะ 5 ปีในปี พ.ศ. 2550-2554 นั้นจะมุ่งพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้ก้าวสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพและเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก อันจะนำไปสู่การเป็น Tourism Capital of Asia (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2550, หน้า 1-4)

การพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่เกิดจากกระแสการอนุรักษ์และเสียงเรียกร้องให้คืนสภาพสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ พร้อมทั้งความต้องการมีส่วนร่วมในพัฒนากการท่องเที่ยวของชุมชนในท้องถิ่นและแนวความคิดความต้องการความรู้ของนักท่องเที่ยวจึง

ต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการฟื้นฟูอนุรักษ์คุณภาพทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดและให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาจากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 16)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวอันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืนทั้งนี้ควรมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวังเพื่อมิให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อสังคมการวางแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเป็นความพยายามในการเปลี่ยนแปลงบริหารประเทศภาคีรัฐขนาดใหญ่โดยอาศัยการจัดการเชิงยุทธศาสตร์เป็นการมองทุกอย่างทุกๆ ด้านไปพร้อมกันดังนั้นต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงจะสามารถพัฒนาประเทศไปได้นั้นจะเห็นได้ว่ากระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลกที่ได้รับความสนใจอย่างมากรุนแรงมีส่วนผลักดันให้รัฐบาลไทยตระหนักถึงเป้าประสงค์ที่สำคัญของการบูรณาการคือความยั่งยืนมุ่งเน้นการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนั้นมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งทางภาครัฐและเอกชนได้เห็นถึงศักยภาพที่จะสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวด้านนี้ได้จึงได้ให้การสนับสนุนให้ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมได้รับการแนะแนวทางและพัฒนาอย่างถูกวิธีเพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นดังจะเห็นได้จากชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมได้มีการเข้ามาจัดทำการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนหรือ

เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่าโฮมสเตย์และความเป็นเอกลักษณ์อีกด้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือด้านประวัติศาสตร์อันยาวนานที่เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมด้านต่างๆซึ่งจากแหล่งท่องเที่ยวทางอารยธรรมที่โดดเด่นนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยฝ่ายการตลาดภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงจัดแคมเปญเพื่อส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวของภาคอีสานขึ้นโดยใช้ชื่อว่า **“Check-in I-San”...เที่ยวอีสานครีกครั้นเศรษฐกิจอีสานคึกคัก** ซึ่งเป็นโครงการที่อยู่ภายใต้ปีท่องเที่ยวอีสาน 2551- 2553 เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวภาคอีสานเชิงรุกเน้นกิจกรรมหลักด้วยการเสนอขายรายการท่องเที่ยวพร้อม 5 รายการกระตุ้นให้ขับรถท่องเที่ยวภาคอีสานและจัดกิจกรรมสร้างความรับรู้พร้อมทั้งชักชวนให้มาท่องเที่ยวอีสานอย่างต่อเนื่องโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต้องการสร้างกระแสให้นักท่องเที่ยวนึกถึงภาคอีสานเป็นอันดับแรกส่งเสริมให้ภาคอีสานเป็นตลาดการท่องเที่ยวในประเทศที่อยู่ระดับแนวหน้าเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้สู่อีสานทั้งภูมิภาคอีกทั้งยังส่งเสริมอุตสาหกรรมเปิดประตูไปสู่อินโดจีนอีกด้วยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงมนต์เสน่ห์ของภาคอีสานที่ถือเป็น“แหล่งเรียนรู้อารยธรรม” ดินแดนที่เหมาะสมกับการเดินทางท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้โดยกลุ่มเป้าหมายของโครงการนี้คือกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งเยาวชนกลุ่มคนทำงานกลุ่มครอบครัวหรือแม้แต่กลุ่มผู้สูงอายุ

จากสาระและความสำคัญข้างต้นได้สอดคล้องกับคำกล่าวของกุลธิดาสามะพุทธิ (2540) ที่ได้กล่าวว่าปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบันกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นหรือวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการศึกษาซึ่งจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนในอดีตซึ่งจะทำให้ทราบถึง แรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนี้ได้นอกจากนี้ยังเป็นการเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบันทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ ของท้องถิ่นที่ไปเยือนก็เป็นเรื่องจำเป็นเช่นกัน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องเรียนรู้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะหมายถึงการท่องเที่ยวตามโบราณสถานแหล่งอารยธรรมท้องถิ่นต่างแล้วนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความหมายรวมถึงการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ในอีกรูปแบบหนึ่งและการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมและเป็นที่สนใจในปัจจุบันก็คือการท่องเที่ยวเชิงศาสนา(Religion Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม

ที่มีมานานแล้วตั้งแต่มีการเดินทางเพื่อแสวงบุญไปยังดินแดนต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในปัจจุบันที่เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาสำหรับพระพุทธศาสนาของประเทศไทยเรานั้นมีหลากหลายนิกาย ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละสายแต่จุดประสงค์หลักนั้นคือการบรรลุถึงการทำความดีความเชื่อความศรัทธาเป็นสิ่งที่มียู่กับสังคมไทยมาช้านานจวบจนมาถึงปัจจุบัน คนไทยนั้นก็ได้นวนความเชื่อมาไว้ในศาสนาโดยเฉพาะในแถบลุ่มแม่น้ำโขงก็มีความเชื่อต่างๆ นานาทั้งที่พิสูจน์ได้และไม่สามารถพิสูจน์ได้ หรือเกิดจากปรากฏการณ์ที่เหนือธรรมชาติสำหรับประเทศไทยเราแล้วคงหนีไม่พ้นเรื่องความเชื่อประเภทนี้โดยเฉพาะในแถบอีสานตอนใต้ของไทยมีเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางสายขอมที่เป็นอารยธรรมเก่าแก่มาจากแถบประเทศกัมพูชา จึงก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาขึ้นโดยเป็นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางมาทำบุญเสริมสิริมงคลให้ตัวเองตามวัดต่างๆ หรือการเดินทางเพื่อนมัสการพระธาตุที่มีชื่อเสียงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบริษัททัวร์ก็มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมทำบุญไหว้พระสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (<http://www.activity.pattaya.com>, 2552)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้สามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ และมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวและศึกษาหาความรู้วัดต่างๆ ที่น่าสนใจและมีการเชื่อมโยงกันของเส้นทางต่างๆ ที่สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างสะดวกสบายถ้ามีการวางแผนและการจัดการที่ดีภายในจังหวัด อำเภอและ วัดต่างๆ ร่วมมือกับชุมชนเพื่อวางแผนทางที่จะพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความน่าสนใจ แต่สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางนัก มีเพียงคนในพื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นที่รู้จักคุ้นเคยและเดินทางไปเที่ยวชม ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาแนวทางและศักยภาพเพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมเพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นและสามารถสร้างเส้นทางในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความคุ้มค่ากับการเดินทางมาท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนสำคัญที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและมีศักยภาพก็คือการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องชุมชนและคนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาและจัดการ โดยการศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและถ้ามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวก็ทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาอาชีพผลิตสินค้าของที่ระลึกต่างๆ เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งก็จะช่วยเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ปัญหาวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคืออะไร
2. ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรใช้วิธีการใด
3. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีวิธีการอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน คือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ลักษณะปัจจัยพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาการ และเชื่อมโยงเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่

2.1 ภาครัฐคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานจังหวัด กลุ่มยุทธศาสตร์จังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการ สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด บุคลากรจากสถาบันอุดมศึกษาด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ภาคประชาชน คือ ผู้ประกอบการธุรกิจด้านบริการท่องเที่ยว ที่พักแรม บริษัททัวร์ ขนส่ง ภัตตาคารร้านอาหาร สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ชมรมโรงแรม หอการค้า และองค์กรอิสระภายในจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มาท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลา 1 ปีงบประมาณประจำปี 2558

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชนในการนำความรู้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. ได้ทราบถึงความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้มาเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ผลการวิจัยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง แผนการปฏิบัติซึ่งวางเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวตามแหล่งอารยธรรม พุทธศาสนสถาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดทฤษฎีด้านการวางแผนยุทธศาสตร์
- 2.6 การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ความหมายของยุทธศาสตร์ (Strategy)

คำว่า “ยุทธศาสตร์ (Strategy)” เป็นคำยืมมาจากศัพท์ของศาสตร์ทางการทหาร (Military Science) เพื่อใช้ในการบริหารหลายๆ สาขา โดยใช้ในความหมายเหมือนกันในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่จะเชื่อมต่อระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับวิธีการ รากศัพท์คำว่า “ยุทธศาสตร์” นั้น มาจากคำภาษากรีก คือ “Strategy” หมายถึง ภาวะผู้นำทางทหาร หรือนายพล ในทางการทหารมักใช้ในความหมายของการเคลื่อนพลไปสู่เป้าหมาย ซึ่งต่อมาครอบคลุมไปถึงด้านการสนับสนุนการส่งกำลังบำรุงด้วย ต่อมาคำว่า “ยุทธศาสตร์” ได้พัฒนาไปสู่ความเป็นศาสตร์อย่างสมบูรณ์ โดยมีงานเขียนของนักการทหารที่สำคัญ เช่น Von Clausewitz และ Liddell Hart ส่วนผู้ที่นำมาใช้กับศาสตร์ทางการบริหารมีหลายท่านซึ่งต่างก็ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่ง

ยุทธศาสตร์ทางการบริหาร ตามที่แต่ละสำนักคิดจะยกย่อง เช่น George Steiner, Henry Mintzberg, Kenneth Andrews และ Michael Porter ฯลฯ

George Steiner, 1979 (อ้างอิงใน เมธี สุตตรสุนธ์และคณะ, 2548) ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์โดยตรง แต่ได้กำหนดไว้กว้างว่า ยุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อองค์กรโดยเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจกำหนดทิศทาง ซึ่งก็คือ เป้าประสงค์ และพันธกิจ อันประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญที่จะทำให้บรรลุแนวทางที่ตั้งไว้ โดยยุทธศาสตร์จะตอบคำถามว่าองค์กรจะต้องทำอะไรมีเป้าหมายอะไร และจะไปถึงได้อย่างไร

Henry Mintzberg, 1988 (อ้างอิงใน เมธี สุตตรสุนธ์และคณะ, 2548) กล่าวไว้ว่า ยุทธศาสตร์มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวทางแต่ที่แพร่หลายมากที่สุด คือ ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนในการกำหนดวิธีการที่จะไปให้ถึงที่หมายได้อย่างไร และอาจหมายถึง รูปแบบกิจกรรมที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนรูปแบบของมุมมองในลักษณะของวิสัยทัศน์และทิศทาง

Kenneth Andrews, 2001 (อ้างอิงใน เมธี สุตตรสุนธ์และคณะ, 2548) กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นเรื่องของการแข่งขัน โดยการสร้างความแตกต่าง และมุ่งที่จะสร้างชุดทางเลือกของกิจกรรมที่นำไปสู่ความเหนือกว่าหรือชัยชนะขององค์กรที่กำหนดยุทธศาสตร์นั้น

ซึ่งโดยสรุปความหมายของคำว่า ยุทธศาสตร์อย่างกว้างๆ คือ มุมมองปัญหาและกำหนดทิศทางที่ต้องการ และการระบุสถานะขององค์กรในขณะนั้น หรืออาจจะหมายถึงแผนและรูปแบบของกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม Mintzberg กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ต่างจากนโยบายและแผนตรงที่ยุทธศาสตร์จะมีความสามารถในการลื่นไหล (Fluidity) หรือการปรับตัวที่มีสภาพคล่องสูงมาก

ยุทธศาสตร์อาจถูกกำหนดโดยการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย ทั้งภายในและภายนอก (SWOT Analysis) เพื่อวิเคราะห์สถานะที่เป็นอยู่และทิศทางที่จะไป ทั้งนี้จะต้องมีหลักการสำคัญที่สุดคือ ความเรียบง่าย (Simplicity) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในองค์กรและเพื่อให้เกิดความร่วมมือของทุกๆฝ่าย โดยมีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพ หรือ CEO เป็นผู้กำกับให้การดำเนินการหรือกิจกรรมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยกำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรธุรกิจจะต้องตอบคำถามอย่างน้อย 5 ข้อ คือ

1. ได้ทำสิ่งใดบ้างเพื่อพัฒนาการบริการ
2. ได้ทำสิ่งใดบ้างเพื่อให้ลูกค้าผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจมากขึ้น
3. ได้ทำสิ่งใดบ้างเพื่อลดต้นทุน
4. ได้ทำสิ่งใดบ้างเพื่อเพิ่มผลผลิต (การเพิ่มผลผลิตภายใต้ต้นทุนคงที่ หรือลดลง)
5. ได้ทำสิ่งใดบ้างเพื่อเพิ่มรายได้จากสินค้าและบริการใหม่ๆ

ซึ่งแนวคิดได้ขยายไปสู่การบริหารสาขาต่างๆ ที่อิงแนวการวิเคราะห์ทางธุรกิจนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 90 เป็นต้นมา รวมทั้งสาขาการบริหารการศึกษาด้วย

เนื่องจากยุทธศาสตร์ หมายถึง ความยืดหยุ่นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมจะมีภาคบังคับเฉพาะเรื่องที่จะต้องบรรลุเป้าหมายเท่านั้น การกำหนดวิธีการและเป้าหมายจึงประกอบไปด้วยการตั้งคำถามในทุกๆ เรื่องไม่ว่า กลุ่มเป้าหมายคือใคร มีลักษณะอย่างไร ช่องทางการดำเนินการมีอะไรบ้าง แต่ละช่องมีคุณลักษณะอย่างไร เทคโนโลยีที่เหมาะสมคืออะไร ต้นทุนเป็นอย่างไร ลดได้ไหม และสภาพทางภูมิศาสตร์ส่งผลอย่างไร ฯลฯ เพื่อนำมาวิเคราะห์แล้วสร้างเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่ความได้เปรียบ

โดยทั่วไปคำถามที่ประกอบด้วย เราเป็นใคร Who are we? เราทำอะไร What do we do? ตอนนี้อยู่ ณ จุดใด Where are we now? ทำไมเราถึงมาอยู่จุดนี้ Why are we here? เราจะไปไหน Where should we go? แล้วเราจะไปอย่างไร How can we do? ฯลฯ

กระบวนการยุทธศาสตร์นั้น เริ่มมาจากกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์ (Strategy Formation) ซึ่ง Mintzberg วิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์มีความแตกต่างกับนโยบายและแผนตรงที่ผู้นำมักจะใช้ความสามารถเฉพาะตนผลักดันให้เกิดยุทธศาสตร์ของตน ซึ่งต่างจากกระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบายและแผน (Policy & Plan formulation) ที่ใช้เวลามากกว่า ฉะนั้นเมื่อถึงการปฏิบัติจึงไม่ใช้การดำเนินการ (Implementation) แต่จะใช้คำว่า “การบริหารยุทธศาสตร์” (Strategy Execution) หมายถึงการบริหารภายใต้ความสามารถที่จะใช้ดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติ เนื่องจากยุทธศาสตร์เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพอย่างไม่มีที่สิ้นสุด กิจกรรมจึงถูกกำหนดให้มีลักษณะเป็นกระบวนการงาน (Work Process) ซึ่งแต่ละกระบวนการงานสามารถจบงานได้ในตนเอง (One Stop Service) อย่างไรก็ตามในการประเมินยุทธศาสตร์มักไม่ใช้คำว่า “การประเมิน” (Evaluation) แต่มักจะใช้คำว่า “การวัดยุทธศาสตร์” (Strategy Measure) เนื่องจากยุทธศาสตร์มีความยืดหยุ่นสูงมาก ทั้งจากเทคโนโลยี สถานการณ์และข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน กิจกรรมหรือสิ่งที่ทำจึงต้องวัดอย่างต่อเนื่อง

2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism)

ประเสริฐ วิทาร์ัฐ (2531 หน้า 3) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากสินค้าอื่นคือผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวต้องมาหาสินค้าด้วยตนเองแทนที่สินค้าจะไปหาผู้ซื้อสำหรับตัวสินค้าก็มีความแตกต่างจากสินค้าทั่วไปคือผู้ซื้อไม่สามารถเก็บสินค้าไว้เป็นสมบัติได้แต่ผู้ซื้อจะได้รับ ความรื่นรมย์ความพึงพอใจความแปลกใหม่ประเทืองปัญญาพักผ่อนสนุกสนานความคุ้มค่าของผู้ซื้อจึง

อยู่ที่ความรู้สึกพอใจประทับใจและมีการบอกเล่าถึงความประทับใจแก่ผู้อื่นเพื่อชักชวนให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว

วินิจ วีรยางกูร (2532, หน้า 6) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางออกจากที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ เช่นการเดินทางออกจากบ้านตามปกติและการเดินทางเพื่อไปอาศัยที่อื่น”

ชาญชัย ดวงจิตต์(2536, หน้า 76) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ 2 ประการดังนี้

1. การท่องเที่ยวคือความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งหลายในการอยู่อาศัยของบุคคลในประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่งมีเงื่อนไขว่าเขาเหล่านั้นจะต้องไม่อยู่อาศัย ณ ประเทศนั้นเป็นการถาวรเพื่อทำกิจกรรมใดๆไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรในการที่จะได้มาซึ่งรายได้
2. การท่องเที่ยวมีความหมายทั้งเป็นศาสตร์ศิลปะและเป็นธุรกิจในการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวเช่นการจัดการด้านที่พักการจัดการด้านความสะดวกสบาย เป็นต้น

วรรณา วงษ์วานิช(2539, หน้า 7) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวสรุปว่าการท่องเที่ยวมีความหมายกว้างกล่าวคือมิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพิ่มพูนความสนุกสนานเท่านั้นแต่ยังมีความหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่งรวมทั้งที่เป็นการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศการท่องเที่ยวเป็นการบวนการที่ทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมีกิจกรรมร่วมกันและทำให้ได้รับความรู้สนุกสนานเพลิดเพลินนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงธุรกิจที่กว้างขวางซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า ความหมายของคำว่าการท่องเที่ยวนั้นจะมีความหมายอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการคือ

- 1.เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว
- 2.เดินทางด้วยความสมัครใจ
- 3.เดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดๆก็ได้ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นิคม จารุมณี (2536, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีักหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยมีแรงกระตุ้น (Motivator) จากความต้องการในด้านกายภาพด้านวัฒนธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ”

โกมุทพันธุ์ ผลสินธุ์(2542, หน้า 1-2) ได้อ้างถึง พ.ศ. 2506 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรมประเทศอิตาลีที่ประชุมได้พิจารณาว่าเพื่อให้ความหมายของการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางเดียวจึงได้กำหนดคำจำกัดความของคำว่าการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ได้แต่ต้องไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ

สรุปลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวจาก **คอลเลียร์และฮาร์ราเวย์** (Collier and Harraway, 1971, pp. 1-2 อ้างอิงในโกมุทพันธุ์ผลสินธุ์, 2542, หน้า 1-2)

1. การท่องเที่ยวเริ่มจากกระบวนการทางความคิดและการตัดสินใจ
2. การท่องเที่ยวคือการผสมผสานของบริการต่างๆประสบการณ์จากการเดินทางและความพึงพอใจที่ได้รับ
3. การผสมผสานเหล่านี้จะนำไปสู่การเดินทางของคนไปยังจุดหมายปลายทางที่หลากหลายนอกเหนือไปจากสถานที่พักตามปกติและการพักผ่อนตามจุดหมายปลายทางอื่นๆ
4. ช่วงระยะเวลาของการท่องเที่ยวจะต้องเป็นระยะเวลาชั่วคราวไม่ใช่ถาวร
5. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะเป็นผลในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
6. พฤติกรรมของการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
7. การท่องเที่ยวจะต้องกิจกรรมที่พึงพอใจ

ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวคือการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติเป็นการชั่วคราวเพื่อความสนุกสนานด้วยความสมัครใจไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพและการเดินทางท่องเที่ยวนั้นต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ปรีชา แดงโรจน์(2544,หน้า29-30)ได้อ้างถึงคำนิยามการท่องเที่ยวขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรมเมื่อปีพ.ศ. 2506 ไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการคือ

1. ต้องมีการเดินทาง
2. ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน
3. มีจุดหมายหมายของการเดินทาง

และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่าการเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำแต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. เพื่อพักผ่อนในวันหยุด
2. เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา
3. เพื่อการศึกษา
4. เพื่อการกีฬาและบันเทิง
5. เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ
6. เพื่องานอดิเรก
7. เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร
8. เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ
9. เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2548, หน้า 12) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นเรื่องของ การเดินทาง (Travel) ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยวแต่ต้องเป็นการเดินทางที่เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจมิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้างแต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆเช่นเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจความสนุกสนานเพลิดเพลินการศึกษาศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตรติดต่อธุรกิจการประชุมสัมมนา เป็นต้นมิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวถ้าหากการเดินทางอยู่ในเงื่อนไข 6 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือประกอบธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งในประเทศที่เดินทางไป
2. เป็นการเดินทางโดยตั้งใจจะไปตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศที่เดินทางไป
3. เป็นการเดินทางเข้าไปประเทศใดประเทศหนึ่งเพื่อปฏิบัติงานด้านการทูตหรือองค์การระหว่างประเทศหรือเอกชนอื่นๆโดยได้รับค่าจ้างตอบแทน
4. เป็นการเดินทางข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศทุกวันเป็นประจำ
5. เป็นการเดินทางผ่านโดยไม่แวะลงแม้ว่าการเดินทางจะอยู่ในอาณาเขตของประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นเวลานานมากกว่า 24 ชั่วโมงก็ตาม
6. เป็นการเดินทางที่ถูกบังคับให้เดินทางเช่นการนำกองทหารเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยัง

อีกทีหนึ่งหรือการย้ายนักโทษจากที่คุมขังหนึ่งไปยังอีกที่คุมขังหนึ่งเป็นต้น

จากความหมายของการท่องเที่ยวซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายไว้นั้นสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวโดยการเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจไม่ว่าจะวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่มีได้ประกอบธุรกิจหรือหารายได้อันมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพด้านวัฒนธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

พยอม ธรรมบุตร(2549, หน้า 1-2) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งได้แก่การขนส่งการคมนาคมที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับสนามบินตัวเมืองสถานีขนส่งสถานีรถไฟรวมถึงคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ได้แก่ถนนทางหลวงเครือข่ายคมนาคม
2. ที่พักแรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นกันโดยเฉพาะสำหรับ Tourist ซึ่งต้องค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 คืนได้แก่โรงแรมรีสอร์ทบริการอาหารและเครื่องดื่ม Home Stay แค้มป์ ฯลฯ
3. แหล่งท่องเที่ยวเป็นหัวใจขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเพราะเป็นสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติหรือวัฒนธรรมหรืองานมหกรรมประเพณีท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนเจ้าของบ้าน
4. กิจกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งแสวงหาประสบการณ์จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมซึ่งอาจเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเช่นการดำนาการเกี่ยวข้าวการจับปลาการกรีดยางการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

ประเภทของการท่องเที่ยว

(Mill, 1990, p. 19 อ้างอิงในศรีธัญญา วรากุลวิทย์, 2546, หน้า 15 - 20) แบ่งการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทคือ

การท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยว

การแบ่งชนิดของการท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวซึ่งในการประชุมขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวที่ได้จัดขึ้นในกรุงโรมประเทศอิตาลีในปีค.ศ. 1963 ในที่ประชุมได้สรุปว่าการเดินทางท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุผลของนักท่องเที่ยวดังนี้

- การท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure)
- การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Recreation)
- การท่องเที่ยวในวันหยุด (Holiday)
- การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา (Sport)
- การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health)
- การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study)
- การท่องเที่ยวทางศาสนา (Religion)
- การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business)
- การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมมิตรและญาติ (Visiting Friends and Relatives หรือ VFR)
- การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mission)

การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล

การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากลมีลักษณะดังต่อไปนี้

- การท่องเที่ยวภายในประเทศ
- การท่องเที่ยวต่างประเทศ
- การท่องเที่ยวลักษณะส่วนตัว
- การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

การท่องเที่ยวตามลักษณะการจัดการ

การท่องเที่ยวตามลักษณะการจัดการมีรูปแบบดังนี้

- กำหนดโดยประเภทได้แก่การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) กับการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism)
- กำหนดโดยระยะทางได้แก่การท่องเที่ยวระยะไกล (Long - Haul) กับการท่องเที่ยวระยะใกล้ (Short - Haul)

- กำหนดโดยวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเช่นพักผ่อนศึกษาดูงานกีฬาการเยี่ยมญาติมิตร การประชุมเพื่อสุขภาพ
- กำหนดโดยระยะเวลาได้แก่การไปแวะเยี่ยม (Visit) หรือทัศนจาร (Excursion) โดยไม่ค้างคืนกับการพักเยี่ยม (Staying Visit) โดยค้างแรมในปัจจุบันยังมีการท่องเที่ยวแบบ Home Stay และ Long stay ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวได้รับความนิยมสูงและเป็นที่น่าสนใจของผู้จัดนำเที่ยวทั่วโลก
- กำหนดโดยนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนดแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางอาจเป็นการท่องเที่ยวคนเดียวหรือการท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม
- กำหนดโดยวิธีการจัดการได้แก่การท่องเที่ยวแบบอิสระ (Independent Travel) กับ การท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (Inclusive Travel and Visits)

แนวคิดท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศรีพร สมบุญธรรม(2536, หน้า 25) กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้นหากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

Elizabeth, 1991 (อ้างอิงในศูนย์วิจัยป่าไม้, 2538, หน้า 3/2) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่าการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(2539, หน้า 31) กล่าวว่าการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระด้านการศึกษการเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนทั้งนี้คำว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยัง

สมศรี ยิ้มเมือง(2539, หน้า 29) ได้ให้ความหมายของ Ecotourism ในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามความหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยอ้างตามเอกสารนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปีพ.ศ. 2538 – 2539 ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ “การเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลิน

ไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติสภาพสังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”

นิพล เชื้อเมืองพาน (2542, หน้า 19) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าหมายถึง “การเดินทางไปยังสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติสภาพสังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2542, หน้า 2) ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 2) ให้ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าคือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548, หน้า 39) ได้ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึงการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติสภาพสังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือการท่องเที่ยวในแบบอนุรักษ์การเดินทางท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีจิตสำนึกท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบรักษาและไม่ทำลายธรรมชาติโดยมีการร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องนักท่องเที่ยวและชาวบ้านท้องถิ่นเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวคงอยู่ตลอดไป

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(กองอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2538, หน้า 19) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในนิทรรศการวันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2538 ดังนี้

1. มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย (Less impact)
2. ได้รับความรู้จากการท่องเที่ยว (Education)
3. เกิดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Local participation)
4. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเกิดแก่คนท้องถิ่นนั้นๆ (Local benefit)

(วรรณ วรชวานิช, 2539, หน้า 76-77) ได้กำหนดหลักสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism ว่ามีดังนี้

1. การกำหนดเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning of the various activities)

โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเช่นระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System -GIS)

2. การควบคุมนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ

(Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่

3. การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่การอนุรักษ์ธรรมชาติและประสบการณ์ท่องเที่ยวเช่นการเล่าประวัติย่อๆของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึงตลอดจนลักษณะที่สำคัญๆของพื้นที่นั้นๆหรืออาจจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่งวีดิทัศน์หรือแผ่นพับเพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกำลังจะไปเยือน

4. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยลดความแออัดให้กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก

5. การนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืนเช่นการตัดต้นไม้ทำลายป่าการลักลอบเก็บหรือมีปะการังและพันธุ์สัตว์น้ำที่หายากไว้ในครอบครองการล่าสัตว์ในเขตหวงห้าม ฯลฯ

6. การควบคุมสิ่งก่อสร้างต่างๆในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรวมทั้งการควบคุมระบบกำจัดขยะสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียจากสิ่งก่อสร้างต่างๆ(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539, หน้า 8) กล่าวถึงหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 8 ประการดังนี้

1. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติวัฒนธรรมและชุมชน
2. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน
3. คำนึงถึงสังคมวัฒนธรรม
4. ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น
5. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์
6. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม
7. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นแหล่งของแท้ดั้งเดิม
8. นักท่องเที่ยวมีความพอใจ

(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540, หน้า 1-10) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 หลักการด้วยกันคือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลักที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งนี้รวมแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลาโดยมีการให้การศึกษาประสบการณ์ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแข็งขันเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความถึงการข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์และลักษณะของพื้นที่เป็นหลักทั้ง 4 ด้านหากการท่องเที่ยวได้มีการประกอบกันที่สมบูรณ์ของลักษณะดังกล่าวแล้วจัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆลักษณะเฉพาะประการหนึ่งคือการมุ่งเน้นใน

แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศที่แยกออกอย่างชัดเจนกับความสนใจในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติหรือเป็นเอกเหนือธรรมชาติหากแต่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้ Ecotourism ไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตามในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติจึงไม่ใช่ ecotourism ทั้งหมดทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆอาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆได้

วรรณพร วนิชขานุกร (2540, หน้า 13) กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย ขยะตลอดจนการคมนาคม
2. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่นและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเองส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนไปสู่การอนุรักษ์
3. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวเป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของตนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนในที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ในการสร้างหรือการจัดการใดๆควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้นตลอดจนการลงทุนของต่างชาติซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ
5. ในการวางแผนตัดสินใจและดำเนินงานตลอดจนการควบคุมควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุดมิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยวและให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจแต่เพียงฝ่ายเดียวเพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง
6. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ยั่งยืนหรือไม่เพียงใดการทำธุรกิจโดยมุ่งทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นเป็นการทุบหม้อข้าวตัวเองอย่างไรก็ตามบริษัทนำเที่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ตราบนานเท่านานถ้ามีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสมนับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำกลับมาใช้

ใหม่ได้การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริงการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่จะไปถึงทั้งในรูปของภาพยนตร์ในเครื่องบินเทปบันทึกเสียงและเอกสารเผยแพร่

7. มีการจัดการและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและไม่เกินความสามารถของชุมชนท้องถิ่นและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปีไม่ใช่เฉพาะฤดูกาลเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้ทำงานในอุตสาหกรรมนี้

พยอม ธรรมบุตร (2546, หน้า 44) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นควรจะยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรด้านวัฒนธรรมการวางแผนการพัฒนาและการสื่อสารความหมายแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความสำนึกและห่วงใยในธรรมชาติหัวใจของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ที่การมอบอำนาจให้กับชุมชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและการท่องเที่ยวการก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมนักท่องเที่ยวควรได้รับความพึงพอใจในขอบเขตที่ไม่มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

1. การท่องเที่ยวบนพื้นฐานธรรมชาติ (Nature based) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพด้านสภาพภูมิศาสตร์และด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีโดยจะยึดหลักสำคัญที่ว่าเราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุดเพื่อใช้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในระยะยาวเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed) การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมประเทศทุกประเทศท้องถิ่นทุกท้องถิ่น

3. ให้ความสำคัญกับสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of social and Cultural aspects) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมตลอดจนวิถีชีวิตเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้น

4. การศึกษาสภาพสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่นตลอดจนผู้ที่ต้องการจะหยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวดในอันที่จะทุกคนมีส่วนร่วมในสภาพแวดล้อมรอบๆตัวเรา

5. สังคมชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit and Involvement of Local

people) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นตรงจุดที่ว่าในการจัดการท่องเที่ยวประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการวางแผนการลงมือปฏิบัติการและการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนของตนจะต้องมีลักษณะโดดเด่นเป็นของจัดการได้

6. เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ (Authentic) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากมุมมองเชิงตลาดมีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือทัวร์ต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นทัวร์ที่ลักษณะครบตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1-5 มิใช่การนำเอาชื่อ Ecotourism ไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้นผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องทำให้เกิดรายได้และสามารถได้รับผลประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นกุญแจสำคัญไปสู่การกระจายรายได้นั้นเอง

7. นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourism Satisfaction) ความพอใจของนักท่องเที่ยวนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนักท่องเที่ยวที่พอใจจึงจะกลับมาท่องเที่ยวอีกกิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอต่อนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยวทั้งนี้จะต้องอยู่ในกรอบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่าในภาพรวมของ Ecotourism ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกคนบนทุกพื้นที่ยึดถือหลัก 7 ประการดังกล่าวเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเอง

จากแนวคิดและหลักการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศทั้งหมดที่รวบรวมมาผู้วิจัยได้สรุปหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมาภิบาลธรรมชาติและชุมชน
2. มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่เพื่อการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรท่องเที่ยวได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน
3. สามารถศึกษาให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นได้
4. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตน
5. นักท่องเที่ยวได้รับผลประโยชน์และความพึงพอใจจากการท่องเที่ยว

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 272) จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนำไปสู่ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญอยู่ 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีโดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุดเพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุดเพื่อส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรมโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยวผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆด้านทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริงโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีกโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 276) กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีความแตกต่างกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) โดยที่การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นแต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจในขณะเดียวกันก็มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวด้วยเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในรูปคุณภาพชีวิตจากแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้เกิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นซึ่งมีผู้รู้ได้ให้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลากหลายพอสรุปได้ว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 6 ด้าน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นอันได้แก่ป่าไม้นก สัตว์ป่าถ้ำน้ำตกทะเลหาดเกาะสัตว์ทะเลปะการัง เป็นต้นนอกจากนี้ยังรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่นกิจกรรมเดินป่ากิจกรรมธรรมชาติกิจกรรมถ่ายรูปกิจกรรมดูนกกิจกรรมศึกษาถ้ำกิจกรรมศึกษาท้องฟ้ากิจกรรมล่องแพกิจกรรมล่องเรือกิจกรรมดำน้ำกิจกรรมขี่จักรยานกิจกรรมปีนเขา เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม (Environmental Education-Based Tourism) โดยมีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ความประทับใจในการสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ (Service Quality-Based Tourism) เพื่ออำนวยความสะดวก

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่การคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ (Marketing Quality-Based Tourism) โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้เรียนรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวอย่างพึงพอใจอีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-Based Tourism) โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นซึ่งหมายรวมถึงการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตการได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้อง (Consciousness-Based Tourism) โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักและความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

Allcock and others (1994 อ้างอิงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545, หน้า 260) กำหนดองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ประการดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติซึ่งมีจุดเด่นที่น่าสนใจหลากหลายเช่นทิวทัศน์ปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาพรรณไม้พรรณพืชสัตว์ป่าปะการังรวมทั้งอากาศที่เย็นสบายฉะนั้นการวางแผนการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นที่การป้องกันและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมากจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมอยู่ด้วยแม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเน้นที่คุณค่าทางธรรมชาติแต่อันที่จริงแล้วเราไม่สามารถจะแบ่งแยกคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมออกจากกันได้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ธรรมชาติจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฉะนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม

2. ความยั่งยืนด้านระบบนิเวศและวัฒนธรรมกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

3. ไม่ก่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นไม่ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบด้านจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวการศึกษาสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบด้านกระบวนการ

องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆหลายประการถ้ามีผลกระทบเสียหายต่อพื้นที่มากจนเกินขีดความสามารถที่จะรับได้หรือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพของสิ่งแวดล้อมได้โดยเน้นการออกแบบสิ่งก่อสร้างและระบบกำจัดของเสียที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

1. การศึกษาและการสื่อความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการมาสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้นผู้ประกอบการจะต้องว่าจ้างมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ความสามารถบริการนักท่องเที่ยวและนอกจากนี้ควรจะให้ข้อมูลต่างๆแก่นักท่องเที่ยวทั้งก่อนและระหว่างการเดินทางด้วยระดับและประเภทของการบริการให้ความรู้ขึ้นอยู่กับความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวเทคนิคการให้ความรู้และสื่อความหมายมีทั้งการให้บุคคลและการใช้สื่อเรื่องราวที่สื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวได้แก่ธรรมชาติวัฒนธรรมวิถีชีวิตรวมทั้งประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและทัศนคติของชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย

2. การให้ผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นและภูมิภาคต่างๆผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องกระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นและธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงประโยชน์ที่ท้องถิ่นได้รับมีหลายประการเช่นการจ้างมัคคุเทศก์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการขายสินค้าการใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกการขนส่งและการเป็นลูกจ้างในเขตอนุรักษ์ประโยชน์ดังกล่าวต้องเห็นได้ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบที่มีต่อท้องถิ่นอาจมีบ้างเล็กน้อยซึ่งสามารถแก้ไขได้

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540, หน้า 4/2) กล่าวถึงคำนิยามของ Commonwealth Department to Tourism ประเทศออสเตรเลียการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวธรรมชาติหมายถึงการที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสชื่นชมสถานที่ธรรมชาติเช่นการเดินป่าการชมนกหรือสัตว์ป่าการเที่ยวชมน้ำตก (เช่นน้ำตกกรุงชิง) หรือแม้กระทั่งการชมวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่นวัฒนธรรมสารทเดือนสิบประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

2. การศึกษาและเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหมายถึงการที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ถึง

รายละเอียดของสัตว์ป่าพรรณไม้หรือลักษณะของระบบนิเวศประเด็นด้านการศึกษาศาสนาสามารถแบ่งได้ออกเป็นหลายระดับขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยวเช่นตั้งแต่การชื่นชม

3. การไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ระบบนิเวศหมายถึงการที่กิจกรรมการท่องเที่ยวจะไม่ไปทำลายสภาพแวดล้อมหรือสร้างมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถที่ธรรมชาติจะรับได้เช่นการก่อสร้างอาคารถาวรที่อาจทำลายทัศนียภาพปริมาณขยะมูลฝอยที่มีมีการจัดเก็บให้เรียบร้อยหรือแม้กระทั่งความแออัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมเป็นต้น สิ่งต่างๆเหล่านี้จำเป็นต้องมีการควบคุมเพื่อมิให้เป็นการทำลายแหล่งท่องเที่ยวมิฉะนั้นจะนำมาซึ่งความสูญเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและในที่สุดก็จะทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเองต้องประสบกับความหมายหายนะนอกจากนี้แล้วควรจะมีวิธีที่จะนำรายได้บางส่วนจากการท่องเที่ยวมาใช้ในการอนุรักษ์เช่นรายได้จากการเก็บค่าเข้าชมหรือรายได้จากการเก็บภาษีท่องเที่ยว

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่เป็นเรื่องที่ประเทศไทยยังมีได้ให้ความสนใจเท่าที่ควรการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประการคือ

- เนื่องจากความยากจนในชนบทเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนท้องถิ่นต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพเช่นการบุกรุกพื้นที่ป่าหาที่ทำกินหรือการล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหารหรือนำมาขายเพื่อเป็นรายได้เสริมเมื่อเป็นเช่นนี้หากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างงานให้ประชาชนท้องถิ่นได้ก็จะช่วยให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและจะช่วยลดความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ

- การให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมนอกจากจะเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นแล้วยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมิได้มองว่าทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นสมบัติของนักธุรกิจที่ประกอบอาชีพท่องเที่ยวที่เข้าไปแสวงหาประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวการแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับสู่ท้องถิ่นด้วยการจ้างงานยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนท้องถิ่นก็ยังได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นอยู่แต่แทนที่จะเป็นในรูปของการทำลายก็เปลี่ยนเป็นการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมแทนในหลายกรณีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

- การเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นมีงานทำในกิจกรรมท่องเที่ยวจะเป็นการช่วยสนับสนุนอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านไปในตัวเช่นการแสดงพื้นบ้านหรือการขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นรายได้เสริมซึ่งเป็นการอนุรักษ์งานฝีมือท้องถิ่นในตัว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 2-3) ได้กำหนดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ประการดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco system) ในพื้นที่นั้นๆ องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อมการป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environment education - based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or people participation) มีส่วนร่วมในการคิดวางแผนปฏิบัติตามแผนได้รับประโยชน์ติดตามตรวจสอบตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นและกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation -based tourism)

ศูนย์วิจัยป่าไม้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538, หน้า 3-4) อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งการวางแผนและการจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง 3 ประการเสมอสาระสำคัญขององค์ประกอบดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตามโอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายด้วยค่าก็มีอย่างสูงดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจหรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมระหว่างการ

เดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำนอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆเช่นราษฎรท้องถิ่นมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวด้วยหลายวิธีการสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบแต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation program) เช่นการจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้จัดให้มีนิทรรศการ/ ป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างจุดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติแก่ผู้มาเยือนรวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆที่นักท่องเที่ยวพบเห็นด้านพื้นที่ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศมีการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวองค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco tourist) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆและสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติตลอดจนธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหายและมักจะไม่สนใจความสะดวกสบายเช่นการเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาดพักผ่อน รีสอร์ทหรือโรงแรมหรูๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมากกว่าดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงจะต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆทั้งในด้านกว้างและระดับลึกซึ่งซึ่งเท่ากับการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวและได้รับความพึงพอใจกลับมา

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้สภาพเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างเช่นอุทยานแห่งชาติควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นการลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale – low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature

guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยวและการจ้างงานในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2544, หน้า 39-40) กล่าวว่าในกระบวนการของการท่องเที่ยวกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจเพลิดเพลินมีความสุขและปลอดภัยจากการท่องเที่ยวหรือนั่นหนานการนอกเวลางานตามปกติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความสำคัญต่อกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างยิ่งเพราะกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะเป็นสื่อกลางนำการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายได้กิจกรรมที่เหมาะสมจึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลินทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบน้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้กิจกรรมท่องเที่ยวโดยทั่วไปอาจจำแนกเป็นกิจกรรมที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจการแสดงออกและเน้นการศึกษาหาความรู้จากการทบทวนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

จากรายงานการศึกษาเพื่อกำหนดการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (พ.ศ. 2542) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยศึกษาโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ได้จัดแบ่งกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 3 หมวดรวม 19 กิจกรรมประกอบด้วย

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ (9 กิจกรรม) ได้แก่การเดินป่าศึกษาธรรมชาติส่องสัตว์/ดูนกเที่ยวถ้ำ/น้ำตกพายเรือ (แคนูคายัคเรือใบกระดานโต้ลม) ดำน้ำดูปะการัง (น้ำตื้นน้ำลึก) ตั้งแคมป์ล่องแพ/ล่องเรืออย่างช้าๆ/นั่งช้าง

2. กิจกรรมกึ่งนิเวศ (5 กิจกรรม) ได้แก่ถ่ายรูปบันทึกภาพ/เสียงป็น/ไต่เขาศึกษาท้องฟ้าตกปลาขี่จักรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา)

3. กิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ (5 กิจกรรม) ได้แก่ชมความงามความเก่าแก่ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ศึกษาเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรมร่วมกิจกรรมเรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองกิจกรรมที่ไม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ควรพิจารณาเพื่อพัฒนาการจัดการให้มีโอกาสเสริมแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เช่นล่องเรือชมธรรมชาติถ่ายภาพชมทิวทัศน์ชม/ร่วมเล่นกีฬาพักผ่อนปิกนิกประชุมสัมมนาเล่นน้ำว่ายนน้ำอาบแดด

บันทึกนัยสการกราบไหว้ตามความเชื่อหรือแสวงบุญกิจกรรมต่างๆเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับบางพื้นที่และบางกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่างกันมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องมือต่างกันรวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับที่ต่างกันด้วยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเมื่อพิจารณาประกอบกับกรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถประเมินความเหมาะสมในการจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ซึ่งกิจกรรมที่มีแนวโน้มเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศหรือกึ่งนิเวศจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบนิเวศในพื้นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นค่อนข้างมากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเหมาะสมจะต้องมีการจัดการที่ลดผลกระทบด้วยหากปราศจากมาตรการลดผลกระทบที่ดีแล้วกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นตัวเร่งการทำลายทรัพยากรให้เสียหายเร็วยิ่งขึ้น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

พยอม ธรรมบุตร (2540, หน้า 58-59) ได้อธิบายถึงข้อกำหนดของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะ 8 ประการดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สนับสนุนให้มีจรรยาบรรณด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพยายามอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพฤติกรรมและความพึงพอใจในการทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมไม่ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกิดความเสียหายเช่นการล่าสัตว์การตกปลาไม่เหมาะสมที่จะเป็นกิจกรรมเชิงอนุรักษ์
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งคุณค่าที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติและพึงประสงค์มิให้มีการดึงทรัพยากรไปใช้จนทำให้เกิดความเสียหายความสะดวกสบายและบริการใดๆควรเกิดขึ้นจากการเคารพซึ่งคุณค่าของทรัพยากร
4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะเกิดขึ้นบนพื้นที่ต้องมุ่งเน้นความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมของป่าและไม่ใช้ต่อคนที่เข้าไปบนพื้นที่นั้นนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะยอมรับสภาพแวดล้อมอย่างที่เป็นอยู่และไม่มุ่งหวังที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่ตนเอง
5. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชีวิตและสภาพแวดล้อมของป่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะต้องสามารถประเมินและวัดได้ในเชิงสังคมเศรษฐกิจวิทยาศาสตร์การ

จัดการและนโยบายอย่างน้อยที่สุดสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้นควรได้รับผลประโยชน์ซึ่งจะนำมาใช้ในการดูแลรักษาให้ยั่งยืนและเพื่อให้สามารถคงสภาพไว้อย่างสมบูรณ์ในเชิงนิเวศวิทยา

6. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นครั้งแรกซึ่งรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่พบบนพื้นที่นั้นๆ ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ต่อเมื่อเป็นก้าวแรกที้นำไปสู่การสัมผัสธรรมชาติครั้งแรก

7. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อเมื่อเป็นเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นซึ่งอยู่ในกระบวนการของการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนซึ่งในที่สุดก็จะก่อให้เกิดทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่งขึ้นบนท้องถิ่น

8. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจสามารถวัดและประเมินได้โดยวัดจากความชื่นชมและการได้รับการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศจากธรรมชาติ

หลักการและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการกล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องอยู่บนรากฐานของการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักในเป้าหมายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งความยั่งยืนของคนในชุมชนและความยั่งยืนของทรัพยากรเพื่อประโยชน์และการนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยเรื่องของความเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์และธรรมชาติขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นครอบคลุมการท่องเที่ยวอื่นๆ ในหลายรูปแบบที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติชุมชนดังนั้นหากจะนับประเภทของการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้กรอบความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญไม่น้อยเลยในปัจจุบันดังจะเห็นได้ว่ามีผู้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังนี้

อัศวิน แสงพิกุล(2549) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมสวนเกษตรวันเกษตรสวนเกษตรสวนสมุนไพรปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงแหล่ง

เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆสถานที่ราชการสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและผลิตเพลลินในกิจกรรมทางการเกษตรที่ทันสมัยๆเพื่อชื่นชมความสวยงามความสำเร็จและผลิตเพลลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นโดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเหมือนอีกหนึ่งทางเลือกใหม่ของนักเดินทางที่จะได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและสามารถนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบอาชีพได้ทำให้วนกลับไปค้นหาเรียนรู้เข้าใจและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นคุณค่าภายใต้แนวคิดปรัชญาองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรกรไทยได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาชนบทขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมรูปแบบกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลายทั้งวิถีชีวิต

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ดังนี้เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมสวนเกษตรวันเกษตรสวนสมุนไพรฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆซึ่งดำเนินการอยู่ในภาคเอกชนกลุ่มองค์กรสถานที่ราชการตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัยๆเพื่อชื่นชมความสวยงามความสำเร็จและผลิตเพลลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นปัจจุบันได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) เพื่อเป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้การดำเนินงานของโครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรโดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทหนึ่งเพราะมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบนิเวศสภาพแวดล้อมและชุมชนซึ่งโดยหลักการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องใช้องค์กรและกิจกรรมและรูปแบบโดยส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดและที่สำคัญคือเป็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและครอบครัวโดยที่ชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544 อ้างอิงในบุญเลิศจิตต์วัฒนา, 2548, หน้า 298) ได้กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 10 รูปแบบดังต่อไปนี้คือ

1. รูปแบบการทำนาโดยเฉพาะที่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมในการเตรียมดินและเก็บเกี่ยวเช่นการใช้กระบือหรือโคไถนาการเก็บเกี่ยวและการนวดโดยใช้แรงงานคนและการประกอบอาชีพเสริมได้แก่การเพาะเห็ดยกยอดกปลาเป็นต้นวัฒนธรรมการทำเกษตรแบบนี้เป็นวงจรชีวิตที่สามารถพบเห็นได้ในบริเวณจังหวัดอยุธยาและอ่างทอง
2. รูปแบบเกษตรผสมผสานได้แก่การปลูกผักปลอดสารพิษร่วมกับผลไม้และชุดบ่อเลี้ยงปลาหรือทำนาควบคู่กันไปสามารถทำผักสดขายผลไม้ปิ้งปลาหรือกุ้งขายให้กับนักท่องเที่ยวได้
3. รูปแบบสวนผลไม้ซึ่งไม้ผลของไทยที่เป็นที่นิยมของชาวต่างชาติได้แก่มะม่วงส้มโอชมพูพบบลูกันมากบริเวณจังหวัดนครปฐมส่วนเงาะทุเรียนมังคุดลองกองพบบลูกันมากบริเวณจังหวัดระยองจันทบุรีปราจีนบุรีสำหรับลำไยลิ้นจี่พบบลูกันมากบริเวณจังหวัดเชียงใหม่เชียงรายและลองกองก็ปลูกกันมากที่จังหวัดนราธิวาสซึ่งสามารถจัดเทศกาลชิมผลไม้ของแต่ละจังหวัดได้โดยจัดกิจกรรมวิธีการเก็บที่หลากหลาย
4. รูปแบบไม้ดอกไม้ประดับได้แก่สวนกล้วยไม้ที่จังหวัดนครปฐมราชบุรีแปลงกุหลาบที่จังหวัดนครปฐมจังหวัดตากเชียงใหม่และสวนไม้ดอกไม้ประดับที่เชียงใหม่นครปฐมเชียงรายและนครราชสีมาเป็นต้น
5. รูปแบบการเกษตรเชิงอนุรักษ์ผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหลายจังหวัดเช่นสวนชาสวนเมี่ยงที่อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่และอำเภอแม่จันจังหวัดเชียงรายการเกษตรบนที่สูงในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์เชียงใหม่เชียงรายและแม่ฮ่องสอน
6. รูปแบบการศึกษาและศูนย์วิจัยทดลองของหน่วยงานราชการต่างๆได้แก่ศูนย์ศึกษาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ศูนย์พัฒนาเขาหินซ้อนในจังหวัดฉะเชิงเทราศูนย์ศึกษากรมวิชาเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นต้น
7. โครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริได้แก่โครงการหลวงดอยอินทนนท์โครงการห้วยลึกโครงการหลวงดอยอ่างขางและโครงการพัฒนาดอยตุงเป็นต้น
8. รูปแบบชุมชนเกษตรกรได้แก่ชุมชนประมงชุมชนชาวสวนยางชุมชนชาวเขาสหกรณ์นิคมต่างๆเป็นต้นซึ่งจะรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปด้วย
9. รูปแบบสวนเกษตรหรือฟาร์มของเอกชนได้แก่สวนสามพรานในจังหวัดนครปฐมไร่มีเงินในจังหวัดเพชรบูรณ์ไร่บุญรอดในจังหวัดเชียงรายฟาร์มจะเข้ในจังหวัดสมุทรปราการเป็นต้น

10. รูปแบบตลาดการเกษตรได้แก่ตลาดดำเนินสะดวกที่จังหวัดราชบุรีตลาดไทสี่มุมเมืองที่จังหวัดปทุมธานีตลอดจนตลาดผลไม้ในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น (ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตรกรมวิชาการเกษตร, อ้างอิงในเดชาไธสงสูงเนิน, 2543) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่ามี 6 รูปแบบคือ

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิตแปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงามและหลากหลายได้แก่กล้วยไม้ดอกไม้พืชมักในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าตื่นตาตื่นใจแปลงรวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้พันธุ์พริกพันธุ์มะเขือเป็นการรวบรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ทั่วโลก

2. การให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้นในการเข้าชมสวนเกษตรได้แก่สวนไม้ดอกสวนพืชผักสวนสมุนไพรสวนไม้ผลโดยให้นักท่องเที่ยวเก็บผลผลิตกันเองจากต้นในสวนหรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองทำให้ได้เห็นความสวยงามความแปลกตาและบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติอีกทั้งได้ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้านเช่นขี่ควายนั่งเกวียนไถนากรีดขี้เถ้าโยกพายเรือทอดแห เป็นต้น

3. ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวเกษตรในชนบทโดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่นปลอดภัยสะอาด

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านด้วยการฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่เช่นการปลูกและดูแลรักษาพืชการแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการมอบประกาศนียบัตรให้สำหรับการฝึกปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทเช่นศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์พืชผักพื้นเมืองที่กินได้การเก็บเห็ดในป่าการทำข้าวเม่าการทำขนมจีนการทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนดการเก็บเกี่ยวข้าวด้วยกระการนวดแผนโบราณและการอบสมุนไพรการเผาเข้าหาลาม เป็นต้น

5. จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรโดยเฉพาะสินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกรของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผักสดผลไม้สดดอกไม้สดต้นพันธุ์พืชเมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเองอาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาดเช่นข้าวโพดต้มข้าวโพดคั่วถั่วต้มเผือกต้มมันต้มอ้อยเคี้ยวผลไม้สดอาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่องน้ำผักน้ำผลไม้ต่างๆ เป็นต้น

6. ให้รู้ทางด้านธุรกิจการเกษตรในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการเกษตรเนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้

โดยจัดให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตรได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจด้วยร่วมลงทุนกับเกษตรกรได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมลงทุนกับเกษตรกรเช่นรวมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกหรือจำหน่ายภายในประเทศหรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (อ้างอิงในบุญเลิศจิตตั้งวัฒนา, 2548) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 3 รูปแบบคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดเทศกาลหรือมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจเช่นงานทุเรียนโลกงานวันเงาะโรงเรียน เทศกาลหม่อนไหมหรือปรากฏการณ์ทางเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเช่นทุ่งทานตะวัน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดงานเทศกาลด้านการเกษตรต่างๆเป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรมหมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่างซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้นทั้งในด้านการจัดพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวการจัดบูทวางสินค้าแปรรูปและสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรหมายถึงเป็นการดำเนินการร่วมกันในลักษณะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านซึ่งจะมีทั้งประเภทพักค้างในหมู่บ้านได้และประเภทไปเช้ากลับเย็นโดยในแต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นเช่นหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับหมู่บ้านกระดาศาหมู่บ้านปลูกหัวเป็นต้นและจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วยหมู่บ้านท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวคือมีลานจอดรถที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มสถานที่จำหน่ายพืชผลเกษตรสินค้าเกษตรแปรรูปสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านสถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรและวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้ปีละ 20 แห่งรวม 2 ปีเป็นจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (อ้างอิงในบุญเลิศจิตตั้งวัฒนา, 2548) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 7 รูปแบบ

1. การทำนา (Rice Cultivation) เป็นการปลูกข้าวที่คนไทยใช้เป็นอาหารหลักตั้งแต่สมัยโบราณจึงมีการทำนาเป็นอาชีพหลักโดยมีการทำนาปลูกข้าวหลายอย่างเช่นการทำนาปีการ

2. การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) เป็นการปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภทรวมถึงการทำไร่ผักไร่ถั่วไร่ข้าวโพดไร่ข้าวฟ่างไร่พริกไทยเป็นต้นเพื่อเอาไว้รับประทานในครอบครัวและยังขายให้กับผู้บริโภคที่ต้องการซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเที่ยวชมสวนครัวสวนผักและซื้อพืชผักสวนครัวไปปรุงอาหาร

3. การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flowers) เป็นการทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกไว้ใช้ในพิธีทางศาสนาและชีวิตประจำวันนอกจากนั้นยังสามารถนำไปขายให้กับผู้ที่ต้องการได้ด้วยสวนไม้ตัดดอกได้แก่สวนกุหลาบพารมภ์กล้วยไม้สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิดไม้กระถางทุกประเภทรวมถึงไรทานตะวันเป็นต้นซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมสวนไม้ตัดดอกและซื้อดอกไม้ได้สวนไม้ดอกไม้ที่นักท่องเที่ยวนิยมเที่ยวกันมากได้แก่สวนกุหลาบและทุ่งทานตะวันเนื่องจากมีความสวยงามของดอกไม้ให้ชื่นชมยังสามารถถ่ายภาพเก็บความประทับใจโดยไม่เบียดเหยียบลงในแปลงเพราะจะทำให้ต้นไม้หักได้และไม่ควรแนบใบหน้าอยู่กับดอกไม้เพราะจะทำให้ต้นไม้หักได้และไม่ควรแนบใบหน้าอยู่กับดอกไม้เพราะจะทำให้ดอกไม้เฉาได้

4. การทำสวนผลไม้ (Horticulture) เป็นการทำสวนผลไม้ทุกประเภทรวมถึงการทำสวนยางพาราสวนไผ่สวนปาล์มน้ำมันสำหรับประเทศไทยนับเป็นแดนสวรรค์แห่งผลไม้เมืองร้อน (Paradise of Tropical Fruits) ที่มีผลไม้มากกว่า 200 ชนิดสลักกันออกตลอดปีซึ่งผลไม้เหล่านี้จะให้คุณค่าเป็นทั้งอาหารเสริมและสมุนไพรต่อมนุษย์อีกด้วยยิ่งในปัจจุบันเกษตรกรไทยมีความสามารถพิเศษรู้จักวิธีการทำแผนใหม่มีการวางแผนการขายอย่างดียิ่งสามารถบำรุงให้ผลไม้ ออกนอกฤดูทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดปี

5. การทำสวนสมุนไพร (Herbs) เป็นการปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิดเพื่อใช้เป็นอาหารเสริมและใช้เป็นเครื่องดื่มเครื่องสำอางและใช้เป็นยารักษาโรคในวงการแพทย์แผนไทยซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมสวนสมุนไพรและศึกษาสรรพคุณของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดอันจะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ

6. การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) เป็นการเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิดเช่นการเลี้ยงไหมการทำฟาร์มผึ้งการทำฟาร์มปลาทั้งปลาสวยงามปลาน้ำจืดปลาน้ำกร่อยการทำฟาร์มมุกการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำจืดหอยนางรมหอยตะไกรฟาร์มจระเข้

7. บางงานเทศกาลผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (Agricultural Product Festival) เป็นการจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตรเมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกชุกเช่นมหรธรมไม้ดอกไม้ประดับงานเทศกาลลันจันงานเทศกาลงานชาวสวนเป็นต้นซึ่งนักท่องเทียวสามารถร่วมงานเทศกาลดังกล่าวเพื่อลอมลิมชิมรสผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้

ลักษณะการท่องเทียวเชิงเกษตร

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ (2549) ความเป็นมาของการท่องเทียวเชิงเกษตรคือการคิดค้นการนำเอาทรัพยากรทางการท่องเทียวที่มีอยู่ในประเทศจัดกิจกรรมจัดรูปแบบทางการท่องเทียวและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและผู้ประกอบการนั้นๆโดยการท่องเทียวแห่งประเทศไทยได้แยกประเภททรัพยากรและจัดกิจกรรมนำมาเผยแพร่ภายใต้โครงการ Amazing Thailand ซึ่งประสบความสำเร็จและได้จัดต่อมาเรื่อยแต่เพิ่มคุณค่าและคุณภาพ (Value Added) ในแต่ละกิจกรรมและส่งเสริมให้เป็นการท่องเทียวที่ยั่งยืนลักษณะของการท่องเทียวเชิงเกษตรจะแตกต่างจากการท่องเทียวทั่วไปคือจะมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรต่างๆรวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลักเป็นการให้นักท่องเทียวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนไปในตัวอีกทั้งเกษตรกรยังมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรรวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตรกรยังมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการรวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตรศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้กล่าวว่าการท่องเทียวเชิงเกษตรควรเป็นการเดินทางในลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อเป็นการพักผ่อนการผ่อนคลายความเคร่งเครียดพร้อมๆกับการได้เรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตรและแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีภูมิประเทศและได้สร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่นั้นๆ
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนเพื่อการศึกษาวิถีชีวิตเกษตรกรภูมิปัญญาท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้เช่นการไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ศึกษาภูมิประเทศชนมธรมชาติทิพทัศน์ที่สวยงามของสถานที่โดยทั่วไปแล้วการท่องเทียวเชิงเกษตรจะมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางการเกษตรหมายถึงทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่นดินน้ำพื้นที่พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ป่าเป็นต้นและ ทรัพยากรด้านการจัดการเช่นเกษตรท่องเที่ยวองค์กรท้องถิ่นความรู้ทางการเกษตรเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ

2) ตลาดนักท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆคือหนึ่งประชาชนและเกษตรกร ทั่วไปที่มีความสนใจด้านการเกษตรเพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางประกอบอาชีพหรือพัฒนา อาชีพเกษตรกรของตนเองและสองคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้านสนใจในการ ท่องเที่ยวธรรมชาติและกิจกรรมการเกษตรต่างๆอยากเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบ อาชีพของเกษตรกร

3) การบริการการท่องเที่ยวหมายถึงการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้กับ นักท่องเที่ยวเช่นการให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมการจัดจำหน่าย พืชผลและผลิตผลทางการเกษตรต่างๆให้กับนักท่องเที่ยวหรือด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว (Home stay/ Farm stay) เป็นต้นทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวและการจัดจำหน่าย ผลิตผลทางการเกษตรต่างๆให้กับนักท่องเที่ยวเป็นการช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนและท้องถิ่นระดับ รากหญ้าช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศและยังช่วยสร้างกระแสการไหลเวียนของเงินตรา ภายในประเทศเมื่อเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวนอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก คือเกษตรกรรมแล้วย่อมส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรเองอีกทั้งยังเป็นการยกระดับ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นนับว่าเป็นกระบวนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจถือได้ว่าเป็น แหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของเกษตรกรในยามที่ผลผลิตตกต่ำในบางปีได้อีกด้วย

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ (อ้างอิงในบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548.) ว่าการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยได้กำหนดกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและให้เป็นอีกหนึ่งรายการในการ ส่งเสริมการขายภายใต้แคมเปญ Amazing Thailand คือการเกษตรไทยหรือAmazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยๆได้แก่

1. การทำนา (Rice cultivation) การทำนาปีการทำนาปรังการทำนาหว่านน้ำตมการทำนา ขึ้นบันไดพิพิธภัณฑชาวลำปางความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าววัฒนธรรมการกิน ข้าวไทยเป็นต้น

2. การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting flowers) การทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกขายทุกชนิด เช่นกุหลาบฟาร์มกล้วยไม้สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิดไม้กระถางทุกประเภทรวมถึงไร่ดอกทานตะวัน

3. การทำสวนผลไม้ (Horticultures) การทำสวนผลไม้ทุกประเภทรวมทั้งการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่การทำสวนผสมการทำสวนยางพาราสวนไผ่สวนปาล์มน้ำมัน

4. การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) การปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภทรวมถึงการทำไร่ผักไร้ถั่วไร้ข้าวโพดข้าวฟ่างไร้ปรอทไทยเป็นต้น

5. การทำสวนสมุนไพร (Herbs) การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิดเพื่อใช้เป็นอาหารเสริม พืชผักสวนครัวข้างบ้านเพื่อใช้เป็นเครื่องดื่มหรือเพื่อใช้เป็นเครื่องสำอางและเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย

6. การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) การเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด อาทิการเลี้ยงไหมการทำฟาร์มผึ้งการทำฟาร์มปลาการเลี้ยงหอยแมลงภู่หอยแครงหอยนางรม หอยตะกอนฟาร์มจระเข้บางแห่งเพาะขยายพันธุ์ป่าหายากเช่นฟาร์มนกยูงฟาร์มไก่ฟ้าฟาร์มกวาง รวมถึงสวนงูของสภาอากาศชาติไทย

7. งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ต่างๆ (Festival) การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตรเมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกชุกอาทิเทศกาลงานชาวสวนเป็นต้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นจะก่อให้เกิดผลดีทั้งแง่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในหลายๆด้านเช่น

1. ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกรทำให้เกษตรกรและลูกหลานรู้สึกภูมิใจในอาชีพเกษตรกรของตนเอง

2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังช่วยอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั่งามเอาไว้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของคนไทยไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสืบไป

3. โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบางพื้นที่จะมีการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นที่ดั่งามเอาไว้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมพัฒนา กลุ่มเกษตรกรและทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นให้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในด้านต่างๆ

4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างใกล้ชิดมีโอกาสได้เห็นความงดงามตามธรรมชาติความเขียวชอุ่มของไร่นาและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารของเมืองไทยซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมืองไทยเรานั้น

5. ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว (คนต่างถิ่น) กับเกษตรกร (คนท้องถิ่น) ได้เป็นอย่างดีในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทัศนคติและประสบการณ์ต่างๆระหว่างกันและยังช่วยลดช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบทได้เป็นอย่างดีอีกทั้งยังเป็นการช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวให้มีความเข้าใจในอาชีพเกษตรกรรม

6. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยส่งเสริมและขยายแหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยให้มีมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังช่วยให้คนไทยได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆและหันกลับมาเที่ยวภายในประเทศกันมากขึ้นซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจถือได้ว่าเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมากขึ้น

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการได้รับประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวทางเกษตรได้สัมผัสและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในชนบทรวมไปถึงรูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เสริมนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งรายได้ที่เกิดขึ้นเป็นการกระจายรายได้โดยตรงสู่เกษตรกรสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประเทศชาติและที่สำคัญคือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยให้คนไทยหันกลับมาเที่ยวเมืองไทย

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (อ้างอิงในบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวที่ต้องการให้มีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บซึ่งเป็นการต้องการขั้นพื้นฐานมนุษย์นอกจากนั้นยังมีความต้องการที่จะมีรูปร่างผิวพรรณสวยงามอยู่เป็นนิจเพื่อให้เป็นนิยามของผู้ได้พบเห็นและเกิดความภาคภูมิใจในตนเองซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในระดับ 3 ตามทฤษฎีของ Maslow คือความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่นโดยความต้องการนี้สามารถตอบสนองได้จากการท่องเที่ยว

เชิงสุขภาพนั่นเองซึ่งในวงการแพทย์ได้ให้การยอมรับว่าการได้หยุดพักผ่อนและท่องเที่ยวเป็นการผ่อนคลายเครียดที่ดีและส่งผลต่อสุขภาพให้แข็งแรง

การวางแผนและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2548, หน้า 122) กล่าวถึงการวางแผนและพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวว่าเป็นการบริหารแนวความคิดด้านส่วนประสมการตลาดได้แก่การจัดการผลิตภัณฑ์การตั้งราคาการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการการส่งเสริมการตลาดตลอดจนส่วนประสมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการตลาดท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการซื้อขายสินค้าอย่างรวดเร็วเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าโดยมีลักษณะการบริหารเป็นกระบวนการวางแผนทางการตลาด (Marketing Planning Process) ตั้งแต่การวิเคราะห์และวิจัยตลาดการเลือกตลาดเป้าหมายการออกแบบกลยุทธ์การตลาดการวางแผนกิจกรรมเกาะตลาดการจัดองค์การการปฏิบัติการการควบคุมความพยายามทางการตลาดซึ่งในขั้นตอนการวางแผนการตลาด (Marketing Plan) เป็นการกำหนดนโยบายจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์กลยุทธ์โปรแกรมแผนงานกิจกรรมการตลาดและการใช้ความพยายามทางการตลาดอื่นๆให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้การวางแผนการตลาดจึงประกอบไปด้วย

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการตลาด (Marketing objective) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อเป็นเครื่องชี้ทางและกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด

2. การกำหนดกลยุทธ์และกิจกรรมการตลาด (Marketing strategies and activities) การกำหนดกลยุทธ์และกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวเป็นการกำหนดกลยุทธ์และใช้ส่วนประสมทางการตลาดของธุรกิจ (4Ps-8Ps) มาวางแผนพัฒนาและใช้ความพยายามรายได้สภาวะการแข่งขันสภาพแวดล้อมและโอกาสทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุดการกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ (product strategies) เพื่อผลิตและพัฒนาสินค้าและบริการการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยใช้วิธีการสร้างความแตกต่างระหว่างการแข่งขันโดยการสร้างความแตกต่างในด้านผลิตภัณฑ์ (Product differentiation) การบริการ (Service differentiation) บุคลากร (Personnel differentiation) และภาพลักษณ์ (Image differentiation) ให้ลูกค้าจดจำสัญลักษณ์ยี่ห้อตราสินค้าและชื่อเสียงของบริษัทได้สถานที่ตั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์

แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2550

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดแผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2550 ดังนี้

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย

มุ่งพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้ก้าวสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพ (Quality) และเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainability) ที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก (Competitiveness) อันจะนำไปสู่การเป็น Tourism Capital of Asia

เป้าหมายทางการตลาด

ตารางแสดงเป้าหมายทางการตลาดการท่องเที่ยวประเทศไทย

เป้าหมาย		ตลาดต่างประเทศ
ตลาดในประเทศ		
จำนวนนักท่องเที่ยว		14.8 ล้านคน
82.0 ล้านคน/ครั้ง		
รายได้	547,500 ล้านบาท	377,800 ล้านบาท

“ที่มา” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางในการดำเนินงานทางด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งการดำเนินงานไว้เป็น 3 แนวทางดังนี้

การส่งเสริมตลาดต่างประเทศประกอบด้วย 4 กลยุทธ์คือ

1. กลยุทธ์สร้างตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยให้เป็นที่ประทับใจและจดจำดำเนินการโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับประเทศไทยภายใต้แคมเปญ “Amazing Thailand” และการเผยแพร่สารคดีพระราชประวัติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา

2. กลยุทธ์เพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวดำเนินการโดยมุ่งเน้นการดำเนินงานด้านการตลาด 2 ส่วนคือขยายฐานสู่กลุ่มตลาดที่มีการใช้จ่ายสูงผ่านการส่งเสริมการขายกลุ่มความสนใจพิเศษและกลุ่มคุณภาพเช่นกลุ่มไดน้ำกลุ่มกอล์ฟกลุ่มสุขภาพเป็นต้นและส่งเสริมให้กลุ่มตลาดเดิม (Revisitor) เกิดการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นผ่านการนำเสนอสินค้า/กิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added)

3. กลยุทธ์รักษาส่วนแบ่งทางการตลาดดำเนินการโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดดึงดูดใจของประเทศไทยในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Leisure) ทั้งในพื้นที่ฐานตลาดเดิมและพื้นที่ตลาดใหม่ที่มีศักยภาพและการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็น Year Round Destination รวมทั้งใช้โอกาสในวาระครบรอบความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 120 ปีเป็นจุดสร้างกระแสการเดินทาง

4. กลยุทธ์เสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันดำเนินการโดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศผ่านกรอบความร่วมมือต่างๆ และเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานด้านตลาดต่างประเทศผ่านการทำตลาด online และการจ้างผู้จัดการ / ผู้แทนการตลาด

การส่งเสริมตลาดในประเทศประกอบด้วย 4 กลยุทธ์คือ

1. กลยุทธ์การสร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตดำเนินการโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์สร้างการยอมรับว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตและการจัดกิจกรรมส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มให้สอดคล้องกับเส้นทางแห่งชีวิตรวมทั้งการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการสร้างกระแส

2. กลยุทธ์รณรงค์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่ารักษาแหล่งท่องเที่ยวดำเนินการโดยการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่ารักษาแหล่งท่องเที่ยวภายใต้แคมเปญ “เก็บเมืองไทยให้สวยงาม” ผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ถูกต้องสำหรับนักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่

3. กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคมดำเนินการโดยการจัดโครงการ/กิจกรรมท่องเที่ยวในลักษณะเพื่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม

4. กลยุทธ์ส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและระหว่างภูมิภาคดำเนินการโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายทั้งในรูปแบบของงาน Trade & Consumer Fair และการเจรจาธุรกิจข้ามภูมิภาค (Road Show) การจัดกิจกรรม/ร่วมกับพันธมิตรจัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงตลอดจนการเพิ่มศักยภาพในการสนับสนุนการขาย

การดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการตลาด

1. คัดเลือกและนำเสนอสินค้าบริการคุณภาพที่สอดคล้องกับตลาด

- โครงการคัดสรรสินค้าและบริการสำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้แก่การส่งเสริมบริการสปาและบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการส่งเสริมการจัดทำมาตรฐานโรงแรมและรีสอร์ทการจัดทำข้อมูลแหล่ง shopping ทั่วไทย เป็นต้น

- โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการขยายตัวด้านลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นผู้ประกอบการรายย่อยและประเทศเพื่อนบ้านรวมทั้งการติดตามความคืบหน้าโครงการลงทุนที่ยังไม่แล้วเสร็จและวิเคราะห์ประสิทธิภาพการลงทุนด้านธุรกิจท่องเที่ยวของททท.

2. การส่งเสริมกิจกรรม (Event) เพื่อการท่องเที่ยว

- โครงการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับตลาดต่างประเทศได้แก่งาน Bangkok International Film Festival, งานประเพณีสงกรานต์ “เย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์”, งานมหกรรมลดราคา(Thailand Grand Sale งานประเพณีลอยกระทง “สืบแห่งสายน้ำมหกรรมลอยกระทง”, งานแสดงช้างสุรินทร์, งานเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น

- โครงการส่งเสริมกิจกรรมสำหรับตลาดในประเทศได้แก่การจัดกิจกรรมส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ งานเทศกาลวิสาขบูชาทั่วประเทศงานเทศกาลแห่ดาวร่วมใจถวายเทิดไท้องค์ภูมิินทร์งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ร.2) งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระแม่แห่งสยาม” ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร งานของดีเมืองนราและแข่งเรือกอลและชิงถ้วยพระราชทานฯ

- โครงการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพิเศษได้แก่การแข่งขันแม่น้ำโขงไตรกีฬานานาชาติ จ.มุกดาหาร, งาน The Royal Trophy : Europe VS Asia Golf Championship, การแข่งขันสวอซ์ เอฟเอวีบีวอลเลย์บอลชายหาดเวิร์ลด์ทัวร์ 2007, งานสุดยอดเรือสยาม, งานพิทยามารathon, การสนับสนุนและส่งเสริมกีฬาเพื่อการท่องเที่ยวระดับประเทศ, งานจักรยานเสือภูเขานานาชาติและงาน Thailand Ladies Open 2007 เป็นต้นโครงการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษาได้แก่กิจกรรมการแสดงดนตรีแจ๊สเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯครบรอบ 80 พรรษา

3. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและวิจัยตลาดจัดทำโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตลาดโครงการวิจัยตลาดท่องเที่ยวสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวรวมถึงการศึกษาคู่แข่งเป็นต้น

4. การส่งเสริมศักยภาพองค์กรอาทิการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรการพัฒนาระบบสารสนเทศในองค์กรเช่น Intranet, E-office, MIS เป็นต้น

การวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2551

แผนการตลาดการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี 2551 ดำเนินการภายใต้กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

1. กรอบนโยบายรัฐบาลซึ่งต้องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ มุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเน้นการนำเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

2. กรอบนโยบายของคณะกรรมการททท. ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทของการท่องเที่ยว เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยโดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้ความเข้มแข็งของ Brand ประเทศไทยและจะต้องสร้างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคมภายใต้จิตสำนึกของการรักษาสีเขียวและธรรมชาติ

3. กรอบยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปีของททท. คือมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเน้นการนำเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนและสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

เป้าหมายตำแหน่งทางการตลาด

ให้ประเทศไทยเป็น “แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่หลากหลายให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าและประทับใจ” โดยนำเสนอจุดแข็งด้านการท่องเที่ยวของไทยให้สอดคล้องกับพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยว

เป้าหมายทางการตลาด

เน้นการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพมุ่งเน้นรายได้มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว

1. ตลาดในประเทศมีรายได้หมุนเวียนภายในประเทศ 385,000 ล้านบาทเพิ่มขึ้นร้อยละ 2
2. ตลาดต่างประเทศรายได้จำนวน 600,000 ล้านบาทเพิ่มขึ้นร้อยละ 10

กลุ่มเป้าหมาย

ตลาดต่างประเทศเน้นนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคหลักๆ เช่น ภูมิภาคยุโรป ภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Key Markets) และตะวันออกกลางเป็นหลัก โดยดำเนินการรักษาฐานตลาดเดิมประมาณ 21 ตลาดและบุกตลาดใหม่ (Emerging Markets) คือ เวียดนาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย รัสเซีย และ CIS กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ตะวันออกกลาง (สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และซาอุดีอาระเบีย) ซึ่งแม้ว่าตลาดเหล่านี้จะมีฐานตลาดขนาดเล็กแต่มีแนวโน้มการเติบโตสูงมาก

สินค้าทางการท่องเที่ยว

เพื่อสนับสนุนการสร้างการแข่งขันให้กับ Brand “Amazing Thailand” ที่ททท. ต้องการจะต่อยอดและสร้างความแตกต่างที่เหนือกว่าคู่แข่งการนำเสนอสินค้าและบริการท่องเที่ยวสู่ตลาดโลก ในปีนี้จึงนำเสนอในลักษณะรวมกลุ่มของสินค้าและสร้าง Theme ให้กับแต่ละกลุ่มเพื่อสื่อถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับและเกิดความ “Amazing” ต่อประเทศไทยจากจุดแข็งของสินค้าที่มีอย่างหลากหลาย โดยททท. จะนำเสนอจุดแข็งของสินค้าประเทศไทยเป็น 7 กลุ่มหรือ 7 แนวทางที่จะสร้างความสุขให้กับนักท่องเที่ยวในปี 2551

7 Amazing Products 7 แนวทางสร้างความสุข

1. วิถีไทย “หัวใจแผ่นดิน” (The World’s Friendliness Culture) สื่อถึงความเป็นตัวตนของคนไทยวิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้าที่มีความเรียบง่ายสงบเป็นเสน่ห์ของไทยและทำให้ประเทศไทยมีความต่างที่เหนือชั้นกว่าคู่แข่งอื่นๆ กลุ่มของสินค้าที่ททท. จะนำเสนอเพื่อสะท้อนแนวคิดก็เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอาหารไทย เทศกาลประเพณี และแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตต่างๆ เช่น ไร่ชาไทย มวยไทย และสลักผักผลไม้ดัดนำมาทำนา

2. มรดกแห่งแผ่นดิน (Land of Heritage and History) นำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทยที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติและพร้อมที่จะอวดสู่สายตาชาวโลก กลุ่มสินค้าเหล่านี้เช่น สถานที่ซึ่งเป็นมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนา รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์ต่างๆ

3. หลากหลายทะเลไทย (Sun Surf and Serenity) ความแตกต่างที่หลากหลายของทะเลไทยสามารถสร้างความสุขและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบ เช่น พักผ่อน หาดหิน ภูเก็ต กระบี่ สมุย

4. ชีวิตร่วมสมัยความสุขใจที่แตกต่าง (Your Senses with Unique Trends) นำเสนอกลุ่มสินค้าบริการที่สอดคล้องตามกระแสนิยมหรือ In Trend ซึ่งเป็นจุดขายด้วยรูปแบบที่ทันสมัยแปลกตาในแนว Chic, Hip, Modern ทั้งร้านอาหารแหล่งช้อปปิ้งบูติกโฮเต็ล เช่น อินดิโก้เพิร์ลพาวิลเลียน สมุยซีร็อคโคเวอร์ดีโก้ ฯลฯ

5. รักษ์ห่วงใยใส่ใจธรรมชาติ (The Beauty of Natural Wonders) สร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมด้วยรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Green Tourism การท่องเที่ยวแบบประหยัดพลังงานเพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับประเทศไทยในฐานะผู้ที่ห่วงใยธรรมชาติและเกิดความเข้าใจคุณค่าของการเป็นผู้ห่วงใยสิ่งแวดล้อมเช่นเชื่อนภูมิพลจักรยานเสือภูเขานานาชาติดำน้ำเก็บขยะปลูกปะการังได้นำพังงาสวยด้วยมือเราผจญภัยหัวใจสีเขียวเยาวชนรุ่นใหม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมเป็นต้น

6. สุขภาพนิยม (The Beauty of Wellness and Wellbeing) ให้ความสำคัญต่อสุขภาพทางกายและทางใจ เช่น สปาสมาธิการแพทย์ที่ทันสมัย

7. เทศกาลความสุขสี่สัปดาห์ (The Land of Year Round Festivities) กิจกรรมท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับความสนุกสนานรื่นเริงและความบันเทิงโดยนำเอางานเทศกาลระดับโลกและระดับนานาชาติต่างๆเป็นตัวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนต่างชาติ เช่น กอล์ฟจอห์นนี่วอล์คเกอร์คลาสสิก กอล์ฟ รอยัลโทรफी ภูเก็ต ริกัตต้า เป็นต้น

กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ

1. สร้างความเข้มแข็งให้แบรนด์ “ประเทศไทย”
2. ขยายตลาดกลุ่มคุณภาพ
3. รักษาส่วนแบ่งทางการตลาด (โดยรักษาฐานตลาด Leisure และส่งเสริมการเดินทางซ้ำ)
4. เสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน

แนวทางการดำเนินงานตลาดต่างประเทศ

เน้น “การส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพมุ่งเน้นรายได้มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว” โดยประยุกต์ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ร่วมสมัยในการทำตลาด E-Marketing ควบคู่ไปกับการทำตลาดในลักษณะดั้งเดิม (Traditional) ในการสร้างการรับรู้ประเทศไทยขยายตลาดไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่มีคุณภาพและรักษาฐานตลาดเดิมผ่านเครือข่ายพันธมิตรที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเก่า

ในลักษณะของ Word of Mouth การทำ Tactical Campaign และทำแพคเกจพิเศษเสนอขายผ่านร้านอาหารสายการบินบริษัทนำเที่ยวฯลฯ รวมถึงการเข้าร่วมงาน Trade Show และ Road Show

กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดในประเทศ

1. รมรงค์ให้เกิดการรู้ค่ารักษาแหล่งท่องเที่ยว
2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้
3. สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
4. สร้างการรับรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
5. ส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยงในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค

แนวทางดำเนินงานด้านตลาดในประเทศ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและพฤติกรรมของผู้บริโภคตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการยอมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการดำเนินงานด้านตลาดในประเทศในปี 2551 จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลท่า 2 มิติคือมิติทาง

2.3 แนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมผู้มีวัฒนธรรมเป็นประหนึ่งเครื่องมือที่ใช้หาประโยชน์จากธรรมชาติ แวดล้อมวัฒนธรรมจึงช่วยให้มนุษย์สร้างสรรค์สังคมได้อย่างมีพัฒนาการจากสภาพสังคมของผู้ที่ยังชีพด้วยการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติมาเป็นการผลิตอาหารได้เองเพื่อเลี้ยงดูประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2546, หน้า 253) กล่าวถึงวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างเพื่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมวัฒนธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมแบบแผนการดำเนินชีวิตทุกแง่มุมพิจารณาจากทัศนะของการยังชีพแล้วอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นดังอุปกรณ์ที่มนุษย์ใช้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอดเห็นได้ชัดจากกรณีของผู้ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักเช่นสังคมของผู้ที่หาของป่าล่าสัตว์ที่ได้คิดค้นและทำเครื่องใช้ไม้สอยเพื่อจัดหาปัจจัย 4 ที่เป็นพื้นฐานแห่งชีวิตตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเป็นภูมิปัญญาที่คนรุ่นลูกหลานได้สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษการเรียนรู้มักเริ่มต้นอย่างไม่เป็นทางการโดยผ่านประเพณีจากคำบอกเล่าประเพณีทานตำนานตลอดจนการอบรมสั่งสอน

และการเลียนแบบอย่างการกระทำของคนในครอบครัวและวงศั่วนส่วนการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพและความรู้ต่างๆจากผู้รู้และสถาบันเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างเป็นทางการดังนั้นในปัจจุบันได้มีการนำสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยวจึงทำให้กลายเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

William R. (อ้างอิงใน Richards, 1995, หน้า 21) ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมโดยแบ่งออกเป็น 3 ประการคือ

1. หมายถึงเรื่องราวของกระบวนการทางสติปัญญาจิตวิญญาณและความงดงาม
2. หมายถึงสิ่งที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงวิถีของคนในสังคม
3. หมายถึงการงานการปฏิบัติการใดที่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลสติปัญญาหรือกิจกรรมด้านศิลปะต่างๆ

วินัย วีระพัฒนานนท์ (2535, หน้า 27-28) กล่าวว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้เห็นเด่นชัดถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์อื่นๆเป็นสิ่งที่แสดงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กลุ่มต่างๆซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมของตนไปสู่รุ่นหลานวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการทางพื้นฐานทางร่างกายและการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมมีการสะสมและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังวัฒนธรรมที่แสดงถึงลักษณะความเป็นมนุษย์มี 6 ประการคือ

1. ลักษณะการกินอาหาร
2. การมีที่อยู่อาศัย
3. การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
4. ความต้องการทางเพศเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์และรู้จักอดกลั้นต่อการแสดงออกทางเพศ
5. การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีระบบระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน
6. มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ก่อเกิดเป็นประเพณีแบบแผนทางครอบครัวทางสังคมที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540, หน้า 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญาสร้างสรรค์เคารพต่อสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คนหรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการท่องเที่ยววัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมา

มองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

The European Association for Tourism and Leisure Education (อ้างอิงใน Richards, 1995, หน้า 24) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเอาไว้ว่าเป็นการเดินทางของ (Irish Tourists Board, อ้างอิงใน Richards, 1995, หน้า 23) กล่าวว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความตั้งใจและความสนใจทั้งหมดหรือบางส่วนอันเป็นการเพิ่มความพึงพอใจของคนที่มาต่อแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรม

World Tourism Organization (อ้างอิงใน Richards, 1995, หน้า 23) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางด้านวัฒนธรรมเช่นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study Tour) การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีเทศกาลการเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถานการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติหรือศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่นตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

พลอยศรี โปราณนันทน์ (2539, หน้า 94) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า“เป็นการทำให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพและมีมิติทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น”

จากการศึกษาการให้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญหลายท่านสามารถสรุปนิยามความหมายได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมายถึงการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนออกจากสถานที่ที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่นเพื่อมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆประกอบการเรียนรู้การสัมผัสการชื่นชมเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมคุณค่าทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านของศิลปะสถาปัตยกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์รูปแบบวิถีชีวิต ภาษาการแต่งกายการบริโภคความเชื่อศาสนาจารีตประเพณีล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญกระตุ้นให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้นวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถดึงดูดให้นักกลุ่มต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตนจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกันการท่องเที่ยวได้ใช้วัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 287) กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอยู่ 9 ประการ

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์โบราณสถานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีโดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุดเพื่อให้สามารถสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรมโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย
4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยวผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นโดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น
6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์อนุรักษ์อย่างแท้จริงโดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีกโดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับพื้นที่ในทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวโดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวดเพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Sugar (อ้างอิงในพลอยศรี โปราณนันทน์, 2539, หน้า 94) กล่าวถึงส่วนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์งานหัตถกรรมกิจกรรมทางประเพณีภาษาอาหารศิลปะดนตรีศาสนา สถาปัตยกรรมการศึกษาลักษณะการแต่งกายเทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่นและกิจกรรมยามว่าง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 288) กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันฉะนั้นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้านอิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้คือ

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ

1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ

1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้างผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปหัตถกรรมประติมากรรมภาพวาดรูปปั้นและแกะสลัก

1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา

1.6 ดนตรีการแสดงละครภาพยนตร์มหรสพต่างๆ

1.7 ภาษาและวรรณกรรมรวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิตเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายการทำอาหารธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

1.9 ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

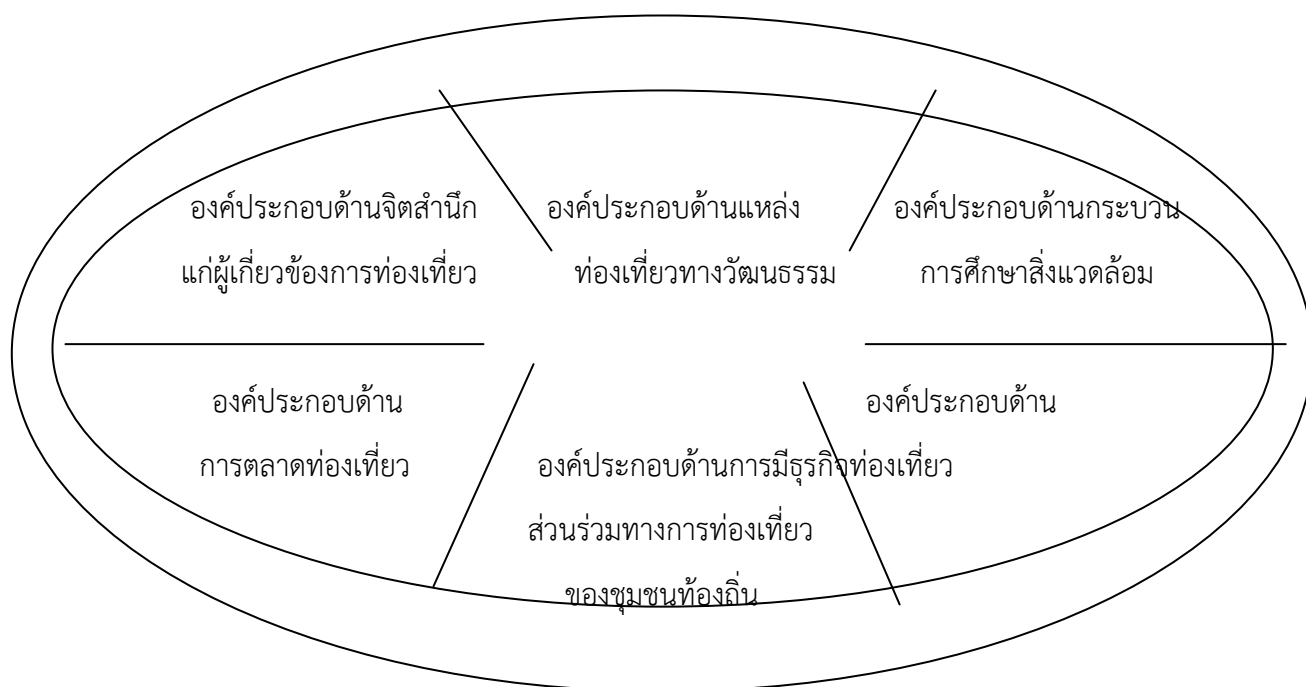
3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาอีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพโดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจอีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเราสามารถนำองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 6 ประการดังกล่าวข้างต้นมาสร้างเป็นรูปเพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้นดังภาพ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ภาพ 1 แสดงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

“ทีมา” บุญเลิศจิตตั้งวัฒนา, (2548), การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC

(อ้างอิงใน Richards, 1995, หน้า 22) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่

1. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ
2. สถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้างผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต
3. ศิลปหัตถกรรมประติมากรรมประเพณีและเทศกาลต่างๆ
4. ความน่าสนใจในเรื่องของเสียงดนตรีไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของดนตรีคลาสสิกดนตรีพื้นบ้านหรือดนตรีร่วมสมัย

5. การแสดงละครภาพยนตร์มหรสพต่างๆ

6. ภาษาและวรรณกรรม

7. ประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

8. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมย่อย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบด้านจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยวการศึกษาสิ่งแวดล้อมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบด้านกระบวนการ

องค์ประกอบด้านแหล่ง

จากการศึกษาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน สามารถผู้วิจัยขอสรุปองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าประกอบด้วยโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้างผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต ศิลปะหัตถกรรมประติมากรรมประเพณีและเทศกาลต่างๆความน่าสนใจในเรื่องของเสียงดนตรีไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของดนตรีคลาสสิกดนตรีพื้นบ้านหรือดนตรีร่วมสมัยการแสดงละครภาพยนตร์มหรสพต่างๆภาษาและวรรณกรรมประเพณีและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมย่อยองค์ประกอบต่างๆเหล่านี้ควรมีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 288) กล่าวว่าการศึกษาเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถานศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นต่างๆเพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกทั้งศึกษาความเชื่อพิธีกรรมต่างๆและมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ๆเพิ่มขึ้นในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วยเราอาจแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็นประเภทย่อยได้ 5 ประเภทคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ

และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆจัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือการเคารพพิธีกรรมต่างๆอีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้านอีกทั้งมีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬาโดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬาในขณะเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬาทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรมเช่นการนวดตัวการนวดฝ่าเท้าการอบสมุนไพรการประคบสมุนไพรการฝึกกายบริหารการฝึกสมาธิ เป็นต้นเพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2546, หน้า 253) การให้ความหมายทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นไป 2 ระดับคือ

1. วัฒนธรรมตามอุดมคติคือสิ่งที่ควรจะเป็นจริงตามกฎระเบียบแนวทางและความคาดหวังที่มีอยู่โบราณสถานเช่นวัดจึงเป็นสถานที่ที่เคยใช้หรือใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเครื่องปั้นดินเผาที่ขุดพบในบริเวณหลุมฝังศพก็ควรจะเป็นสิ่งที่อุทิศให้แก่ผู้ตายจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถที่เล่าเรื่องพุทธประวัติและนรกสวรรค์คือห้องเรียนที่สอนศีลธรรมจรรยาและบาปบุญคุณโทษการให้ความหมายระดับอุดมคติจะปรากฏอยู่ในขั้นต้นเมื่อจะหาคำตอบอธิบายให้กับสิ่งต่างๆรอบตัวความหมายในอุดมคติของบางสิ่งบางอย่างมีนัยถึงความดีงามเลิศเลอและควรรักษาไว้

2. วัฒนธรรมตามสภาพที่เป็นจริงอาจกล่าวอย่างสรุปได้ว่าในสภาพที่เป็นจริงสิ่งเดียวกันอาจมีความหมายที่แตกต่างกันไปจากความหมายในอุดมคติเห็นได้จากตัวอย่างการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อปรับเปลี่ยนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสมบัติของส่วนบุคคลหรือการนำเอาโบราณวัตถุมาเป็นสินค้าแทนที่จะสงวนรักษาไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อคนรุ่นหลัง

คุณลักษณะทรัพยากรเชิงวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2546, หน้า 253-254) กล่าวว่ามนุษย์สร้างวัฒนธรรมสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานานับพันปีวัฒนธรรมย่อมมีความซับซ้อนจากการสะสมภูมิปัญญาของยุคสมัยต่างๆฉะนั้นก่อนจะกระทำใดๆเกี่ยวกับวัฒนธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาลักษณะสำคัญๆมี 3 ประการของวัฒนธรรมดังนี้

1. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวมที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆซึ่งสัมพันธ์กันเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ข้างต้นนักสังคมศาสตร์ได้จัดแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆคือ

- วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับครอบครัวและความเชื่อ
- แบบแผนการทำมาหากิน
- การจัดระเบียบทางการเมือง-การปกครอง
- เรื่องราวของศาสนาความเชื่อ

ลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมเช่นนี้เป็นสิ่งสากลที่พบได้ในสังคมมนุษย์ทุกแห่งหน องค์ประกอบพื้นฐานของวัฒนธรรมที่กล่าวมาล้วนเกี่ยวข้องต่อกันอยู่เสมอการที่องค์ประกอบส่วนหนึ่ง ส่วนใดไม่ทำหน้าที่เกี่ยวพันกับองค์ประกอบอื่นย่อมส่งผลกระทบต่อระบบใหญ่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้สภาพ เช่นนี้มีนัยว่าการแยกส่วนกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในวัฒนธรรมจะนำมาซึ่งความสับสนและความ ขัดแย้งบทบาทหน้าที่ของแต่ละส่วนของวัฒนธรรมมีต่อกันจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องให้ความสนใจเป็น พิเศษดังจะอธิบายได้จากประเพณีการแห่นางแมวและงานบุญบังไฟที่จัดขึ้นมาก็เพื่อความอุดม สมบูรณ์จากดินฟ้าอากาศขณะที่การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์หรือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ในวันตรุษจีนก็สัมพันธ์กับการกระชับความสัมพันธ์ของสมาชิกในวงศ์ตระกูล

2. วัฒนธรรมแต่ละแห่งต่างมีความหมายเป็นเฉพาะของตนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีเหตุผล ต่อการแสดงออกในวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาเนิ่นนานจึงสามารถอธิบายได้ว่าประเพณีวัน สารทเดือนสิบของชาวลัวะที่จังหวัดนครศรีธรรมราชการไหว้ผีตะกวดของชาวเขมร

3. วัฒนธรรมเกิดจากการลอกเลียนแบบอย่างที่มีมาก่อนหน้าคนชั้นหลังจะปรับเปลี่ยน รูปแบบวัฒนธรรมที่รับมาให้เข้ากับเงื่อนไขตามยุคสมัยของตนการเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องของ วัฒนธรรมจึงเป็นปรากฏการณ์สากลเช่นรูปลักษณ์ของอักษรไทยที่ใช้ในปัจจุบันจึงแตกต่างไปจาก อักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงบ้างขณะที่อาหารกินบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มและยารักษา โรคย่อมมีความหลากหลายกว่าแต่ก่อนเป็นธรรมดา

ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546, หน้า 255) กล่าวว่าโดยทั่วไปนิยมจะมีการจัดแบ่ง วัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

วัฒนธรรมทางวัตถุหรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่เห็นได้ชัดก็คืออุปกรณ์และสิ่งของเครื่องใช้ที่ เกี่ยวกับปัจจัย 4 ได้แก่อาหารที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้จากพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรม ไทยที่ผ่านมามีกล่าวได้ว่าโดยภาพรวมแล้วสังคมวัฒนธรรมไทยประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1. ประเพณีหลวงคือแบบแผนความเป็นอยู่ของชนชั้นผู้นำเจ้านายและขุนนางปัจจุบัน ประเพณีหลวงบางอย่างยังคงถือปฏิบัติอยู่แต่ส่วนใหญ่ก็ลดความเข้มข้นลงเนื่องจากทรัพยากรทาง วัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวเป็นเรื่องราวประเพณีของสามัญชน

2. ประเพณีราษฎร์แบบแผนของพิธีประเพณีและเทศกาลต่างๆที่สามัญทั่วไปยึดถือปฏิบัติ
ประเพณีราษฎร์ประกอบด้วย

- ประเพณีและเทศกาลที่เกี่ยวกับศาสนาและวิถีชีวิต
- ประเพณีเนื่องด้วยชีวิต

2.4 แนวคิดทฤษฎีด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วม

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2547, หน้า 16) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคือการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้พัฒนาในทุกๆด้านอย่างรอบคอบระมัดระวังเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพมีการจัดการทรัพยากร

ประเวศ วะสี (อ้างอิงในศรัณย์ เลิศรัชฌมงคล 2540, หน้า 12.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้นได้รายได้จากความรู้และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนาซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น”

การประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า (สฤษฎ์ แสงอรัญ, 2550) การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและ
ผู้เป็นเจ้าของ

ท้องถิ่นในปัจจุบันโดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย”

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ(2543, หน้า 3) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าหมายถึงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสุนทรียภาพโดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุดเกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าหมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรมชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมโดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอแต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

จากนิยามความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์โบราณสถานวัตถุและแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

รูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ประเทศต่างๆ พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวใหม่ที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นเหตุให้เกิดการจัดประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือที่เรียกว่าประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร

ประเทศบราซิล เมื่อ เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) หรือที่เรียกอีกชื่อว่า Rio Summit (ปริญญาริโอ) และได้ร่วมนามรับรองเอกสารสำคัญ 5 ฉบับคือ

1. ปริญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) ประกอบด้วยหลักการ 27 ประการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของประชาคมในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

3. คำแถลงเกี่ยวกับหลักการเรื่องป่าไม้ (Statement of Principles on Forests) เป็นแนวทางในการจัดการการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับป่าไม้ทุกประเภทอันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาไว้ซึ่งสิ่งมีชีวิตในทุกรูปแบบ

4. กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change) มีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาระดับก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Cases) ในบรรยากาศที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาวะอากาศทั่วโลกโดยลดปริมาณการปล่อยก๊าซบางชนิดขึ้นสู่อากาศเช่นคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงเพื่อใช้เป็นพลังงาน เป็นต้น

5. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ยอมรับเอาวิธีการที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต (Living Species) และเพื่อให้เกิดการแบ่งปันผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

จะเห็นได้ว่าแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นหนึ่งในห้าของเอกสารสำคัญของ RioSummit โดยมีผู้นำจากทั่วโลก 179 ประเทศร่วมลงนามรับรองซึ่งแผนปฏิบัติการ 21 นี้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการกำหนดนโยบายของภาครัฐบาลเอกชนและสำหรับเป็นทางเลือกของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวว่าประชากรการบริโภคและเทคโนโลยีนับเป็นพลังงานผลักดันหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมมีการเสนอแนะนโยบายและของโลกต่อการค้าจนสิ่งมีชีวิตรวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและเทคนิคต่างๆที่จะต้องตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในขณะเดียวกันจะต้องมีการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างระมัดระวังรวมทั้งได้ย้าถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะเป็นหนทางเอาชนะในเรื่องของความยากจนและการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยความ

ร่วมมือความรับผิดชอบร่วมกันระดับโลก (Global Partnership) ที่ทำให้มั่นใจว่าทุกๆ ประเทศจะมีอนาคตมั่นคงและปลอดภัยร่วมกันมากยิ่งขึ้น

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบกับ ในการประชุมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ตามระเบียบวาระที่ 21 (Agenda 21) มีการเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยการพัฒนาต่างๆ ให้คำนึงสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร สิทธิของประชาชนในการมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี สิทธิในการรับรู้ข่าวสารสิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่างโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ยังได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้แสดงไว้ในรายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องโครงการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (2549, 2-40) เกี่ยวกับการนำแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษา วางแผนการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใน 2 ระดับ ได้แก่

1. ชุมชนท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงเกี่ยวกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลประชากร เศรษฐกิจและสังคมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวกิจกรรมต่างๆ ที่มีทั้งปัจจุบันและที่ควรจะมี รวมถึงอุปสรรคด้านการท่องเที่ยว
2. ชุมชนในท้องถิ่นควรได้ทราบผลการศึกษา และมีโอกาสได้แสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษา เพื่อปรับปรุงให้ผลการศึกษา มีความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นยอมรับหรือมีความเห็นความเข้าใจตรงกันในผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” นั้นมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมแง่คิดต่างๆของความคิดหลักการ กระบวนการ และวิธีการปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ในมุมมองที่กว้างว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบแนวคิดการมีส่วนร่วม สัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริการและการประเมินผลแผนงานและโครงการต่างๆที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นอิทธิพลของประชาชนในการวางแผนต่อการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรเพื่อการผลิต
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนต่อการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมต่างๆ จะสร้างโอกาสด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้ การจ้างแรงงานและเพิ่มการกินดีอยู่ดี
3. การมีส่วนร่วมเป็นการตัดสินใจของประชาชนที่ตอบสนองต่อความต้องการในการที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคน ฉะนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจและสังคม เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองนำมาซึ่งการกระจายอำนาจทางการบริหารและทรัพยากรไปสู่ท้องถิ่น

ลักษณะการมีส่วนร่วม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 2-3) กล่าวว่าขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ครอบคลุมลักษณะพื้นฐานองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ประกอบด้วย พื้นที่การท่องเที่ยว การจัดการ กิจกรรมและกระบวนการ และการมีส่วนร่วม ซึ่งองค์ประกอบหลัก (Key elements) ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity of authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Ecotourism) ในพื้นที่ของแหล่งนั้นๆ

ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จนเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538, หน้า 3) กล่าวว่า ถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่ต้องอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชน ได้แก่ การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale-low impact tourist development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Tour guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยวและการจ้างงานในส่วนอื่นๆ เป็นต้น

ไพรัช เดชะรินทร์(2516 : หน้า 91-95) ได้สรุปหลักการและแนวทางการพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไว้ว่า

1. ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชน เป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม
2. กิจกรรมต้องดำเนินการในรูปกลุ่มเพื่อการสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน
3. ให้คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน ปลุกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
4. กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชน
5. การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น

2.5 แนวคิดทฤษฎีด้านการวางแผนยุทธศาสตร์

ความหมายกลยุทธ์และยุทธศาสตร์

คำว่า “กลยุทธ์” และ “ยุทธศาสตร์” มีความหมายใกล้เคียงกันซึ่งหากให้ความหมายในการทหารจะหมายถึง แนวทางในการต่อสู้แข่งขัน ความหมายของกลยุทธ์จึงมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 73) กล่าวว่า “กลยุทธ์ หมายถึง เป้าหมายต่างๆ และวัตถุประสงค์พื้นฐานทั้งหลายขององค์การรวมทั้งแผนงานหลักต่างๆ ดังกล่าว ตลอดจนแบบวิธีการสำคัญเกี่ยวกับการแบ่งสรรทรัพยากรทั้งหลายที่นำมาใช้ เพื่อทำให้องค์การปรับตัวสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม”

สมยศ นาวิการ (2543, หน้า 3) กล่าวว่า “กลยุทธ์ จะอธิบายถึงวิธีการที่องค์การจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้อุปสรรคและโอกาส ภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและทรัพยากรและความสามารถภายในขององค์การ กลยุทธ์จะให้ความเข้าใจพื้นฐานว่าองค์การจะแข่งขันอย่างไร ตัวกำหนดกลยุทธ์ขององค์การมีอยู่ 3 อย่าง คือ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมภายใน และวัตถุประสงค์ขององค์การ”

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2546, หน้า 41) กล่าวว่า “กลยุทธ์ (Strategy) เป็นรูปแบบของการกระทำ ซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ เป็นกลยุทธ์ที่เป็นจริง ซึ่งบริษัทได้วางแผนไว้แล้ว และใช้ได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์”

กิ่งพร ทองใบ (2546, หน้า 4) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีที่องค์การเลือก เพื่อที่จะดำเนินการจากจุดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปยังจุดหมายปลายทางในอนาคตที่องค์การกำหนดไว้ กระบวนการกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจ เป็นกระบวนการวางแผนระยะยาวขององค์กรธุรกิจที่จะต้องมีการประเมินสถานการณ์แวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างเหมาะสม เพื่อกำหนด

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจน จากนั้นจึงพิจารณาพัฒนาทางเลือกที่ดีที่สุดในการเปลี่ยนแปลงองค์การจากจุดปัจจุบันไปสู่ตำแหน่งที่องค์กรต้องการในอนาคต

แม้ในทางธุรกิจมีความนิยมใช้คำว่า “กลยุทธ์” มากกว่า “ยุทธศาสตร์” แต่ในขณะเดียวกัน ภาคราชการได้ใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์” แทนคำว่า “กลยุทธ์” โดยมีบทบาทที่ครอบคลุมมากกว่า และรวมถึงความหมายที่เชื่อมโยงถึงกระบวนการวางแผนที่ให้ความสำคัญกับการมองไปในอนาคตผู้วิจัยจึงเลือกใช้ความหมายของ “ยุทธศาสตร์” แทนคำว่า “แผนกลยุทธ์”

ความหมายการวางแผนยุทธศาสตร์

ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 74-75) ได้ให้ความหมายของการวางแผนกลยุทธ์ในความหมายกว้างๆ ว่าเป็นแผนที่มุ่งการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม โดยการวางแผนพัฒนาให้องค์กรปรับการทำงานเพื่อให้สามารถมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุดตลอดเวลาทุกขณะที่ก้าวไปในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์มีกลไกหลายอย่างประกอบอยู่ คือ

1. เป็นการวางแผนปรับทิศทางขององค์กรไปสู่วัตถุประสงค์ใหม่ที่จะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป
2. เป็นการวางแผนการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อพัฒนาระบบการทำงานต่างๆ ทั้งระบบการผลิตและการขาย การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ ตลอดจนการบริหารงานต่างๆ ให้เปลี่ยนแปลงในรูปแบบและระบบการทำงานใหม่ๆ ที่มีผลให้สภาพและระบบการทำงานเดิมต้องถูกปรับหรือยกเลิกไปแล้วทดแทนด้วยเครื่องจักร ระบบและวิธีการทำงานใหม่ๆ ที่นำเข้ามาทดแทน
3. เป็นการวางแผนที่มีการวิเคราะห์พิจารณาในเชิงกลยุทธ์ต่างๆ ที่มุ่งจะให้องค์กรประสบความสำเร็จมากที่สุด ดีที่สุด โดยประหยัดการใช้ทรัพยากรมากที่สุดด้วย

กิ่งพร ทองใบ (2546, หน้า 8) ได้กล่าวว่า “การวางแผนกลยุทธ์ว่าเป็นกระบวนการการคิดวิเคราะห์ เพื่อการวางแผนกลยุทธ์และจะต้องมีขั้นตอนของการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ รวมถึงการควบคุมประเมินกลยุทธ์ด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดสำหรับองค์กร”

กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์

การวางแผนยุทธศาสตร์มีกรอบแนวทางการดำเนินงานโดยละเอียดที่แตกต่างกันออกไปตามกรอบแนวทางของนักวิชาการ หรือของหน่วยงานแต่ละแห่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชินนทร์ ชุณห์พันธุ์รักษ์ (2544, หน้า 15-17) ได้กล่าวถึง กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรทั้งภายนอกและภายในอย่างรอบคอบ เพื่อค้นหาโอกาส (Opportunities) อุปสรรค (Threats) จุดเด่น (Strengths) จุดด้อย (Weaknesses) ขององค์กรเพื่อให้ผู้บริหารจะสามารถกำหนดภารกิจและเป้าหมายของกิจการได้อย่างเหมาะสม หลังจากนั้นจะได้พิจารณากำหนดกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาโอกาสและอุปสรรคต่อองค์กร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) เป็นการกำหนดเป้าหมายกว้างๆขององค์กรของสิ่งที่ต้องการในอนาคต โดยยังไม่กำหนดวิธีการในการดำเนินการไว้ วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงทิศทางขององค์กรในอนาคต นอกจากนั้นจะเป็นแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการชี้นำว่าองค์กรพยายามจะทำอะไร และจะเป็นอะไร

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดภารกิจ (Mission) เพื่อระบุขอบเขตการดำเนินงานขององค์กรโดยมีการกำหนดไว้เป็นข้อความภารกิจ (Mission Statement) เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กรในอนาคต โดยทั่วไปข้อความภารกิจจะมุ่งเน้นประเด็นที่แสดงออกอย่างชัดเจน และมีความเฉพาะเจาะจงในคุณลักษณะของแต่ละหน่วยขององค์กรว่ามีอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดเป้าหมาย (Goals) เป็นการกำหนดผลลัพธ์ที่องค์กรคาดหวังไว้หรือเป็นจุดมุ่งหมายที่องค์กรต้องการจะบรรลุเป้าหมาย จะเป็นสิ่งที่ทำให้ภารกิจขององค์กรเป็นจริงยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) วัตถุประสงค์ คือ สิ่งที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ แต่จะมีรายละเอียดที่มากกว่าเป้าหมาย วัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรที่จะใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดนโยบาย (Policies) เป็นการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรอย่างชัดเจน เพื่อให้กลยุทธ์ที่กำหนดไว้บรรลุผลตามที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) การกำหนดกลยุทธ์จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปกลยุทธ์จะมี 3 ระดับ ได้แก่

- กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) มักถูกกำหนดโดยผู้บริหารระดับสูงกลยุทธ์ระดับนี้ถูกกำหนดเพื่อบรรลุเป้าหมายโดยรวมขององค์กร มีการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางขององค์กรนั้นๆ

- กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Level Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้กลยุทธ์ระดับองค์การบรรลุผล สิ่งสำคัญของกลยุทธ์ระดับนี้ คือ เป็นการค้นหาวิธีการแข่งขันให้กับธุรกิจที่องค์กรดำเนินงานอยู่

- กลยุทธ์ระดับหน้าที่ทางธุรกิจ (Functional Level Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้นตามหน้าที่ต่างๆ ขององค์กร เพื่อที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลตามกลยุทธ์ระดับธุรกิจ

พิบูล ทิปะปาล (2546, หน้า 12-19) อธิบายถึงขั้นตอนของการวางแผนกลยุทธ์ไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning) เป็นการประเมินสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกขององค์การ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระบุปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (Strategic Factors) ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่กำหนดอนาคตขององค์การ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระบุปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (Strategic Factors) ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่กำหนดอนาคตขององค์การ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เป็นการวิเคราะห์ตัวแปร 2 ตัว ได้แก่ โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ซึ่งอยู่ภายนอกองค์การ ไม่สามารถควบคุมได้ในระยะสั้นและเป็นปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีผลกระทบต่อองค์การโดยตรง ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยอีก 2 ตัว ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ขององค์การ ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้าง วัฒนธรรม และทรัพยากร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดภารกิจ (Mission) เป็นการกำหนดความมุ่งหมายหรือเหตุผลที่องค์การได้จัดตั้งขึ้นมา พันธกิจจะบอกถึงความมุ่งหมายพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ชัดเจนที่ทำให้้องค์การมีความแตกต่างจากองค์กรอื่น

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นการกำหนดเป้าหมายที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ ซึ่งควรกำหนดในรูปของปริมาณหรือตัวเลขที่ชัดเจนสามารถวัดได้

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) เป็นการกำหนดแผนแม่บทเพื่อให้เห็นว่าองค์การจะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้บรรลุพันธกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ กลยุทธ์จะเป็นการนำข้อได้เปรียบทางการแข่งขันมาใช้มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันจะลดข้อเสียเปรียบทางการแข่งขันให้เหลือน้อยที่สุด

จากหลักการของการวางแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปหลักการวางแผนยุทธศาสตร์ได้ดังนี้ คือ การดำเนินงานในองค์กรต่างๆ จะต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์จะช่วยให้้องค์กรประเมินความสามารถและศักยภาพของตนเอง มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงานอย่างมี

ประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถบริหารจัดการทรัพยากรภายใต้ข้อจำกัดและโอกาส เพื่อให้เกิดประโยชน์และความคุ้มค่าต่อองค์กรมากที่สุด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 สังคมไทยได้อัญเชิญหลัก "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปณิธานทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการวางแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

วิสัยทัศน์ประเทศไทย

มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน ยังจำเป็นต้องบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้หลักการพัฒนาพื้นที่การกิจ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยอยู่ภายใต้แนวการนำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาปฏิบัติเห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. พัฒนาค้นให้มีคุณภาพ มีความรอบรู้และคุณธรรมอย่างเท่าทัน
2. เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม
3. สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
4. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมโดยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว ศาสนาและการศึกษา สร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ พื้นฟูในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเพื่อลดปัญหาความยากจนและนำไปสู่การขจัดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ
3. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น
4. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน
5. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม
6. เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน
7. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เป้าหมาย

เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนและความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาคน

- คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม อารมณ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

- เพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และเพิ่มสัดส่วนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน

- อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดสมองและมะเร็ง นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพของบุคคลลงในระยะยาว

- การพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณเพิ่มกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและบรรเทาปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554

เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ

1. โครงสร้างเศรษฐกิจสัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ภายในปี 2554 และสัดส่วนภาคการผลิตเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 ภายในปี 2554

2. เสถียรภาพเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อทั่วไปเฉลี่ยร้อยละ 3.0-3.5 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่เกินร้อยละ 50 และความยืดหยุ่นการใช้พลังงานเฉลี่ย ไม่เกิน 1:1 ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจสัดส่วนรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด ร้อยละ 20 แรก ต่อรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 ไม่เกิน 10 เท่าภายในปี 2554 และสัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

เป้าหมายการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1. รักษาความสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีพื้นที่ป่าไม้

ไวไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศรวมทั้งรักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานไวไม่น้อยกว่า 30,000,000 ไร่

2. รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ ตลอดจนคุณภาพชีวิตของคนไทย

เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล

1. มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนนภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาครัฐการให้ได้รับร้อยละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระ ในการพึ่งตนเองมากขึ้นภาคประชาชนมีความเข้มแข็งรู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ

2. สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลในบริบทไทย ให้มีการศึกษาวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธีเพิ่มขึ้นในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ให้มีความสำคัญกับการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้เกิดภูมิคุ้มกันโดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิตเริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็งมีทักษะชีวิตพัฒนาสมรรถนะทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการพร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพสร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. การเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจมีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่เน้นการพัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจรมุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันการพัฒนาสุขภาพร่างกายและจิตใจเสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยลดละเลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ

3. การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขโดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวให้มีความเข้มแข็งพัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึงสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัยน่าอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคมเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองและความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศให้มีความสำคัญกับการสร้างความมั่นคง ดังนี้

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชนมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอนมีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเองรวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

2. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชนสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์กลุ่มอาชีพสนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนและชุมชน

3. การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการรวมทั้งการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนให้ความสำคัญกับ

1. การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทยโดยใช้กระบวนการพัฒนากลยุทธ์และห่วงโซ่อุปทานรวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้สมัยใหม่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทยและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณภาพและมูลค่าสูงมีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาดรวมทั้งสร้าง

บรรยากาศการลงทุนที่ดีเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศและส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์การปฏิรูปองค์การการปรับปรุงกฎระเบียบและพัฒนาระบบมาตรฐานในด้านต่างๆเพื่อสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต

2. การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจโดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงและสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตโดยการระดมทุนไปสู่ภาคการผลิตที่มีประสิทธิภาพการส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งระดมทุน และเป็นหลักประกันในชีวิตของประชาชนและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือกเพื่อลดการพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานและประหยัดเงินตราต่างประเทศ

3. การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมโดยส่งเสริมการแข่งขันการประกอบธุรกิจในระบบได้อย่างเสรีและเป็นธรรม

การกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคอย่างสมดุลและเป็นธรรมเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเพิ่มขีดความสามารถบุคลากรให้สามารถในการบริหารจัดการเงินทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพพัฒนาองค์การการเงินชุมชนให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและใช้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเป็นกลไกในการระดมทุนรวมทั้งดำเนินนโยบายการคลัง

ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะการดูแลทรัพยากรธรรมชาติหลักได้แก่ดินน้ำป่าไม้ทรัพยากรทะเลและชายฝั่งทรัพยากรแร่การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธีรวมทั้งการป้องกันภัยพิบัติ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนเพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลังและการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยการเพิ่มประสิทธิภาพ

การกำจัดการพิพาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีกลไกกำหนดจุดยืนต่อพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ

3. การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการวางพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาวโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญเริ่มจากการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนรวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศมุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับ

1. การเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทยโดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและ ธรรมาภิบาลแก่เยาวชนและประชาชนทุกระดับอย่างต่อเนื่องจริงจังพร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาล

2. เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศโดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อสร้างความเป็นธรรมสร้างความสมดุลและร่วมในกระบวนการบริหารจัดการประเทศให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาประเทศเสริมสร้างความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายการทำงานของกลไกตรวจสอบภาคประชาชนเพื่อติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ

3. สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาลเน้นการบริการแทนการกำกับควบคุมและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนาเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการปฏิบัติการกิจด้วยการปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการภาครัฐและรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพทันสมัยลดการบังคับควบคุมคำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนาเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการของรัฐและรัฐวิสาหกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการสาธารณะและลดภาระการลงทุนของภาครัฐตลอดจนพัฒนากลไกการกำกับดูแลที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมโปร่งใสโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศและคุ้มครองผู้ใช้บริการโดยดำเนินการควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกข้าราชการให้ยึดหลักคุณธรรม

จริยธรรมการรับผิดชอบต่อส่วนรวมการพร้อมรับการตรวจสอบจากภาคประชาชนและยึด/ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างเคร่งครัด

4. การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาคท้องถิ่นและชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องโดยพัฒนาศักยภาพและกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ท้องถิ่นมีบทบาทสามารถรับผิดชอบในการบริหารจัดการบริการสาธารณะตลอดจนแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสามารถสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริงพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

5. ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็งสุจริตและมีธรรมาภิบาลโดยมีมาตรการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเอกชนทั้งที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์และธุรกิจเอกชนทั่วไปเป็น “บรรษัทภิบาล” เพิ่มมากขึ้นสร้างจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ยุติธรรมต่อผู้บริโภคและเป็นธรรมกับธุรกิจคู่แข่งพร้อมทั้งยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม

6. การปฏิรูปกฎหมายกฎระเบียบและขั้นตอนกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนาด้วยการเปิดโอกาสให้ภาคีและกลุ่มต่างๆมีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตรากฎหมายเพื่อประสานประโยชน์ของภาคส่วนต่างๆให้เสมอภาคและมีความสมดุลโดยการปฏิรูปกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจลดการใช้ดุลพินิจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของกลไกการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจเพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ประกอบการขนาดเล็กและผู้ประกอบการใหม่

7. การรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพและความยั่งยืนโดยการพัฒนาศักยภาพบทบาทและภารกิจของหน่วยงานด้านการป้องกันประเทศความมั่นคงและการรักษาความสงบเรียบร้อยให้มีประสิทธิภาพมีความพร้อมในการป้องกันประเทศและตอบสนองต่อภัยคุกคามในทุกรูปแบบสถานการณ์ได้ฉับไวพร้อมทั้งผนึกพลังร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ดำเนินการป้องกันและพัฒนาประเทศให้สามารถพิทักษ์รักษาเอกราชสถาบันพระมหากษัตริย์ผลประโยชน์ของชาติและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขรวมทั้งสามารถสร้างความมั่นคงของประชาชนและสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัยโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในทุกระดับ

แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

การวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

พยอม ธรรมบุตร (2546, หน้า 17) กล่าวถึงแนวคิดด้านการวางแผนการท่องเที่ยวมี 5 แนวคิดดังนี้

1. การวางแผนการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างเงิน (Boos tourism)

นักพัฒนาคือผู้คิดสร้างกำไรโดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นโดยปราศจากความคิดเรื่องอนุรักษ์ชุมชนชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนานักพัฒนาต้องการสร้างโรงแรมเพื่อสนองความต้องการของลูกค้าโดยไม่คำนึงถึงการทำลายสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและวัฒนธรรม

2. การวางแผนการท่องเที่ยวแนวเศรษฐกิจ (Economic Based)

นักพัฒนาคือนักเศรษฐกิจซึ่งพิจารณาว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นภาคหนึ่งของเศรษฐกิจใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อการเติบโตและการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติเป็นการสร้างเงินสร้างงานและการพัฒนาภูมิภาคต่างๆโดยยังไม่มีความคิดด้านอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

3. การวางแผนการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์พื้นที่ท่องเที่ยว (Destination Based)

นักพัฒนาคือนักวางแผนการใช้ที่ดินและนักวางแผนเมืองซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ท่องเที่ยวการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว (Carrying Capacity = CC) การกำหนดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limit of Acceptable Change = LAC) การจัดการผลกระทบที่เกิดจากนักท่องเที่ยว (Visitor Impact Management = VIM) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพตลอดจนการกระจายการท่องเที่ยวเพื่อลดกระทบต่อพื้นที่

4. การวางแผนการท่องเที่ยวแนวยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community Based)

นักพัฒนาคือผู้ประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนโดยให้ชุมชนมีบทบาทในการเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยวแทนการเป็นแรงงานราคาถูกมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่การวางแผนพัฒนาชุมชนการประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม

5. การวางแผนท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

นักพัฒนาคือนักวางแผนแบบบูรณาการมีการวางแผนการท่องเที่ยวแบบบูรณาการเข้ากับการวางแผนพัฒนาชุมชนในภาพรวมทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการพัฒนาด้านจิตสำนึกไปในแผนพัฒนาที่มุ่งเน้นการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อนำสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ตั้งไว้แนวคิดในแนวนี้นี้คือแนวคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่เป็นวงจรดังนี้

1. การตรวจสอบทรัพยากร (Resources Audit) การตรวจสอบทรัพยากรต้องสำรวจทั้งปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรทรัพยากรอาจแบ่งตรวจสอบตามประเภทคือ
2. ทรัพยากรทางกายภาพ (Physical Resource) ได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมกิจกรรมงานมหกรรมประเพณีและบริการในแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรของบริษัทเช่นคอมพิวเตอร์ web sites ระบบการจองเครื่องบินเรือรถ ฯลฯ
3. ทรัพยากรด้านการเงิน (Financial Resource) ได้แก่จำนวนและประเภทของทรัพย์สินที่องค์กรมีอยู่ทรัพย์สินระยะยาวทรัพย์สินในปัจจุบันเงินทุนระยะยาวหนี้สินในปัจจุบัน
4. ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ได้แก่ลูกจ้างแรงงานพนักงานเจ้าหน้าที่ระดับล่างระดับกลางและระดับผู้บริหารคณะกรรมการบริหารมีจำนวนเท่าไรมีระดับการศึกษาความชำนาญได้รับการฝึกอบรมมีประสบการณ์อายุแรงจูงใจค่าจ้างเงินเดือนและขีดความสามารถในการผลิต
5. ทรัพยากรที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Resource) ได้แก่ Brand ชื่อเสียงภาพลักษณ์ที่ดีมีความชำนาญการมีส่วนแบ่งตลาดที่ชัดเจนการมีลูกค้าประจำการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว นับเป็นกระบวนการที่เป็นวงจร

การตรวจสอบทรัพยากร

การตรวจสอบทรัพยากรอาจวิเคราะห์ความมีคุณสมบัติเฉพาะด้าน

การตรวจสอบทรัพยากรอาจวิเคราะห์ความมีคุณสมบัติเฉพาะด้าน (Specify) คือแบ่งเป็นประเภทเฉพาะด้านกับไม่เฉพาะด้านเช่นแรงงานอาจมีประเภททั่วไปที่ทำงานไม่เฉพาะด้านและแรงงานที่ต้องมีความชำนาญพิเศษหรือในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นประเภททั่วไปใช้ทำแต่ของสายการบินและโรงแรมเป็นเครื่องมือเฉพาะด้านซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาธุรกิจอย่างยิ่ง

การตรวจสอบทรัพยากรอาจมุ่งเน้นที่การดำเนินการภายในองค์กร

การตรวจสอบทรัพยากรอาจมุ่งเน้นที่การดำเนินการภายในองค์กรได้แก่เป้าหมายทางด้านธุรกิจการดำเนินการด้านการเงินการวัดการผลิตการเปรียบเทียบการดำเนินการในอดีตกับปัจจุบัน ส่วนการตรวจสอบการดำเนินการภายนอกองค์กรได้แก่การเปรียบเทียบกับคู่แข่งโดยเฉพาะกับคู่แข่งที่เป็นผู้นำในอุตสาหกรรมเดียวกันและคู่แข่งที่คู่คี่กับองค์กรหรืออยู่ในกลุ่มยุทธศาสตร์เดียวกันและการ

เปรียบเทียบกับองค์กรอื่นๆที่อยู่ในอุตสาหกรรมบริการด้วยกันด้วยวิธีการดังกล่าวบริษัทหรือองค์กรจะสามารถวินิจฉัยการดำเนินงานของตนเองเพื่อที่จะปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามการดำเนินงานนั้นมิได้ตั้งอยู่บนฐานของการมีทรัพยากรอะไรเท่านั้นหากยังต้องพิจารณาถึงความชำนาญ (Competence) ขององค์กรในการดำเนินงานด้วยเช่นกัน

การตรวจสอบความชำนาญ (Competence)

การตรวจสอบความชำนาญเราอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ความชำนาญทั่วไปซึ่งบริษัทสายการบินหรือโรงแรมใดองค์กรไหนก็มักจะมีกันทั้งนั้นซึ่งก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้องค์กรสามารถอยู่รอด ส่วนความชำนาญที่เป็นหัวใจมีความสำคัญอย่างยิ่ง (Core Competences) นั้นได้แก่ความชำนาญที่โดดเด่นเฉพาะของบริษัทที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าความชำนาญพื้นฐานต่างๆความชำนาญที่ยากที่จะลอกเลียนแบบ (Copy) เกี่ยวเนื่องกับการสนองความต้องการของลูกค้าอย่างสนใจและเป็นการเพิ่มมูลค่าส่วนมากจะเป็นความชำนาญด้านความสัมพันธ์ที่โดดเด่นกับลูกค้าผู้จำหน่ายและ supplier ความชำนาญดังกล่าวมักจะมีฐานมาจากทักษะด้านบริหารจัดการและองค์ความรู้ที่เหนือกว่าเราอาจวัดความชำนาญแบบ Core Competences จากการพิจารณาได้ว่าบริษัทได้สนองความต้องการลูกค้าอย่างเหมาะสมหรือไม่ความโดดเด่นอาจถูกลอกเลียนแบบได้โดยง่ายหรือไม่บริษัทมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวสูงหรือไม่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงด้านลูกค้าหรือสภาพแวดล้อมในอุตสาหกรรมเกิดขึ้นได้มีการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการของบริษัทหรือไม่

การประเมินสภาพแวดล้อมภายใน (The Internal Assessment)

การประเมินภายในมีความสำคัญและนับหนึ่งของกระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์การสร้างรายได้เปรียบในเชิงแข่งขันเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากความสามารถที่โดดเด่นขององค์กร จุดแข็งของบริษัทลอกเลียนแบบได้ยาก

กระบวนการในการตรวจสอบภายใน

ผู้จัดการและพนักงานจากทั้งองค์กรจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนขององค์กรการตรวจสอบภายในต้องการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ

1. การบริหารองค์กร
2. การตลาด

3. การเงิน
4. การบัญชี
5. การผลิต
6. การดำเนินการ
7. การวิจัยและการพัฒนา (R&D)
8. การดำเนินการของระบบสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์
9. การติดต่อสื่อสารภายในองค์กร
10. การประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างบริหารผู้จัดการฝ่ายการตลาดการเงิน / การบัญชีการผลิตการดำเนินการการวิจัยและพัฒนาและระบบสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์
11. การประสานยุทธศาสตร์และวัฒนธรรมองค์กร / วัฒนธรรมข้ามชาติ
12. การวางแผน
13. การจัดองค์กร
14. การจูงใจ
15. การบริหารทรัพยากรมนุษย์
16. การควบคุม

ขั้นตอนโดยสรุปการตรวจสอบการบริหารเชิงยุทธศาสตร์คือการสร้าง Internal Factor Evaluation MATRIX (IFEM) เครื่องมือการสร้างกลยุทธ์ที่จะสรุปและประเมินจุดแข็งและจุดด้อย

จากแนวความคิดดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่าการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยกระบวนการของการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อทราบถึงสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก จุดอ่อนและจุดแข็งการตรวจสอบทรัพยากรที่จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายตามความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจากการวางแผนยุทธศาสตร์นั้นจะใช้หลักการนำทางไปสู่วิธีการปฏิบัติการภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์แวดล้อมและการวัดและประเมินผลซึ่งการใช้แผนยุทธศาสตร์จะสามารถพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาได้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2555-2559

การแข่งขันในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทุกประเทศต่างก็ให้ความสำคัญกับการลงทุนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้ประเทศ

ประกอบกับบริบทที่เปลี่ยนไปทั้งสถานการณ์และปัจจัยเสี่ยงด้านการท่องเที่ยวที่นับวันจะมีความซับซ้อนรุนแรงและเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยโดยกำหนดวิสัยทัศน์เป้าประสงค์เป้าหมายพันธกิจและยุทธศาสตร์การพัฒนาดังนี้

วิสัยทัศน์

“ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลกสามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมสมดุลและยั่งยืน”

เป้าประสงค์

1. ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้น
2. รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นโดยเน้นการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่า

และคุณค่า

3. สร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืน

เป้าหมาย

1. อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับหรือเป็นลำดับ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.1 อันดับขีดความสามารถด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับหรือเป็นลำดับ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.2 อันดับขีดความสามารถด้านสภาวะแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการดำเนินธุรกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับหรือเป็นลำดับที่ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.3 อันดับขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ธรรมชาติและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับหรือเป็นลำดับที่ 1-7 ของทวีปเอเชีย

2. รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5

3. กลุ่มท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา 8 กลุ่มท่องเที่ยว

พันธกิจ

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวตลอดจนปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล

2. พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน
3. เตรียมความพร้อมของภาคบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ
4. สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ
5. บูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้มีเอกภาพลดความซ้ำซ้อนของภารกิจสร้างกลไกในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ภารกิจวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติพ.ศ. 2555-2559 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้าบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐภาคประชาชนและองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดในด้านการท่องเที่ยวที่อาจส่งผลให้ศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทยลดลงโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ได้แก่ระบบโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศและรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่อาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยโดยมีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

1.1 พัฒนาและปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

1.1.1 พัฒนาระบบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง โดยการบูรณาการการขนส่งทุกรูปแบบให้มีการเชื่อมโยงเชื่อมต่อระหว่างศูนย์กลางขนส่งประเภทต่างๆในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียงรวมถึงพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยให้มีความรวดเร็วปลอดภัย สะดวกสะอาดและมีมาตรฐานสากล

1.1.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

1.1.3 ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวป้ายสื่อความหมายให้ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรองเป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศและถูกต้องตามหลักสากล

1.1.4 พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกให้มีมาตรฐานความปลอดภัยตามหลักสากลและสามารถเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวรองได้อย่างมีประสิทธิภาพสนับสนุนให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชนในการพัฒนาการคมนาคมทางบก

1.1.5 พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางอากาศให้มีความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศสนับสนุนให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชนในการเปิดเส้นทางการบินใหม่ๆ

1.1.6 พัฒนาท่าเรือและส่งเสริมการลงทุนสร้างท่าเทียบเรือเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทั้งด้านอันดามันและฝั่งอ่าวไทยเส้นทางเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำโขงให้มีศักยภาพในการเป็นท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยว

1.2 พัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

1.2.1 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ลานจอดรถ ป้ายสื่อความหมายทางลาดบันไดเลื่อนศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวห้องน้ำรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากลและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1.2.2 การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารโทรคมนาคมระบบสารสนเทศและซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์

เพื่อการท่องเที่ยวสนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลายส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์และการเชื่อมโยงระบบบริการต่างๆด้านการท่องเที่ยวทางเว็บไซต์

1.2.3 นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพทั้งระบบ เช่นระบบตรวจสอบคนเข้าเมืองเชื่อมโยงการจองบัตรโดยสารระหว่างเครื่องบินรถไฟและรถโดยสารประจำทางและการซื้อ-ขายระหว่างผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว

1.2.4 สร้างและพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกผ่านแดนปรับปรุงสภาพจุดผ่านแดนต่างๆให้มีสภาพที่ดีและสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวรวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบบริเวณชายแดนให้มีความสะดวกรวดเร็ว

1.2.5 พัฒนาศูนย์กลางให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกแบบครบวงจรเบ็ดเสร็จที่สามารถสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยวประสานแก้ไขความเดือดร้อนช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้สะดวกรวดเร็วเข้าถึงได้ง่ายและกระจายให้ครอบคลุมตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

1.3 สร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบเชื่อมโยงการเดินทาง

ท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

แนวทางการดำเนินการ

1.3.1 ผลักดันให้เกิดนโยบายการบินพาณิชย์ที่ค่อนข้างเปิด (Liberal Air Policy) โดยให้ท่าอากาศยานในประเทศทุกแห่งมีกฎเกณฑ์สร้างแรงจูงใจให้สายการบินนานาชาติมาใช้ท่าอากาศยานในประเทศมากขึ้นเช่นการเก็บค่าธรรมเนียมประเภทต่างๆในท่าอากาศยานให้มีสัดส่วนลดน้อยลงหรือเลิกเก็บค่าธรรมเนียมบางรายการรวมทั้งการปรับปรุงเงื่อนไขต่างๆในส่วนของการสัญจรทางอากาศระหว่างประเทศคู่สัญญาให้มีแรงจูงใจมากขึ้นเพื่อเสริมศักยภาพของท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิให้เป็นศูนย์กลางการบินของภูมิภาคและพัฒนาท่าอากาศยานนานาชาติภูเก็ตเชียงใหม่เชียงใหม่ให้มีความพร้อมด้านการบินของภูมิภาคและพัฒนาระบบเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน

1.3.2 พัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยขยายเส้นทางเดินรถประจำทางและรถไฟและผลักดันให้มีการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน

1.3.3 พัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวทางเรือตามเส้นทางลำน้ำโขงเส้นทางแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งทะเลอันดามันและหมู่เกาะต่างๆเส้นทางเชื่อมโยงกับประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียตามกรอบความร่วมมือ ASEAN, IMT-GT, ACMECS, BIMSTEC และ GMS

1.3.4 ผลักดันการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและอากาศระหว่างประเทศให้เสร็จโดยเร็วตามแนวพื้นที่เศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) และแนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor)

1.3.5 ผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการเดินทางสู่ภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขงโดยเชื่อมโยงโลจิสติกส์ของการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางบกทางน้ำและทางอากาศให้มีความสะดวก

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวหรือการแสวงหารายได้จากการท่องเที่ยวในขณะที่การรองรับขยายไปไม่ทันทำให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยมีความเสื่อมโทรม ยุทธศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีทิศทางไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์มากเกินไปการกำหนดมาตรการในการแก้ไขกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ให้แหล่งท่องเที่ยวของไทยสามารถมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

2.1 พัฒนาระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ

แนวทางการดำเนินการ

2.1.1 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพเพื่อสร้างทางเลือกใหม่แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มตามกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่มได้แก่กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและภาคเหนือตอนบนกลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลกเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขงกลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลางกลุ่มท่องเที่ยว Active Beach กลุ่มท่องเที่ยว Royal Coast และกลุ่มท่องเที่ยวมหัศจรรย์สองสมุทร

2.1.2 พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวโดยผลักดันและกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงานและบูรณาการงานร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

2.1.3 สนับสนุนการท่องเที่ยวชายแดน (Cross Border Tourism) โดยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่มกับกรอบความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ASEAN IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS

2.1.4 ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้รวมถึงการพัฒนาเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในพื้นที่

2.2 การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

2.2.1 ฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมเพื่อนำไปสู่กระบวนการต่อยอดในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

2.2.2 สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมทั้งประเทศและจัดทำแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและระบบการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ

2.3 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

2.3.1 วางแผนจัดการภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยวในทุกระดับทั้งระดับชาติระดับกลุ่มท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับพื้นที่โดยการอนุรักษ์ซ่อมแซมและบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมที่เป็นจุดเด่นพร้อมทั้งสร้างสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่

2.3.2 จัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับเพื่อให้การใช้ประโยชน์เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนโดยกำหนดการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อไม่ให้มีการใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว

2.3.3 ผลักดันให้มีการออกกฎระเบียบและบทลงโทษที่ชัดเจนในการกำกับดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันและการปราบปรามผู้บุกรุกแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมิชอบและสอดส่องดูแลการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

2.3.4 พัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสถานพยาบาลในแหล่งท่องเที่ยวระบบการจัดการขยะน้ำเสียมลพิษและระบบเครือข่ายเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค

2.3.5 สนับสนุนและกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบอันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อนการใช้พลังงานสะอาดการใช้เคมีภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคการกำหนดมาตรการการลดพลังงานของสถานประกอบการ

2.3.6 หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบของการท่องเที่ยวไทยเช่นความปลอดภัยการเอาเปรียบและหลอกลวงนักท่องเที่ยวสินค้าที่ไม่มีคุณภาพการท่องเที่ยวทางเพศโสเภณีการค้ามนุษย์และโรคเอดส์ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้าบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่องครบวงจรความพร้อมของภาคบริการและการท่องเที่ยวแม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบภายในประเทศแต่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศประเทศไทยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศและมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวเช่นโรงแรมและสปาที่มีมาตรฐานสูงบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขยายตัวอย่างรวดเร็วนอกจากนี้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้มีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

3.1 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กิจกรรมนวัตกรรมการท่องเที่ยวและมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

3.1.1 สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุครอบครัวและฮันนีมูน เป็นต้น

3.1.2 ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมทางความคิดเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในสินค้าการท่องเที่ยวส่งเสริมการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนคำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการสนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆที่มีศักยภาพ เช่นธุรกิจบริการสุขภาพธุรกิจด้านนันทนาการโดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนการจัดการสินค้า OTOP และของที่ระลึก เป็นต้น

3.1.3 ผลักดันให้งานเทศกาลประเพณีและกิจกรรมในไทยเป็นงานเทศกาลระดับโลก เช่น สงกรานต์ลอยกระทงแห่ผีตาโขนเทศกาลดนตรีและศิลปะ เป็นต้น

3.1.4 ส่งเสริมสนับสนุนอุตสาหกรรมภาพยนตร์และการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทยรวมถึงการผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศทั้งภาคการผลิตการบริการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.1.5 สำรวจและคัดสรรเอกลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัดกลุ่มจังหวัดเพื่อสร้างและกำหนดภาพลักษณ์ (Brand Image) ทางการท่องเที่ยวให้เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

3.1.6 ส่งเสริมและจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติและระดับชาติเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชน

3.1.7 ส่งเสริมการจัดประชุมสัมมนาจัดนิทรรศการทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

3.2 การเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

3.2.1 ผลักดันให้มีการกำหนดเขตเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว/เขตพัฒนาการท่องเที่ยวและส่งเสริมการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเพื่อให้มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว

3.2.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนและนักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยภาครัฐต้องจัดให้มีสิ่งจูงใจและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่เหมาะสม

3.2.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชนท้องถิ่นชุมชนผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการสนับสนุนเงินทุนวิชาการการให้ความรู้และให้คำปรึกษาในการเริ่มต้นประกอบธุรกิจการสร้างแบรนด์และเอกลักษณ์ของสินค้าให้ตรงกับความต้องการ

ต้องการของตลาดท่องเที่ยวการจัดหาแหล่งเงินทุนกู้ยืมการค้ำประกันและเงินทุนการลดต้นทุนในการกู้ยืม การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีการสนับสนุนธุรกิจที่จัดตั้งใหม่และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่มีความ สลับซับซ้อนเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและเพิ่มคุณภาพของสินค้าเป็นต้น

3.2.4 สนับสนุนให้ภาคธุรกิจรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันในการให้บริการทางการท่องเที่ยวเพื่อ สร้างความแข็งแกร่งในการรองรับการเปิดการค้าเสรีทางการท่องเที่ยวในอนาคต

3.2.5 สนับสนุนให้กลไกกองทุนต่างๆที่มีอยู่เช่นกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยมี ขอบเขตที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนให้แก่ผู้ประกอบการภาคบริการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

3.3 การพัฒนามาตรฐานสินค้าและบริการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

3.3.1 พัฒนามาตรฐานบริการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นกรอบในการยกระดับคุณภาพของสถาน ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับระดับสากล

3.3.2 ส่งเสริมและผลักดันให้สถานประกอบการได้นำมาตรฐานด้านการบริการท่องเที่ยวไป ใช้ในทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาผู้ให้บริการและสถานประกอบการของตนเอง

3.3.3 สนับสนุนกิจกรรมด้านการตรวจประเมินและรับรองสถานประกอบการตามแนวทาง สากล

3.3.4 ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่จูงใจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้เข้าสู่มาตรฐาน การท่องเที่ยวไทยรวมทั้งผลักดันเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยให้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือ และเชื่อมั่นจากนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ

3.3.5 จัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้ครบถ้วนทันสมัยเชื่อมโยงไปยังบริการ ที่เกี่ยวข้องอย่างครบวงจรและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลอย่างแท้จริง

3.4 การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางแก่นักท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

3.4.1 เตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามของโรคติดต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติการระบาดของ โรคและภัยพิบัติอื่นๆโดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการวิกฤตการณ์ (Crisis Management) การเตรียมความพร้อมเพื่อการตอบสนองอย่างฉับไวและการกู้คืนภัยในภาวะฉุกเฉินครอบคลุมถึง

การเตรียมความพร้อมการวางมาตรการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินและมาตรการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์

3.4.2 กำหนดมาตรการในการป้องกันดูแลรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวรวมถึงการท่องเที่ยวที่สร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศให้เกิดการบังคับใช้อย่างจริงจังและมีการบังคับใช้บทลงโทษตามกฎหมาย

3.4.3 ผลักดันให้มีการกำหนดมาตรฐานการให้บริการและมาตรฐานความปลอดภัยในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบและมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง

3.4.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นตำรวจอาสาสมัครดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ชุมชนของตนเองอาสาสมัครด้านการท่องเที่ยวสนับสนุนตำรวจท่องเที่ยวและอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยทางทะเล (Lifeguard)

3.4.5 สนับสนุนส่งเสริมตำรวจท่องเที่ยวหน่วยงานองค์กรและชุมชนให้มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว

3.5 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน

แนวทางการดำเนินการ

3.5.1 พัฒนาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชนในสาขาท่องเที่ยวโดยเฉพาะการพัฒนามัคคุเทศก์ทักษะด้านภาษาต่างประเทศความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญรวมถึงศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในด้านอื่นๆให้ได้มาตรฐานเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปิดเสรีภาคบริการด้านการท่องเที่ยว

3.5.2 พัฒนาและผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียน

3.5.3 ผลักดันให้มีการจัดตั้งสถาบันกลางเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมโดยทำหน้าที่ในการกำหนดกำกับและพัฒนาคุณภาพของบุคลากรและการบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวรวมทั้งบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีมาตรฐานตรงตามตำแหน่งที่ตลาดแรงงานต้องการและมีความเพียงพอ

3.5.4 ส่งเสริมให้มีการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นทั้งทางด้านการปฏิบัติงานเฉพาะทางวิชาชีพที่มีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมรวมทั้งหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้บริหารตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงสำหรับบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและหลักสูตรพัฒนาผู้สอน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์นี้มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวรับรู้และเข้าใจในภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยการดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมุขสิทธิ์ในการจัดงานระดับโลก/ภูมิภาคเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าประเทศจัดงานแสดงต่างๆ (Event) เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวไทยผ่านสื่อต่างๆโดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นมีการใช้จ่ายมากขึ้น

4.1 สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

4.1.1 ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยเพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยและสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายทั้งในภาพรวมและในเชิงลึกอย่างต่อเนื่อง

4.1.2 เผยแพร่และสื่อสารภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวให้แพร่หลายในทุกช่องทางและครอบคลุมทั่วถึงอย่างต่อเนื่องโดยจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรับรู้และความตระหนักในสำคัญของภาพลักษณ์ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

4.1.3 เพิ่มบทบาท/สถานะของไทยในเวทีระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยวให้โดดเด่นยิ่งขึ้นและส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของไทยในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวทีโลกโดยใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือระดับโลก (UNWTO, APEC) กรอบความร่วมมือเอเชีย (ACD) และกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค

4.1.4 สร้างจิตสำนึกและค่านิยมในความเป็นไทย (Thainess) ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งขั้นให้คนไทยมีจุดขายร่วมกันในเรื่องของความมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีพร้อมต้อนรับผู้มาเยือนและร่วมกันเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

4.2 สร้างสภาพแวดล้อมและพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

4.2.1 จัดทำข้อมูลและรวบรวมข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศรวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศต่างๆเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านทางเว็บไซต์กลางที่สามารถสืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ทันสมัยสามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีรายละเอียดด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

4.2.2 เพิ่มและปรับปรุงช่องทางการจัดจำหน่ายการขายช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายธุรกิจและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่างๆให้มากขึ้น

4.2.3 ส่งเสริมการกระจายตลาดการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งในเชิงพื้นที่เวลาและกลุ่มตลาดรวมถึงส่งเสริมและพัฒนาระบบตลาดสินค้าทางการท่องเที่ยวสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและรสนิยมของนักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัวกลุ่มฮันนีมูนกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศการกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health and Wellness) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงการแพทย์กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น

4.2.4 พัฒนาขีดความสามารถด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานด้านการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce)

4.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ

แนวทางการดำเนินการ

4.3.1 พัฒนาการตลาดและส่งเสริมการขายในกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่ไทยมีศักยภาพเช่นกลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัวกลุ่มฮันนีมูน เป็นต้นโดยสร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมและข้อเสนอพิเศษเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาประเทศไทย

4.3.2 ดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมุขสิทธิ์การจัดงานระดับโลกระดับภูมิภาครวมถึงการจัดงานประชุมและงาน Event ระหว่างประเทศ

4.3.3 สร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยวเช่นการเป็น Hospitality and Wellness Center of the World เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับบนรวมทั้งสนับสนุนวัฒนธรรมความคิดสร้างสรรค์และนำความคิดสร้างสรรค์ไปต่อยอดกับอุตสาหกรรมอื่นๆเช่นการออกแบบการผลิตภาพยนตร์

4.3.4 ประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับโลกและระดับภูมิภาคเช่น UNWTO APEC ACD AED GMS IMT-GT BIMSTEC และ ACMECS เพื่อการสร้างโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มพื้นที่การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน

4.4 สร้างกระแสการรับรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

4.4.1 โฆษณาและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติผ่านสื่อทุกช่องทางอย่างต่อเนื่องและจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายประเทศไทยผ่านสื่อออนไลน์ในทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง

4.4.2 ใช้วิธีการทำการตลาดโดยกลุ่มคนที่อยู่ในต่างประเทศเช่นสถานทูตไทยประจำประเทศต่างๆเป็นที่เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัฒนธรรมและสินค้าไทยให้แก่ชาวต่างชาติ

4.4.3 พัฒนาเว็บไซต์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในภาพลักษณ์พร้อมจัดตั้งศูนย์ให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกอย่างครบวงจรเพื่อให้การบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์รวดเร็วทันสมัยเช่นการจองที่พักการเดินทางเป็นต้นโดยพัฒนาให้มีหลากหลายภาษาเพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

4.5 การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย

แนวทางการดำเนินการ

4.5.1 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นที่ยุ้จักของนักท่องเที่ยวไทยผ่านสื่อต่างๆและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างทัศนคติที่ดีในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง

4.5.2 ร่วมกับภาคเอกชนในการจัดทำแพ็คเกจพิเศษเสนอขายนักท่องเที่ยวชาวไทยเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทาง

4.5.3 จัดงานส่งเสริมการขายในรูปแบบต่างๆ ทั้ง Trade + Consumer Fair และ Road Show ภายในประเทศ

4.5.4 ประสานงานและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นการบินไทยการรถไฟแห่งประเทศไทยสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยนำเสนอ Special Offer หรือจัด Promotion สำหรับคนไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีรัฐภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

โครงสร้างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นจังหวัด กลุ่มจังหวัดและประเทศขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนภาคเอกชนและการปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานระดับพื้นที่เช่นจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการภูมิทัศน์และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวการพัฒนากลไกในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นแนวทางในการบูรณาการการทำงานร่วมกันกำหนดภารกิจขอบเขตของงานการพัฒนาให้ชัดเจนกำหนดรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพื้นที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร

5.1 การสร้างและพัฒนากลไกในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

แนวทางการดำเนินการ

5.1.1 เชื่อมโยงบทบาทและภารกิจของหน่วยงานหลักด้านการท่องเที่ยวได้แก่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬากรมการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการให้มีความสอดคล้องกันและประสานกับกระทรวงอื่นๆและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในฐานะหน่วยงานสนับสนุนเพื่อให้การกำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5.1.2 การสร้างพันธมิตรหุ้นส่วนหรือเครือข่ายระหว่างภาครัฐและเอกชนให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยการอำนวยความสะดวกการลดขั้นตอนในการทำงานการระดมทุนการจัดสรร

งบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมที่จะดำเนินงานร่วมกันเช่นการส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวต่างประเทศการแสดงสินค้าและบริการ เป็นต้น

5.1.3 สนับสนุนและผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าตามกรอบความร่วมมือต่างๆที่รัฐบาลได้ดำเนินการไว้แล้วเช่น IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS โดยควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์และผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติในเรื่องต่างๆที่ริเริ่มไว้แล้วให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

5.1.4 ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้องและอำนวยความสะดวกต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

5.1.5 บูรณาการงานด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานต่างๆเพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานและการสั่งการในการป้องกันเฝ้าระวังเตือนภัยกำกับดูแลและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆทั้งในกรณีก่อน-หลังเกิดเหตุฉุกเฉินทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว

5.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว แนวทางการดำเนินการ

5.2.1 อำนวยความสะดวกสนับสนุนช่วยเหลือให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2.2 กระจายอำนาจและจัดสรรผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมเพื่อลดความขัดแย้งและสามารถสร้างกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการสภาพและกำลังรองรับของชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น

5.2.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหารเป็นรูปธรรมโดยมีภาครัฐเอกชนชุมชนและประชาสังคมในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

2.6 การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

พยอม ธรรมบุตร (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้ว่ากิจกรรมหลายอย่างของมนุษย์จัดเป็นสาเหตุสำคัญในการก่อให้เกิดมลพิษไม่ว่าจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรม การจราจร การก่อสร้างอาคารสถานที่สถานบริการต่างๆ เช่น โรงแรม เกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนั่งช้าง การแข่งขันรถขับเคลื่อนสี่ล้อในเขตพื้นที่ป่า กิจกรรมผจญภัย เป็นต้น มลพิษอาจออกมาในรูปแบบแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะบรรลุผลสำเร็จต้องประกอบด้วยหลักการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ดี จำเป็นต้องอาศัยหลักการที่ดีเพื่อให้โครงการต่างๆ ดำเนินไปได้โดยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้

หลักการที่ 1 มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะต้องพยายามไม่เสนอหัวข้อที่ไม่ใช่ประเด็นน่าสนใจ

หลักการที่ 2 เป็นที่รวมของสหสาขาวิทยาการ ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถจากหลายสาขา เพื่อให้โครงการดำเนินไปได้ด้วยบรรลุวัตถุประสงค์

หลักการที่ 3 มีข้อมูลไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจโครงการ การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมควรจะต้องมีข้อมูลเพียงพอเพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจขั้นตอนต่างๆ

หลักการที่ 4 ต้องเสนอมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน

หลักการที่ 5 รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องนำเสนอข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติได้

สรุปได้ว่าการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นวิธีการสำคัญในการกำหนดโครงการให้ เป็นไปตามแนวทางที่เหมาะสม ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และเป็นเครื่องมือสำคัญใช้ในการประกอบการตัดสินใจโครงการ เนื่องจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมภายนอก นอกจากจะ คาดการณ์ผลกระทบจากโครงการแล้วยังช่วยวางแผนชี้แนะเพื่อลดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม และจัดทำโครงการดำเนินไปในแนวทางที่เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น

หากมองในภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาคต่างๆ หลายภาค ลักษณะเด่นทั้งสองประการทำให้การ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถเป็นแกนกลางในการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวมโดยผืนที่กำลังและประสานงานจากทุกฝ่ายทุกหน่วยงานมีส่วนเกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุปแล้วแนวคิดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เป็นระบบที่นำมาใช้เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยมีหลักการสำคัญคือการกำหนดวัตถุประสงค์ต้องวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อมเผื่อการเปลี่ยนแปลงและต้องเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจในการออกข้อกำหนดโครงการเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมดังนั้นในระบบของการประเมินจะต้องทำแบบองค์รวมร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นๆ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA) และการพัฒนาที่ยั่งยืน

แกลสสัน ธีริเวล แซดวิต (John Glasson, Riki Therivel, Andrew Chadwick, 1994.pp. 401-404) ได้ให้คำจำกัดความและรูปแบบในการนำเครื่องมือที่อาจนำมาใช้กับการวางแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืนการประเมินผลสิ่งแวดล้อมหรือ SEA สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ให้คำนิยามคำจำกัดความของ SEA และการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในเอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชาทอส 513 กลยุทธ์การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

กระบวนการพัฒนา EIA สู่ SEA

1. ในการประเมินผลสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์นั้นเป็นเพียงการคาดการณ์ล่วงหน้าหรือการพัฒนาไปล่วงหน้าก่อนในจินตนาการว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างถ้าทำการพัฒนาตามโครงการการใช้ EIA ประเมินผลกระทบจึงเป็นการขาดการชี้แนะให้ย้ายโครงการไปในที่ๆก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดหรือการย้ายโครงการไปจากสถานที่ที่เปราะบางที่สุดในด้านสิ่งแวดล้อมและโครงการ EIA นั้นจะไม่พิจารณาถึงผลกระทบที่สะสมและผลกระทบในภาพรวมของการพัฒนาทั้งหมดตลอดจนผลกระทบต่างๆซึ่งโครงการพัฒนาอาจก่อให้เกิดขึ้นได้

2. โครงการ EIA ไม่สามารถเสนอแนวทางเลือกหรือมาตรฐานการป้องกันผลกระทบที่สมบูรณ์ได้เพราะทางเลือกที่เสนอนั้นอาจมีข้อจำกัดและไม่สามารถเลือกได้ดังนั้นโครงการพัฒนามักจะมีความเฉพาะด้านและมีการตัดสินใจที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ไปแล้วตั้งแต่เริ่มทำโครงการ EIA และ

ไม่สามารถพิจารณาถึงผลกระทบของการปฏิบัติในโครงการนั้นซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายและไม่อาจปรากฏอยู่ในโครงการที่ได้รับความเห็นชอบ

3. โครงการ EIA มักจะปฏิบัติเพียงระยะเวลาสั้นๆและรวดเร็วเนื่องด้วยมีข้อจำกัดด้านการเงินและเวลาของการวางแผนซึ่งทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ไม่สมบูรณ์และโครงการ EIA มักไม่ได้เกิดจากการปรึกษาหารือกับชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจังด้วยข้อจำกัดด้านเวลาตลอดจนความจริงใจในการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการของการประเมินผลกระทบ

อนึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ต้องลงมือทำกันตั้งแต่ในช่วงที่จะมีการตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำโครงการและเป็นการรวบรวมประเมินผลกระทบของทุกๆโครงการในของทุกๆบริเวณที่จะเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาซึ่งการใช้ยุทธศาสตร์ประเมินผลกระทบในลักษณะดังกล่าวสามารถทำให้มีการประเมินทางเลือกที่หลากหลายได้อย่างเต็มที่โดยผลกระทบสะสมและภาพรวมจะถูกประมวลได้โดยรอบทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางอย่างจริงจังในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ นั้นจะเป็นไปในลักษณะป้องกันผลกระทบไม่ให้เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืนในอนาคต

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (EIA) คือกระบวนการที่มีระบบแบบแผนที่สมบูรณ์แบบในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ของระดับนโยบายแผนงานโปรแกรมงานโครงการต่างๆตามทางเลือกที่หลากหลายของโครงการดังกล่าวซึ่งจะรวมถึงการเตรียมรายงานเกี่ยวกับสิ่งที่ค้นพบในระหว่างประเมินผลและนำข้อค้นพบดังกล่าวมาร่วมพิจารณาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอย่างเปิดเผยซึ่งอาจสรุปได้ว่าเป็นการทำ EIA ในระดับนโยบายระดับแผนงานและระดับโปรแกรมของโครงการพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่ง

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (EIA) แบ่งได้เป็น 4 ระดับได้แก่

1. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ที่ระดับหนึ่งคือระดับโครงการได้แก่การทำ EIA ของโครงการ (Project)

2. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สองคือระดับกลุ่มโครงการหรือระดับโปรแกรมได้แก่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการประเมินผลกระทบสะสมในภาพรวมของกลุ่มโครงการคือการทำ SEA ของ Programmed

3. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สามคือระดับแผนงานได้แก่แผนงานสำคัญที่จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างสอดคล้องกันและภายในช่วงเวลาที่กำหนดนโยบายลง

สู่การปฏิบัติการคือระดับแผนงานจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการประเมินผลกระทบทุกโปรแกรมที่อยู่ภายใต้แผนงานหลักเดียวกันคือการทำ SEA ของ Plan นั้นเอง

4. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สี่คือระดับนโยบายได้แก่การประเมินผลกระทบในระดับความคิดแรงบันดาลใจและการชี้แนะแนวทางลงสู่การปฏิบัติของโครงการพัฒนาคือการทำ SEA ของ Policy

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ SEA และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับที่สูงกว่า EIA ถึง 3 ระดับนั้นสามารถลดปัญหาได้หลายประการของการทำโครงการ EIA ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในปัจจุบันจึงได้ปรับการทำโครงการ EIA ของระดับโครงการขยายสู่การใช้ SEA เพื่อให้มีการปฏิบัติการที่เหมาะสมและมียุทธศาสตร์ที่ยั่งยืนและมีการรวบรวมปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายเข้าด้วยกันเพื่อนำมาพิจารณาในระดับการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมในทางด้านลบการมีส่วนร่วมของประชาชนตลอดจนความโปร่งใสของการประเมินที่เพิ่มขึ้นทุกระดับโดยเน้นให้มีขั้นตอนที่ชัดเจนของการอนุญาตและความพยายามดังกล่าวทั้งหมดเพื่อจะนำไปสู่การประเมินผลกระทบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์อย่างยั่งยืนนี้อาจนำมาประยุกต์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ

1. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบระดับบนสู่ระดับล่างคือเริ่มจากการตั้งเป้าหมายระดับบนคือการพัฒนาที่ยั่งยืนลงสู่การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของการพัฒนา
2. การให้คำมั่นสัญญาเกี่ยวกับจุดประสงค์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. การกำหนดตัวแปรและปัจจัยที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้แก่ทรัพยากรกรอบเวลาและพื้นที่เป็นต้น
4. กำหนดขีดความสามารถในการรองรับ
5. การกำหนดยุทธศาสตร์การประเมินผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับนโยบายแผนงานโปรแกรมและโครงการโดยใช้โครงการและแผนการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ
6. การเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ดีที่สุด
7. การทำการประเมินผลกระทบของโครงการย่อยแต่ละโครงการภายใต้ขอบเขตข้อกำหนดที่ตั้งไว้โดย SEA
8. การกำหนดแนวทางการประเมินผลเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขั้นตอนที่กล่าวมาในข้างต้น

9. แนวทางการวางแผนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบ “Incremental” ซึ่งจะเป็นการวางแผนที่มีการตั้งเป้าหมายสูงสุดเช่นการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการเปลี่ยนจุดยืนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเปลี่ยนหน้าที่ของเครื่องมือจากเครื่องมือเพื่อประเมินผลกระทบเครื่องมือเพื่อลดผลกระทบให้น้อยที่สุดเพื่อสร้างความมั่นใจว่าจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นจุดหมายปลายทางโดยมีการเสนอแนวทางที่จะมองไปข้างหน้าในอนาคตโดยมุ่งเน้นความสำคัญกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนตั้งแต่ระดับฐานคือระดับโครงการโดยผ่านหลักการที่มีมาตรการการป้องกันสองหน้ามีนโยบายซึ่งจะไม่มีการเสียใจในภายหลังและการประยุกต์ใช้แบบทดสอบเรียบเรียงที่บ่งบอกถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวความคิดที่จะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์สู่ความยั่งยืนซึ่งอาจมีอุปสรรคเช่นกันเพราะหลายประเทศมีเป้าประสงค์ของการพัฒนาระยะสั้นซึ่งเป็นเพียงปฏิกิริยาสนองเหตุการณ์และปัญหาเฉพาะด้านมากกว่าการให้ความสำคัญกับเป้าประสงค์ด้านการป้องกันระยะยาวเช่นการพัฒนาที่ยั่งยืนการกำหนดปัจจัยเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในระดับนานาชาติการกำหนดความสามารถในการรองรับภายใต้ปัจจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม” สรุปสาระได้ว่าวัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนปลูกฝังเพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคมและถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลังส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึงพฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิดที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เช่นการกินการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนอกจากนี้ นิยพรรณยังได้ให้ความหมายถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการคือ

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ (Cognitive Systems) เป็นระบบทางชีวภาพเพราะความคิดเกิดจากระบบสมองระบบประสาทและระบบจิตใจของมนุษย์
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในเมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอย่อมจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้มนุษย์รับถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ กันมาโดยการอบรมสั่งสอนบอกกล่าวการสังเกตการลองผิดลองถูกบุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนโต

4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวมบุคคลจะมีการเรียนรู้ที่ดำเนินชีวิตประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกันเพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้วัฒนธรรมที่จะถูกนำมาปฏิบัติในสังคมก็จะกลายเป็นคุณสมบัติส่วนรวมของสังคมและเป็นมรดกของคนรุ่นหลังต่อไป

รัฐทิทยา หิรัณยหาต (2544) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาวอำเภอดำรงวิทยะจันทน์จังหวัดกาญจนบุรีได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านหนองขาวสรุปสาระว่าวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวได้แก่โบราณวัตถุสถานสถานที่สำคัญทางศาสนางานเทศกาลประเพณีสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีความสวยงามทางธรรมชาติวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ถูกถ่ายทอดและสั่งสมกันมากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความนิยมและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเอกชนจำนวนมากเพราะเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นการสร้างงานและการกระจายรายได้การพัฒนาคุณภาพชีวิตการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคฯลฯ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นถูกใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งของรัฐในการสร้างรายได้เพื่อเข้าประเทศการพัฒนาประเทศด้วยทำเลที่ตั้งวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการและคิดว่าจะส่งผลให้

เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้นชุมชนต้องบริหารจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

บุปผา มีระหันนอก(2549) การศึกษาวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดลพบุรีจากการสำรวจและการประเมินศักยภาพของการท่องเที่ยวพบว่าภาพลักษณ์ของจังหวัดลพบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญในอำเภอลพบุรีเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอำเภอนิคมพัฒนาเชิงของจังหวัดลพบุรีมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์สวนจตุรมิตรและอุปสรรคแสดงให้เห็นถึงประชาชนมีความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและปัญหาภัยธรรมชาติทำให้สร้างโอกาสเรื่องสินค้าเกษตรปลอดภัยจากสารพิษและเกษตรอินทรีย์วิสัยทัศน์และเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ของจังหวัดลพบุรีคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแสดงถึงจังหวัดลพบุรีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงและมีความตระหนัก

ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอันดับแรกแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองควรกำหนดนโยบายการบำรุงรักษาโบราณสถานและกำหนดผังเมืองที่ชัดเจนเพื่อแสดงความเป็นเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

พะจิต ตามประทีป(2549) ศึกษาเรื่องการวางแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนจังหวัดชัยนาทผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างคือประชาชนภาครัฐผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวสนใจท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดชัยนาทเป็นลำดับแรกและสนใจสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นลำดับสองกลุ่มตัวอย่างมุ่งหวังให้ภาครัฐบูรณะโบราณสถานและที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวและต้องการได้รับความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากหน่วยงานภาครัฐด้วย

ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีศึกษาอุทยานต์อำเภอภูพานจังหวัดสกลนครพบว่าอุทยานต์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นคือความสวยงามของทรัพยากรทางธรรมชาติและมีร่องรอยของประวัติศาสตร์เช่นถ้ำเสรีไทยรูปรอยสลักสามพันปี (ถ้ำผาตาย) หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมและมีการบริหารจัดการที่ดีจะก่อให้เกิดการสร้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและสร้างรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลัก (เกษตรกรรม) อันจะส่งผลถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาวบ้านท้องถิ่นอีกทั้งเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยมีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมให้กับชาวบ้านมีการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์การให้มีการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและสามารถสร้างความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืนแก่ผู้นำและชาวบ้าน

พงศกร ชาวเชียงตุง (2550) จากการศึกษาและเปรียบเทียบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆกันในบริเวณลำนํ้าชีช่วงตำบลเก็ง - ตำบลท่าขอนยางจังหวัดมหาสารคามนั้นพบว่าบ้านท่าขอนยางมีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูงกว่าบ้านโขงกุดหวายสถาบันวลัยรุกขเวชนอุทยานชีหลงและหาดใหญ่บ้านวังยาวแต่แหล่งท่องเที่ยวที่ต่างกันมีศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการด้านสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวไม่ต่างกันและคุณลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกันมีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบางด้านแตกต่างกัน

เจริญชัย ขนไฟโรจ ผศ.ดร.และนิยม วงศ์พงษ์คำ,รศ. (2551) ได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและสภาพปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมในจังหวัดมุกดาหารพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังขาดความตระหนักและกระตือรือร้นในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพราะชาวบ้านเห็นว่าเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและเคยชินเลยเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาของคนในพื้นที่จึงให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าที่จะมาสนใจในเรื่องของการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านโดยการขายความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองให้เป็นที่ยอมรับสำหรับนักท่องเที่ยวต่างพื้นที่ กอปรกับการที่ทางภาครัฐไม่มีนโยบายหรือพันธกิจที่ช่วยเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านได้รับรู้และชาวบ้านเองก็ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมอย่างถ่องแท้พร้อมกันนี้ยังไม่เข้าใจในเรื่องของกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวควรมีรูปแบบโครงสร้างกิจกรรมอย่างไรบ้าง ขาดผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอดีตของจังหวัดมุกดาหารที่ผ่านมายังไม่ได้ได้รับความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

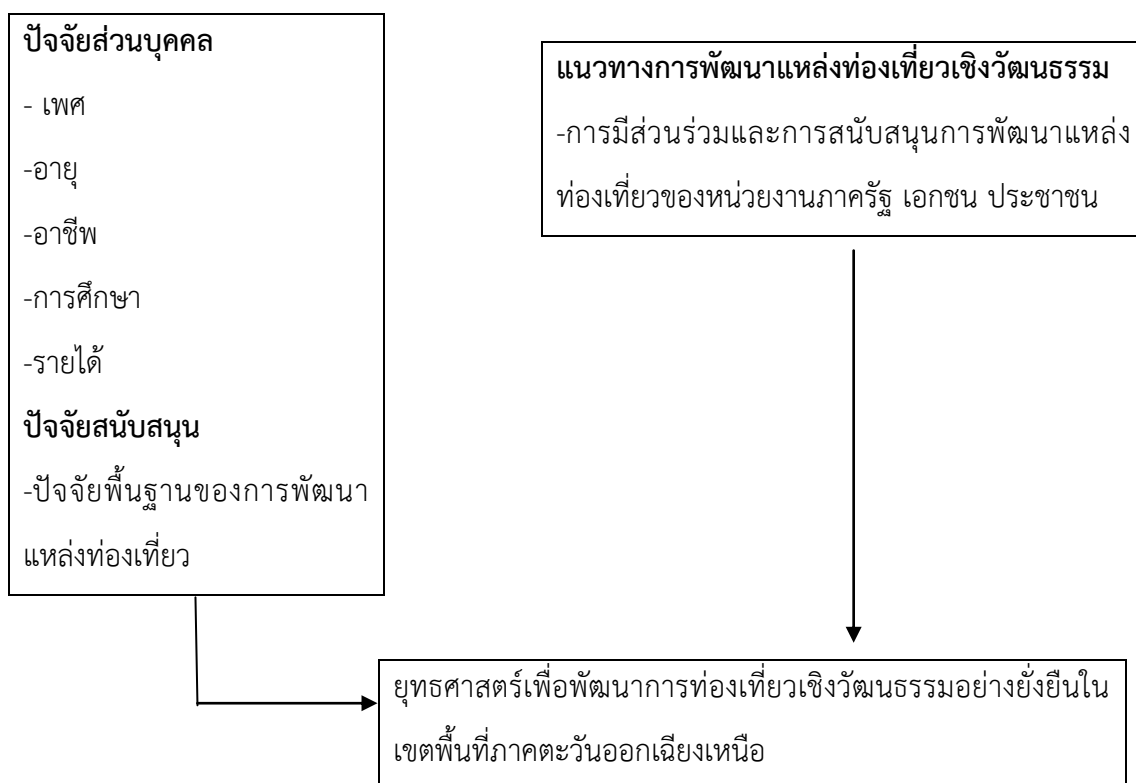
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว คือผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ดังจะสอดคล้องกับที่ George Steiner,1979 และ Henry Mintzberg,1988 (อ้างอิงใน เมธิ สุตรสุคนธ์และคณะ, 2548) ที่กล่าวไว้ ส่วนยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สนับสนุน ดังนั้นในแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเป็นทุน ประกอบกับประวัติศาสตร์ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พิพิธภัณฑสถานต่างๆ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรมประติมากรรม ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์มหรสพต่างๆ ภาษาและวรรณกรรม วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น โดยรวมต้องคำนึงถึงการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2.8 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร แนวคิด ที่เกี่ยวข้องโดยเน้นยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อการวิจัยต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ 6 ขั้นตอน

1. การดำเนินการวิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสาร เพื่อค้นหาคำตอบสำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่หนึ่งและข้อที่สามเป็นสำคัญ การวิจัยเอกสารได้ชี้ให้เห็นภาพกว้างของยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ได้ดำเนินการผ่านสถาบันหลักทั้ง 6 สถาบัน อันได้แก่ สถาบันการปกครอง สถาบันการศึกษา สำนักงานการท่องเที่ยว สำนักงานวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่น สื่อสารมวลชน
2. ข้อค้นพบจากการวิจัยเอกสาร นำไปสู่การสร้างแนวคำถามเพื่อการวิจัยและร่างรูปแบบยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการสนทนากลุ่มผู้ร่วมโครงการผู้ทรงคุณวุฒิ
3. นำผลการวิเคราะห์ที่ข้อค้นพบจากการวิจัยมาสังเคราะห์แนวทางยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นและรับฟัง ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการทั้ง 12 คน
4. นำเสนอรายงานผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการและคณะกรรมการตรวจรับงานของสถาบันวิจัยฯ

วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลใน 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทความ นโยบาย แผนงาน โครงการ ข่าวสารทางสื่อต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร
2. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม

โดยใช้แนวคำถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้นำทางความคิดเห็นหรือผู้ที่มีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในสังคมในวงกว้าง และเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. จัดประชุมวิชาการ เพื่อระดมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คน เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยได้เริ่มต้นจากศึกษาการแบ่งกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามที่สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด กระทรวงมหาดไทย ได้แบ่งกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ประกอบด้วย จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดยโสธร จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเจาะจง ตามกลุ่มจังหวัดดังนี้

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกตัวอย่างจังหวัดที่เป็นตัวแทนประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ทั้งนี้กลุ่มที่เลือกมามีจุดเด่นทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามนโยบายจังหวัด กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน คือ จังหวัดนครพนม กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง คือ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดยโสธร ส่วนกลุ่มเป้าหมายในเชิงปริมาณได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เอกชนที่ทำบริษัทเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลใน 2 วิธีการ คือ 1) การสัมภาษณ์ระดับลึก (In depth Interview) และ 2) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบ มีวิธีการคัดเลือกข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ระดับลึก จำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการยอมรับจากสังคม นักวิชาการ และประชาชน ในฐานะบุคคลซึ่งเป็นผู้มีความรู้ในด้านยุทธศาสตร์และการท่องเที่ยว

2) การสนทนากลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถาบันการศึกษา สำนักงานการท่องเที่ยว สำนักงานวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่น สื่อสารมวลชนจำนวนทั้งสิ้น 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเดือน มกราคม 2558 เป็นต้นไป ผู้วิจัยใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นตามความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้รู้เพื่อได้ทราบแนวทางกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 1.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติและผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเพื่อได้ทราบแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาหนังสือ เอกสาร ตำรา วารสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้

2.2 กำหนดประเด็นตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด และนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างเป็นข้อคำถาม ในแบบสอบถามสัมภาษณ์

2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยประยุกต์และเก็บความหมาย รายละเอียดจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับตัวแปรมาเขียนข้อคำถามขึ้น และนำเสนอต่อที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน สนทนากลุ่มในการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงต่อไป

2.4 แก้ไขตามที่ปรึกษาเสนอแนะ และนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขความเที่ยงตรงทั้งด้านโครงสร้างเนื้อหาและสำนวนภาษา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-objective Congruence Index) มีเกณฑ์ ดังนี้

- +1 หมายถึงแน่ใจว่าข้อคำถามหรือข้อความนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
- 0 หมายถึงไม่แน่ใจ
- 1 หมายถึงไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นหรือข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	ΣR	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยสร้างยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยเกี่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม
2. สร้างแบบสอบถามตามแนวทางที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเพื่อให้เครื่องมือมีความสมบูรณ์ครอบคลุมเนื้อหาและความชัดเจนด้านภาษา ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือในการวิจัยจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย
 - 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์(พิเศษ)สาธิต กฤตลักษณ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
 - 2) ดร.อำคา แสงงาม ผู้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด
 - 3) อาจารย์จุฑารัตน์ จิตต์ถนอม อาจารย์ประจำสาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดกระทำข้อมูลโดยนำ แบบสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์บุคคลและการจัดสนทนากลุ่มมาตรวจสอบความถูกต้องโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2547 : 31-33) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นหลัก ดังนี้

1. ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ด้วยแหล่งที่มาจากแหล่งที่ต่างกัน ได้แก่ หมู่บ้านหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่
2. ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น สมาชิกสภาเทศบาล คณะกรรมการหมู่บ้าน ดำรวจท้องที่ ว่าเป็นข้อมูลตรงกันหรือไม่

3. ด้านเวลา ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล เรื่องเดียวกัน ในเวลาที่แตกต่างกันแล้วนำมา
จัดหมวดหมู่ ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อหาคำตอบ ทั้ง
ระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์หลังการเก็บข้อมูลครบถ้วนแล้ว

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาวិจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำรา บทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง และทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งตามทีสำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด กระทรวงมหาดไทย ได้แบ่งกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเจาะจง และเก็บพื้นที่ภาคสนาม จำนวน 3 จังหวัดตามกลุ่ม ดังนี้ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนคือ จังหวัดนครพนม กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง คือ จังหวัดร้อยเอ็ด และกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการศึกษาวิจัยผู้วิจัยจะนำผลการศึกษามาเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

<u>ตอนที่ 1</u>	ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
<u>ตอนที่ 2</u>	ผลของศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
<u>ตอนที่ 3</u>	ผลของการหาแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์วิชาการ เอกสารของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จากเว็บไซต์ รวมทั้งได้ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์และการสอบถามข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสามารถเสนอผลการศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่นิยมเรียกกันว่า “ภาคอีสาน” เป็นภูมิภาคที่มีความโดดเด่นมีความหลากหลายทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และชาติพันธุ์ ด้วยขนาดของภูมิภาคที่มีพื้นที่กว่า 1 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศไทย ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดต้นทุนทางด้านกายภาพที่ก่อให้เกิดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่เป็นตัวอย่างประกอบด้วยท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สภาวัฒนธรรมสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภายในจังหวัด เพื่อร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เพื่อมุ่งมั่นพัฒนาจังหวัดให้พัฒนาขึ้นโดยอาศัยต้นทุนที่มีของแต่ละพื้นที่ โดยการสอบถามความคิดเห็นจากทุกส่วนงานพร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders Analysis) ในพื้นที่เพื่อจะมากำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

2. ต้นทุนทางด้านกายภาพ ประกอบด้วย

- 2.1 ทางด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- 2.1.1 ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์

ประกอบด้วย ภูมิภาคอีสาน เป็นดินแดนที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศในกลุ่มประชาคมกลุ่มน้ำโขง ประชากรในภูมิภาคนี้มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยมีกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว เป็นหลักและกลุ่ม วัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างตามสภาพท้องถิ่นฐานเดิม กลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคนี้ จำแนกตามตระกูลภาษาได้ 2 ตระกูล คือ กลุ่มไต-กะได ที่ประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว ไทโคราช และกลุ่มออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ที่ประกอบด้วยกลุ่มเขมรถิ่นไทย กูย บรู

อีสานนอกจากการเป็นดินแดนอันกว้างขวาง ที่มีพัฒนาการทางสังคมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต การเดินทางติดต่อระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ที่ทำให้อีสานไม่ใช่ดินแดนที่โดดเดี่ยว พื้นที่สูงที่ราบบนผืนแผ่นดินใหญ่และแนวชายฝั่งทะเล เป็นองค์ประกอบที่ทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันอย่างกว้างขวาง กลุ่มชนไต-กะไดเป็นกลุ่มชนหลักในภูมิภาค ในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มชน

อื่น ๆ เช่น กลุ่มออสโตร-เอเชียติก สาขามอญ-เขมรกระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมและพัฒนาการทางสังคมที่สั่งสมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ สร้างสรรค์อารยธรรมขึ้นมาอย่างมีเอกลักษณ์จนกลายเป็นวัฒนธรรมของภูมิภาค

กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานแบ่งตามตระกูลภาษา 2 กลุ่ม

1. ออสโตรเอเชียติก(Astroasiatic)
2. ไท-กะได(Tai-Kadai)

กลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก(สาขามอญ-เขมร)

1. เขมรถิ่นไทย

ชาวเขมรถิ่นไทย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกสาขามอญ-เขมร ที่เรียกตนเองว่า “คแมร์-ลือ” ซึ่งแปลว่าเขมรสูงแต่เรียกเขมรในประเทศกัมพูชาว่า “คแมร์-กรอม” แปลว่าเขมรต่ำ มีภูมิลำเนากระจายทั่วไปในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษและบางอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น อำเภอประโคนชัย อำเภอสตึก อำเภอกะสัง และอำเภอสวรรณภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในเรื่องผีตายากมาก มีการเช่นผีตายายที่เรียกว่า พิธี “แซนโดนตา” นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องของยายสั่งมีการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญ เช่น กันตรึม การขับเจเรียง และรำสาก เป็นต้น

การแต่งกาย การแต่งกายของผู้ชายมีทั้งนุ่งโสร่ง โจงกระเบน และกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อคอกลมผ่าอก มีผ้าขาวม้า ซึ่งเรียกตามภาษาเขมรว่า “สไบ” คาดเอว สำหรับผ้าถุงโจงกระเบนนั้น นิยมผ้าหางกระรอก ซึ่งชาวเขมรมีฝีมือในการทอผ้าไหมหางกระรอกมาก ผู้ชายนิยมตัดผมสั้น

ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นไหมและผ้าฝ้าย เรียกว่า “ซิมป๊อต” มีหลายแบบหลายลาย เช่น โฮล อันลวย ซิมอันปรม (พื้นแดงเข้ม มีขีดดำขาวตัดกัน) ซะมอ ละเบิก หมี่คั่น ผู้หญิงเขมร ถิ่นไทยจะใส่เสื้อแขนกระบอกคอกลมผ่าอกติดกระดุม พาดผ้าสไบ ในโอกาสสำคัญ ๆ สตรีนิยมปล่อยผมยาวไม่เกล้ามวย

2. กูย

คนไทยทั่วไปเรียกชาวกูยหรือกวैयाว่า “ส่วย” ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก สาขามอญ-เขมร ชาวกูยมีความสามารถในการคล้องช้าง เลี้ยงช้างและฝึกช้างเพื่อใช้งาน จึงมีพิธีกรรมและความเชื่อหลายอย่างที่เกี่ยวกับช้าง เช่น การเช่นผีปะกำ ซึ่งต้องกระทำก่อนที่จะออกล่าช้างป่าเพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นการเสี่ยงทาย ปัจจุบันชาวกูยตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บางอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น อำเภอสตึก อำเภอกะสัง อำเภอหนองกี่ ในเขตบ้านสะเดาหวาน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และบางส่วนในเขตอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี

การแต่งกาย แต่เดิมชาวกูยนิยมนุ่งโจงกระเบนหรือนุ่งโจงกระเบน คล้องผ้า สไบ คาด “ถุงใต้” ซึ่งทำด้วยผ้าขิดสำหรับใส่เครื่องรางเวลาเข้าป่า

ส่วนผู้หญิงชาวกูย นิยมนุ่งผ้าซิ่นมีทั้งทอเป็นลายขิดคล้ายไทลาวหรือตีนซิ่นลายผ้ามัดหมี่ คล้ายชาวเขมรถิ่นไทยสวมเสื้อคอกระเช้า หญิงสูงอายุมักใส่สร้อยคอลูกปัดที่ทำจากพลาสติกหรือเงิน และมักใส่ดอกไม้หอมแทนต่างหู

3. กลุ่มชาติพันธุ์โซ่, กะโส้

ชาวโซ่หรือกะโส้อยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกสาขามอญ-เขมร จากการศึกษาสันนิษฐานว่าชาวโซ่ได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองแถน แล้วย้ายมาเมืองมหาซังก่องแก้ว เมืองบก เมืองวัว ก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรในภาคอีสาน ปัจจุบันชาวโซ่นับถือศาสนาพุทธพร้อมทั้งนับถือ ผีควบคู่กันไป โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ มีพิธี “โส้ทั้งบั้ง” หรือพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษประจำปีที่สำคัญนอกนี้ ยังมีพิธีขางกะมุด เพื่อเป็นการส่งวิญญาณของผู้ตายอีกด้วย

การแต่งกาย ชาวโซ่มีการแต่งกายเช่นเดียวกับชาวไทอีสานโดยทั่วไป แต่ในอดีต ผู้ชายนิยมนุ่งผ้าเตี่ยวส่วนชาวโซ่ที่ได้อ่านเรียนวิชาอาคมไสยศาสตร์มักมีลูกประคำคล้องคอ นอกจากนี้ ยังนิยมสักขาลายจากเนื้อหัวเข่าขึ้นไปถึงขาอ่อน ส่วนผู้หญิงนิยมใส่เสื้อแขนกระบอกสีดำขลิบแดง ผ่าอกติดกระดุมเงินกลม ชายเสื้อด้ายข้างแหวกชายทั้งสองข้าง ใช้ด้ายแดงตกแต่งขอบนุ่งผ้ามัดหมี่ ผ้ายหรือไหมหมี่สไบทับ แต่เดิมหญิงนิยมสักกลดลายแบบรวงข้าวหรือลายดอกไม้ไว้ที่ท้องและเอวด้วย ในอดีต “โส้ทั้งบั้ง” เป็นพิธีกรรมไหว้วิญญาณบรรพบุรุษประจำปี แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นการละเล่นประเภทหนึ่งในพิธีจะมีการทรงเจ้า การขับร้องเพลงร่วมกัน ทั้งบั้ง คือ การกระทุ้งไม้ไผ่ให้เป็นจังหวะ มีผู้หญิงพ้อนตามจังหวะ ภายหลังได้มีการเพิ่มเครื่องดนตรี เช่น กลองเส็ง ฉาบ ฉิ่ง แคน เข้าไปด้วย

4. บรู

ชาวบรู หรือ บรู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษากลุ่มตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร อาศัยอยู่ตามป่าเขาแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งในลาวและไทย เมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสได้ ปกครอง ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่ พ.ศ.2436 เป็นต้นมาชาวพื้นเมืองเหล่านี้ถูกกดขี่ข่มเหงจึงอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่แนวริมฝั่งโขงทางฝั่งไทย เช่น ที่บ้านเวินบึก บ้านทาลังและบ้านหินคก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ชาวบรูเชื่อในการนับถือวิญญาณมากเห็นได้จากประเพณีเลี้ยงผีบ้าน และประเพณีเลี้ยงผีดงที่ทำอย่างเคร่งครัดทุกปี

การแต่งกาย ปัจจุบันชาวบรูไม่มีการทอผ้าใช้เอง แต่ซื้อจากกลุ่มชนอื่นดังนั้นการแต่งกายจึงคล้ายกับชาวอีสานทั่ว ๆ ไป

การแต่งกาย ชาวไทโคราชนิยมแต่งกายแบบไทยภาคกลาง คือ ชายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม ไม่ผ่าอก หญิงนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนเช่นเดียวกัน ไม่นิยมนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบทับเสื้อถ้าอยู่บ้านมักใช้ผ้าคาดอก การละเล่นที่สำคัญคือ “เพลงโคราช” ซึ่งมีลักษณะเป็นเพลง “ปี่พาทย์” คือหรือการร้องเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ คนร้องจึงต้องตบมือให้จังหวะ ส่วนดนตรีนั้นชาวโคราชนิยมวงปี่พาทย์ ไม่นิยมวงแคน การแสดงที่สำคัญของชาวไทโคราชคือลิเก

7. ไทลาว

ชาวไทยลาว หรือ ชาวอีสานจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไต-กะไดเป็นชนกลุ่มใหญ่ และมีวัฒนธรรมสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ พุทธศาสนาไทยลาว (ภาษาอีสาน) มีตัวอักษรไทยน้อยและอักษรตัวธรรม ชาวไทย-ลาวรับวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมอีสาน ภูมิปัญญาสังคม เช่น ฮีตคอง ตำนานอักษรศาสตร์ จาริตประเพณีและเป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดให้ชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

การแต่งกาย การแต่งกายชาวไทลาวเหมือนกลุ่มชาวไทย-อีสานทั่วไป เมื่ออยู่กับบ้านผู้ชายจะนุ่งโจงกระเบนผ้าขาวม้าคล้องคอและไม่สวมเสื้อ เมื่อออกไปนอกบ้านจะนุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อแขนสั้น คาดผ้าขาวม้าตาตาราง ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นมัดหมี่ไหมหรือฝ้าย ใส่เสื้อกระบอก แขนยาว และนิยมห่มสไบ ผ้าขาวม้าหรือผ้าขิดลายดอกจันเมื่อไปร่วมงานบุญต่าง ๆ การละเล่นและการแสดงของชาวไท-ลาวมีพัฒนาการทางรูปแบบมากมาย เช่น หมอลำ เซิ้ง โดยมีเครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญคือ แคน และเครื่องดนตรีประกอบอื่น เช่น ซึง พิณ ฉิ่ง ฉาบ ปัจจุบันมีโปงลาง ซึ่งนิยมนำมาประกอบกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นเช่นกัน

8. ไทโย้ย

ชาวไทโย้ยจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไต-กะได ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองฮ่อมท้าว

แขวง

จำปาศักดิ์ประเทศลาว ราว พ.ศ.2373 ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในเขตอำเภออากาศอำนวย และวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร และพื้นที่ใกล้เคียง ชาวไทโย้ยมีคติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีชาวบ้านที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นหลักของประเพณีทั่วไปในถิ่นอีสาน (ไท-ลาว) นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีบ้าน (ผีเฮือน) ว่าเป็นผีที่คอยดูแลรักษาลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ

การแต่งกาย ชาวไทโย้ยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและไทลาว ทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายโดยทั่วไปของชาวไทโย้ยกลมกลืนกับชาวไทลาวและใช้ผ้าฝ้ายย้อมสีครามในการแต่งกายเป็นหลัก

9. ไทย้อ

ชาวไทย้อ จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไต-กะไดสาขาไต ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวเมือง จังหวัดสกลนครและนครพนม พูดคล้ายกับชาวพื้นเมือง (ชาวไท-อีสานทั่วไป) แต่บางคำออกเสียงแปร่ง มีผิวสีเหลืองขาวมากกว่าผิวดำ แต่เดิมผู้ชายไว้ผมหยอง (ทรงผมมหาดไทย) ส่วนผู้หญิงไว้ผมยาวเกล้าตรงกลางศรีษะ อาชีพหลักคือการทำนา ทำสวนไม้ผล คำชายบ้าง มีฝีมือในการเย็บปักถักร้อย ทอเสื่อโดยใช้ต้นกก ต้นผืน ชาวไทย้อเคร่งครัดในพุทธศาสนา ส่วนความเชื่อเรื่องภูติผีมีบ้างแต่ไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้จึงมีบทบาทในงานบุญปราสาทผึ้ง ซึ่งจัดในช่วงออกพรรษาและถือเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดสกลนครและงานประเพณีเซิ้งผีโขน บ้านไฮหย่องอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร

การแต่งกาย ชายมีฐานะดี นิยมเครื่องตกแต่งที่ส่งมาจากญวนใช้ผ้าฝ้ายและไหมตัดเสื้อ คล้ายเสื้อญวน เป็นเสื้อผ่าอก แขนยาวและกว้าง นุ่งผ้าโจงกระเบน ส่วนชายฐานธรรมดานิยมใส่เสื้อทอด้วยผ้าสีดำเรียกว่า “เสื้อปัก” คล้ายเสื้อใส่ทำนา นุ่งโจงกระเบน ผู้หญิงนิยมนุ่งซิ่นหมี่ มีเชิงแบบ “ต้นเต้ายะ” ของชาวผู้ไทแต่แถบเล็กกว่า ไม่นิยมสักรามเข็ม สวมเสื้อปักแบบญวนและนิยมสวมเสื้อคอกระเช้า หรือเสื้อหมากกะແຫ່ງอีกด้วย

10. กะเลิง

ชาวกะเลิงหรือข้าเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มตระกูลไต-กะได มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่แขวงสุวรรณเขต แขวงคำม่วนประเทศลาว อพยพมาอยู่อีสานระยะเดียวกันกับชาวสกลนครกลุ่มอื่นๆ ที่มีความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับผี การเลี้ยงผี ปัจจุบันชาวกะเลิงส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนครและมีบางส่วนอยู่ในจังหวัดนครพนม มุกดาหารและใกล้เคียง

การแต่งกาย ในอดีตผู้ชายนิยมนุ่งผ้าโสร่งทั้งชายให้สั้นครึ่งแข้ง สวมเสื้อแขนกระบอกไม่ผ่าอก หวีผมเสย ทัดดอกจางานสีแดงและสักรูปนกที่แก้ม ปัจจุบันการแต่งกายของชาวกะเลิงคล้ายกับชาวไทอีสานทั่วไป

11. ไทพวน

ชาวพวนเป็นชาวเมืองเชียงของอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งทั้งภาคกลางและภาคอีสานของไทย เป็นกลุ่มที่มีรูปร่างหน้าตาหมดจืด กิริยาละเมียดละไม ขยันทำงาน มีภาษาพูดวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเอง ชาวไทพวนนับถือศาสนาพุทธ จึงมักจะสร้างวัดไว้ใกล้ชุมชน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีผสมผสานในพิธีกรรม โดยเฉพาะประเพณีกำฟ้าที่จัดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ชาวพวนจะทำข้าวจีไปถวายพระที่วัดและมีข้อปฏิบัติคือจะไม่ดำทอหรือทะเลาะวิวาทกัน ถ้าไม่ปฏิบัติจะถูกฟ้าดินลงโทษ

การแต่งกาย

ผู้หญิงนิยมนุ่งซิ่น สวมเสื้อตามสมัยนิยม หญิงสูงวัยมักนิยมเสื้อ “คอกระทะ” หรือ

เสื้อ “อีเป้า” (เสื้อคอกระเช้า) การแต่งกายในรูปแบบเดิม หญิงมักไว้ผมยาวมุ่นเกล้าไว้ด้านหลัง ใช้ผ้าพันรอบอกแทนการสวมเสื้อ นุ่งซิ่นตีนจกหรือสีพื้น แทรกลายขวาง บางถิ่นนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่ ชายมักนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำและใส่เสื้อสีดำ

การแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนคือการรำพวน ผู้ลำนั่งกับพื้น ดนตรีที่ประกอบลำคือ แคน หมอแคนจะนั่งหน้าไปหาคนลำ ทำนองการลำของหมอลำพวนจะร้องเป็นท่อน ๆ คล้ายบทสวด แต่ละวรรคจะประกอบด้วยทำนองขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นแบบแผน พอสิ้นวรรคหนึ่ง ๆ ทั้งเสียงแคนและเสียงลำจะหยุดเป็นห้วง ๆ เนื้อหาของบทลำนี้นี้ตั้งแต่คำสอนจนถึงบทเกี่ยวพาราสี

12. กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ไท

ผู้ไท จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไต-กะได สาขาไตในปัจจุบันตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มปะปนอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในเขตจังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร สกลนคร และบางส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี อุดรธานี บ้านป่าหนาดจังหวัดเลย เป็นกลุ่มหนึ่งที่รักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างดี โดยเฉพาะที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ที่มีการฟ้อนผู้ไทเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีการนับถือพุทธศาสนา โดยปรับให้เข้ากับจารีตประเพณีของตน รวมทั้งมีการนับถือภูติผีวิญญาณควบคู่กันไปด้วย

การแต่งกาย ผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขาสั้นครึ่งน่อง (ขาก๊วย) สีดำหรือโสร่งตาทามากรุก เสื้อใช้ตาสีดำเดียวกับกางเกงคอกลมแคบชิดคอ ผ่าอกตลอดชายเสื้อชายขวาม่าเหมือนเสื้อกั๊กแขนยาวจรดข้อมือหรือสั้นครึ่งแขนมีผ้าคาดเอวและโพกศีรษะ ผู้ชายโบราณมักนิยมสักแขนขาลายด้วยหมึกสีดำ แดงถือเป็นความสวยงามและเพื่ออยู่ยงคงกระพัน

ส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุงที่ทำจากผ้าฝ้าย ย้อมใบครามหรือมะเกลือสีดำล้วน เย็บต่อด้วยเชิงเป็นริ้วตามยาว สวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอก คอตั้ง เครื่องประดับใช้กำไลข้อมือ ข้อเท้า คอสวม ลูกประคำ สร้อยเฉียง ไหล่ สังกวาลย์ ปิ่นปักมวยผม ต่างหู พวกเต้ารัง กระดุมเสื้อล้วนเป็นเครื่องทำด้วยทองทั้งสิ้น ทรงผม สตรีผู้ไททุกคนไม่ว่ารุ่นสาวหรือผู้แก่เฒ่าไว้ผมขมวดเกล้ามุ่นทรงสูงเอียงซ้ายหรือขวานิดหน่อยตามถนัด เสียบด้วยปิ่นหรือลูกประคำประดับที่ขมวดมวย

13. ไทแสก

ชาวไทแสกจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไต-กะได สาขาไต มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองแสก เขตเมืองประคำ ประเทศลาว ติดกับชายแดนเวียดนามอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยโดยเฉพาะที่บ้านอาจสามารถ จังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง ในสมัยอยุธยา ลักษณะทั่วไปคล้ายกลุ่มลาว นับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อในเรื่องภูติผีวิญญาณ มีประเพณีการเล่น “แสกตันสาก” เพื่อบวงสรวงวิญญาณพระเจ้าองค์หมู นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ยึดหลักฮีดสิบสอง เช่น ชาวอีสานทั่วไปแล้ว

การแต่งกาย ชายชาวแสกนิยมนุ่งกางเกง สวมเสื้อแขนสั้น เป็นผ้าฝ้ายย้อมครามสีดำ

มีผ้าโพกหัวกันแดด

ส่วนผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งผ้าซิ่น ใส่เสื้อ ผ้าฝ้าย ย้อมคราม สีคราม สีขาว สีดำ แขนยาว ทรงกระบอก ในปัจจุบันการแต่งกายของชาวไทแสกคล้ายชาวไทอีสานทั่วไป ([h://cac.kku.ac.th/?page_id=84](http://cac.kku.ac.th/?page_id=84) สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2561)

2.1.2 ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังชาวอีสานกล่าวว่า “ฮีต12 คอง 14” ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป เป็นอีกต้นทุนที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือ คำว่า จาริต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสาน และประเทศลาว ปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้

เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม

เดือนยี่ - บุญคูณลาน

เดือนสาม - บุญข้าวจี่

เดือนสี่ - บุญผะเหวด

เดือนห้า - บุญสงกรานต์

เดือนหก - บุญบั้งไฟ

เดือนเจ็ด - บุญข้าสະ

เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา

เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน

เดือนสิบ - บุญข้าวสาก

เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา

เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

งานบุญประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฮีตสิบสองที่สำคัญของชาวอีสาน

บุญเดือนสี่ จังหวัดร้อยเอ็ด (งานประเพณีบุญผะเหวด)

บุญเดือนหก จังหวัดยโสธร (งานประเพณีบุญบั้งไฟ)

บุญเดือนแปด จังหวัดอุบลราชธานี (งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา)

บุญเดือนสิบเอ็ด จังหวัดนครพนม (งานประเพณีออกพรรษาไหลเรือไฟ) และจังหวัด

สกลนคร (งานประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง)

คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮิตสิบสอง คอง หมายถึง แนวทาง หรือ ครรลอง ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี หรือแนวทาง และ สิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้น คองสิบสี่ จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ อาจสรุปได้หลายมุมมอง ดังนี้

เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคม ตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง

เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์

เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชายึดถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน

เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี

แต่ละข้อมีคำว่าฮิตนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับฮิตสิบสอง) แต่ละคองจะมี สิบสี่ฮิต ยกเว้น ฮิตปีคองเดือน จะมีเพียงสิบสองฮิต ซึ่งนั่นก็คือฮิตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น คอง ประกอบด้วย

ฮิตเจ้าคองขุน
ฮิตท้าวคองเพี้ย
ฮิตไพร่คองนาย
ฮิตบ้านคองเมือง
ฮิตปู่คองย่า
ฮิตตาคองยาย
ฮิตพ่อคองแม่
ฮิตไ้คองเขย
ฮิตป้าคองลุง
ฮิตลูกคองหลาน
ฮิตเฒ่าคองแก่
ฮิตปีคองเดือน (ฮิตสิบสอง)
ฮิตไ้คองนา
ฮิตวัดคองสงฆ์

ด้วยเหตุที่มีต้นทุนทางชาติพันธุ์อันหลากหลายนี้เองทำให้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มมากขึ้น (ประมวลสาระชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1-7 "6.4.3 พุทธศาสนาในปัจจุบัน". สาขาวิชาศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552. หน้า 319)

2.1.3 ต้นทุนทางด้าน ประวัติศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดสิ่งก่อสร้าง เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เป็นอีกประเด็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ชาติกู๋งข้าวน้อย จังหวัดยโสธร พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม กู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.1.4 ต้นทุนทางด้าน ภูมิศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีภูมิศาสตร์ที่สวยงาม มีทั้งภูเขา แม่น้ำ ลำธาร น้ำตก หุบเขา ห่องไร่ ป่า ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสบรรยากาศได้หลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น ภูถ้ำพระ จังหวัดยโสธร ความอุดมสมบูรณ์ของภูเขา และแหล่งน้ำ มีแม่น้ำโขงทอดยาวกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 ซึ่งเป็นประตูไปสู่อินโดจีน จังหวัดนครพนม หุบกลาร่องให้ หุบนาที่ผลิตข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น

2.1.5 ต้นทุนด้าน แหล่งอารยธรรม พุทธศาสนสถาน ประชากรส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับถือพุทธศาสนา ทั้งนี้จึงต้องมีวัดที่เป็นศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม ในส่วนของวัดจะมีการก่อสร้างสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ทำให้เกิดกระแสสังคมในการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีในทางพระพุทธศาสนา และยังดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแห่แหนมาท่องเที่ยว ภาคอีสานเพิ่มมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น วัดพระธาตุพนม วมมหาวิหาร จังหวัดนครพนม วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร วัดเจติยชัยมงคล จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น

3. ต้นทุนทางด้านจิตภาพ ประกอบด้วย

3.1.1 ด้านความเชื่อ ของสังคมชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อที่ผสมผสาน ระหว่าง ผีบรรพ-บุรุษ และความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องต่อกันมา เชื่อว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้คุ้มครอง ลูกหลาน ในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข

3.1.2 ค่านิยม คุณค่า ในความเป็น “วิถีอีสาน” ใครมาเยือนชานต้องต้อนรับด้วยจิตที่เป็นไมตรี จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่สามารถสัมผัสได้จิตใจที่ซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ มีความสุข มีความละมุนในอารมณ์ เกิดความสุนทรีย์ในจิตใจ

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ต้องประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ทำประชาคม โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนด้านต่างๆ แต่ละท้องถิ่น เพื่อนำมา กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เกี่ยวข้องหรือมีผลเชื่อมโยงกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวประเทศไทย ซึ่งมีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวบูรณาการกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการพัฒนากการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งโครงการพัฒนาในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากแต่ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้อย่างชัดเจนทำให้มีผลต่อทิศทางการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมาตรการรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใดอย่างไร

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจกระจายอยู่ในทุกจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. สถานที่พักในแต่ละจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการได้หลากหลายทั้งโรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ และมีจำนวนที่เพียงพอต่อจำนวนของนักท่องเที่ยว และมีราคาที่แตกต่างกันตามระดับชั้นของสถานที่พักตั้งแต่ระดับ 2 ดาวจนถึงมากกว่า 5 ดาวซึ่งตั้งอยู่บริเวณในบริเวณในเขตเมืองและตามอำเภอ หมู่บ้าน ต่างๆ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งแบ่งตามประชากรและกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกได้เสนอผลการศึกษาตามประเด็นสำคัญดังนี้คือ

1. ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 ต้นทุนทางด้านกายภาพ จะประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยอาศัยปัจจัย 4 ที่เป็นเสน่ห์ของแต่ละชาติพันธุ์ ภูมิศาสตร์ที่หลากหลาย ศาสนสถาน ที่สามารถชื่นชม สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5

1.2 ต้นทุนทางด้านจิตภาพ ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม คุณค่า ในความเป็น

“วิถีอีสาน” ไครมาเรือนชานต้องต้อนรับด้วยจิตที่เป็นไมตรี จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่สามารถสัมผัสได้ จิตใจที่ชื่นมื่นชื่นบาน มีความสุข มีความละมุนในอารมณ์ เกิดความสุนทรีย์ในจิตใจ และเป็นอีกหนึ่งเสน่ห์ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้อย่างแท้จริง

2. การบูรณาการและการประสานงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานอื่นๆ และชุมชนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่เหมาะสมกับการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ที่เน้นการบริหารและการจัดการแบบบูรณาการ และสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3. จากการศึกษาและสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านจำนวนและความหลากหลายทางด้านสถาปัตยกรรม การกำหนดมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่ชัดเจนสำหรับนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความยั่งยืน การนำวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการสร้างมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวไว้ในแผนยุทธศาสตร์ จะทำให้การจัดทำแผนพัฒนามีแนวทางและกรอบการทำงานที่ชัดเจนในเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน

ตอนที่ 3 ผลของการหาแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการศึกษายุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาข้อมูลจากตอนที่ 1 ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตอนที่ 2 ผลการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเป็นฐานข้อมูลร่วมกับใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกรูปแบบ McKinsey's 7-S Model เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งเป็นตัวแทนจากภาครัฐ ภาคธุรกิจ ประชาชนท้องถิ่น จึงแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังขั้นตอนที่ 4 ต่อไปโดยดำเนินการดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ผู้วิจัยได้หาประเด็นการสนทนากลุ่มสำหรับกลุ่มประชากรในการวิจัย 3 กลุ่มได้แก่บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ บุคลากรในภาคธุรกิจ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวโดยมีประเด็นในการสนทนากลุ่มดังนี้คือความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และพันธกิจในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในด้วยรูปแบบ McKinsey's 7-S Model ซึ่งเป็นกรอบปัจจัยการบริหาร 7 ด้านประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ 2) โครงสร้าง 3) แบบการบริหาร 4) ระบบงาน 5) พนักงาน 6) ทักษะ 7) ค่านิยมร่วมซึ่งใช้ในการประเมินสถานการณ์ภายในองค์กรเพื่อสร้างความสมดุลของปัจจัยต่างๆทั้ง 7 ด้านที่มีผลต่อการบรรลุความสำเร็จขององค์กรโดยในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ตรวจสอบปัจจัยต่างๆภายในองค์กรได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

2.1 กลยุทธ์ (Strategy) คือกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาของทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีแนวทางการพัฒนาต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม เช่น การจัดระเบียบแหล่งท่องเที่ยว การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน โครงการทำนุบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 โครงสร้าง (Structure) คือโครงสร้างการปกครองของแต่ละจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดูแลในส่วนของนโยบายภาพรวมและการอนุมัติงบประมาณส่วนกลางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3 แบบการบริหาร (Style) คือการบริหารงานต่างๆเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ 1) สำนักงานจังหวัด 2) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด 3) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด 4) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด 5) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

2.4 ระบบงาน (System) คือระบบงานในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว

2.5 พนักงาน (Staff) คือประชาชนทุกจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีส่วนได้เสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.6 ทักษะ (Skill) คือความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะทางด้านการให้บริการ ทักษะทางด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

2.7 ค่านิยมร่วม (Shared Value) คือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือกระจายอยู่ในทุกจังหวัด และมีความแตกต่างออกไปตามพื้นที่และวัฒนธรรมของ

แต่ละจังหวัดทำให้แต่ละจังหวัดมีมีลักษณะของสังคมแบบธุรกิจเพราะมีการประกอบกิจการด้านการค้าและการบริการทางการท่องเที่ยว

ดังนั้นการตรวจสอบความสอดคล้องภายในองค์กร(Organizational Alignment) จาก 7 ปัจจัยในการบริหารภายในองค์กรดังกล่าวนี้พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพร้อมทั้ง 7 ปัจจัยหากแต่ในการประสานความสอดคล้องของปัจจัยในบางปัจจัยยังไม่สัมพันธ์กลมกลืนเนื่องจากมีข้อจำกัดของปัจจัยด้านระบบงาน (System) ทักษะ (Skill) และค่านิยมร่วม (Shared Value) ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นการทำงานของหน่วยงานภาครัฐมีความซ้ำซ้อนและขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและเกื้อกูลกันทำให้เกิดปัญหาต่อระบบงานคือต่างฝ่ายต่างทำงานและความขัดแย้งในกฎระเบียบบางประการที่แตกต่างกันขาดการพัฒนาทักษะด้านการบริการทางการท่องเที่ยวภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆเพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านมาตรฐานทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและขาดการสร้างค่านิยมร่วมที่ดีในการ หางแผนและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นร่วมกันทำให้ไม่มีความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควรเนื่องจากมีลักษณะสังคมเป็นแบบธุรกิจและผลประโยชน์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขข้อจำกัดทั้ง 3 ปัจจัยนี้ให้สอดคล้องและและเกื้อหนุนกับความพร้อมของ 4 ปัจจัยที่มีอยู่คือกลยุทธ์(Stragegy) โครงสร้าง(Structure) แบบการบริหาร(Style) และพนักงาน(Staff) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น

อีกทั้งการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยการบูรณาการต่อยอดสิ่งที่มีอยู่ให้พัฒนาดียิ่งๆ ขึ้นไป อาศัยกลุ่มคนในชุมชนที่ร่วมแรงร่วมใจในการนำพาท้องถิ่นของตนเอง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสู่แหล่งท่องเที่ยว 3) พัฒนาบรรจุภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง พร้อมการจัดทำตราประจำสินค้า โดยการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ จากต้นทุนทางด้านกายภาพ และจิตภาพ ดังที่กล่าวข้างต้น 4) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยอาศัยคนในท้องถิ่นชุมชน 5) ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม และ 6) ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน ได้จัดขึ้น โดยอาศัยทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งสามารถสรุปผลอภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะดังนี้

สรุปผล

1. ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้วิเคราะห์ผลจากข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจากการลงภาคสนามศึกษาความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งเป็นการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่มได้แก่บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ บุคลากรในภาคธุรกิจ และประชาชนท้องถิ่น โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 สรุปผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังนี้ ในการจัดทำยุทธศาสตร์ ประเด็นแรกจำเป็นต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันประกอบด้วย กลุ่มงานภาครัฐ กลุ่มงานภาคธุรกิจ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วิเคราะห์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) โดยการจัดทำประชาคมเพื่อเสนอเข้าสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอีกหนึ่งประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว คือ

1.1.1 ต้นทุนทางด้านกายภาพ และจิตภาพ ต้นทุนทางด้านกายภาพ

ประกอบด้วย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยอาศัยปัจจัย 4 ที่เป็นเสน่ห์ของแต่ละชาติพันธุ์ ภูมิศาสตร์ที่หลากหลาย ศาสนสถาน ที่สามารถชื่นชม สัมผัสได้ด้วยสัมผัสทั้ง 5

1.1.2 ต้นทุนทางด้านจิตภาพ ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม คุณค่า ใน

ความเป็น“วิถีอีสาน” ใครมาเยือนชานต้องต้อนรับด้วยจิตที่เป็นไมตรี จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่สามารถสัมผัสได้ถึงจิตใจที่ซื่อสัตย์ ชื่นบาน มีความสุข มีความละมุนในอารมณ์ เกิดความสุนทรีย์ในจิตใจ และเป็นอีกหนึ่งเสน่ห์ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้อย่างแท้จริง

2. การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสร้างขึ้นโดยวิธีการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้

2.1 วิสัยทัศน์คือ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐานและยั่งยืนของประเทศไทย”

2.2 พันธกิจมี 5 ข้อได้แก่

2.2.1 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและพัฒนาศักยภาพบุคคลในการดูแลสุขภาพอย่างถูกสุขลักษณะและเข้าถึงการใช้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง

2.2.2 เสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.2.3 ส่งเสริมการศึกษาและทักษะความรู้ที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่น

2.2.4 เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและระบบสาธารณูปโภคที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2.5 ส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2.3 ประเด็นยุทธศาสตร์มี 3 ยุทธศาสตร์ดังนี้

2.3.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2.3.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เกี่ยวข้องหรือมีผลเชื่อมโยงกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวประเทศไทย ซึ่งมีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวบูรณาการกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รวมทั้งโครงการพัฒนาในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากแต่ยังมิได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้อย่างชัดเจนทำให้มีผลต่อทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมาตรการรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใดอย่างไร

3. สรุปผลหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยสรุปผลแต่ละด้านตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

3.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นถึงจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความสวยงามหรือน่าท่องเที่ยว มีความหลากหลายของที่มาทางวัฒนธรรม และสามารถที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัดได้

2) บุคลากรในภาคธุรกิจมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและหลากหลาย มีกระจายอยู่ทุกจังหวัดและตามอำเภอต่างๆ

3) ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างดี

3.2 ด้านความเหมาะสมของการบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นถึงจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้านการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีเหมาะสมที่สุดคือ ที่พัก ร้านอาหารการบริการนวดแผนไทยการบริการขนส่งทางบก และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

2) บุคลากรในภาคธุรกิจมีความเห็นว่าบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมคือที่พักแรมร้านของฝากของที่ระลึกแต่สิ่งที่ควรปรับปรุงคือห้องน้ำสาธารณะ

3) ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมคือที่พักแรมที่มีความหลากหลายและเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวร้านอาหาร

3.3 ด้านความเหมาะสมในการจัดการและการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นว่าจัดการและการมีส่วนร่วม

ทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐคือส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาความรู้พัฒนาบุคลากรและการบริการทางการท่องเที่ยวการรักษาความปลอดภัยและการฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) บุคลากรในภาครัฐก็มีความเห็นว่าการจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเว็บไซต์ของแต่ละจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎหมายและกฎหมายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในการแนะนำนักท่องเที่ยวการสอดส่องดูแลผู้ฝ่าฝืนกฎหมายหรือมีพฤติกรรมทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

3) ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าการจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่ามีการเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยการเผยแพร่ที่หลากหลายทั้งในเว็บไซต์ของจังหวัดต่างและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการคุ้มครองด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการจัดระเบียบจราจร ประชาชนให้ความร่วมมือในงานเทศกาลต่างๆการปฏิบัติตนถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประชาชน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพร้อมด้านทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งต้นทุนในด้านต่างๆ เพื่อนำสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สำเร็จซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าปัจจัยที่สำคัญคือ แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีจำนวน

มากและมีความหลากหลาย กระจายอยู่ตามจังหวัดและอำเภอต่างๆ ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นจุดแข็งในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืนต่อไป

2. ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวให้ครบถ้วนสมบูรณ์

3. หาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการบริการทางการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งสำคัญต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ข้อเสนอแนะ

การสร้างยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการได้รับประโยชน์ร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้แก่ภาคประชาชนภาครัฐภาคธุรกิจและนักท่องเที่ยวโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและแสดงบทบาทในการช่วยกันขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นส่วนรวมเป็นสำคัญซึ่งจากการศึกษาวิจัยและผลการวิจัยที่ปรากฏในครั้งนี้อย่างมีข้อเสนอแนะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่านโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีบทบาทและเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของภูมิภาคคือการจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1.1 การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-11 ได้กำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและการสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติโดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้เริ่มการกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนขึ้นเป็น

ครั้งแรกในประเทศไทยและมีความต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้โดยเน้นให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูงที่ยั่งยืนต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามาบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กำหนดพันธกิจหนึ่งที่สำคัญกับการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ดังนั้นในการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืนและมีความสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนรวมทั้งการนำนโยบายการท่องเที่ยวไปสู่การปฏิบัติได้จริงในท้องถิ่นและมุ่งเน้นส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวของท้องถิ่นในเชิงลึกโดยกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดหรือในระดับภาคของประเทศไทยด้วยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมของแต่ละกลุ่มจังหวัดหรือท้องถิ่นนั้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่นและประเทศไทย

1.2 การกำหนดนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนไว้ชัดเจนแล้วในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10-11 ดังนั้นการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการนำนโยบายในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติได้จริงโดยคำนึงถึงแผนปฏิบัติการที่มีความต่อเนื่องมีการติดตามผลการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นรวมทั้งเชื่อมโยงกับการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดหรือระดับภาคของประเทศไทยซึ่งการกำหนดรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพจะเป็นแนวทางหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของท้องถิ่นและประเทศไทย

1.3 การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดควรมีความสอดคล้องและเกื้อหนุนกันและควรมุ่งเน้นการนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหรือชุมชนนั้นๆโดยคำนึงถึงแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนในจังหวัดและชุมชนนั้นช่วยส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดและสนับสนุนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

จากผลการวิจัยพบว่าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์โดยนำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศ และท้องถิ่นไปปฏิบัติหรือนำไปใช้จริงต้องใช้กลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจภาคประชาชนและนักท่องเที่ยวยุบรวมทั้งการให้ความสำคัญกับการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ หรือประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติดังนี้

2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการดูแลสุขภาพทรัพยากร ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการมี ส่วนร่วมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังโดยเฉพาะ หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในทุกจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเป็นข้อมูลทางวิชาการเพื่อใช้ในการกำหนด แนวทางและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในแผนปฏิบัติการดูแลสุขภาพ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวของประเทศไทยและภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ควรให้ความสนใจและร่วมผลักดันการนำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับการดำเนินงานทางธุรกิจที่คำนึงถึงความ รับผิดชอบต่อผลกระทบทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นตลาดการท่องเที่ยวเชิง คุณภาพที่ยั่งยืนมากกว่าเชิงปริมาณที่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวเท่านั้นโดยเฉพาะองค์กรธุรกิจการค้า และการท่องเที่ยวของทุกจังหวัดสามารถนำผลการศึกษาด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวปัญหา อุปสรรคตลอดจนแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือไปประยุกต์ใช้ในแผนการดำเนินงานขององค์กรและการวางแผนการตลาดของ ธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 ภาคประชาชนและผู้นำชุมชนในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรมีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายหรือแผนงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนเองชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด โดยสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลอดจนมีจิตสำนึกใน การอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีประเด็นการศึกษาวิจัยในด้านต่างๆที่น่าสนใจและควรค่าแก่การแสวงหาคำตอบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืนดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะการทำวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นฐานกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการวางแผนเมืองหรือผังพื้นที่เฉพาะในการใช้ที่ดินใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการวางรากฐานในการจัดการพื้นที่อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการผังเมืองและภูมิศาสตร์สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีความเหมาะสมในเชิงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดเป็นต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์แบบทั้งในเชิงโครงสร้างพื้นที่การจัดการระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.4 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านความสัมพันธ์ของการตลาดและการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืนเพื่อการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กองส่งเสริมและเผยแพร่. **ความรู้สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ :
อรุณการพิมพ์.2547
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ :
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.2544.
- _____. **แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2550**. กรุงเทพฯ: 2549.
- _____. **ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระยะ 5 ปี**. กรุงเทพฯ: 2550.
- _____. **สรุปแผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2551**. กรุงเทพฯ:2550.
- กิ่งพร ทองใบ. **กลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.2546.
- กุลธิดา สะมาพุทธิ. **การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
2540.
- กุลวรา สุวรรณ. **หลักการมัคคุเทศก์**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.พิมพ์ 2548.
- โกมุทพันธุ์ ผลสินธุ์. **การจัดการธุรกิจท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.2542.
- เจริญชัย ชนไพโรจน์,ผศ.ดร. และนิยม วงศ์พงษ์คำ,รศ. **การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ
หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหาร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2551.
- ชนินทร์ ชุนทพันธุ์รักษ์. **นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์เอกสารและตำรา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. 2544.
- ชาญชัย ดวงจิตต. **การท่องเที่ยวกับปัจจัยทางจิตวิทยา**. จุลสารการท่องเที่ยว. 2(3), 2536.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **โครงการวิถีทรรศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**.กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2540.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. **การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนกรณีศึกษาอุทยานดอยภูพานจังหวัดสกลนคร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2550.
- ธงชัย สันติวงษ์. **การตลาดโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.2539.
- ธีระ ชีวะเกรียงไกร. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มสนุก (สกลนคร
นครพนม มุกดาหาร กาฬสินธุ์)**. วิทยานิพนธ์ ปร.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. 2551.

- นิคม จารุมณี.การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โอ เดียนสโตร.2536.
- นิยพรรณ วรรณศิริ.มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2540.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.2548.
- _____. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด.2548.
- บุปผา มีระหันนอก. การศึกษาวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดลพบุรี.
สารนิพนธ์วท.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ. 2549.
- ประเสริฐ วิทยารัฐ. รายงานสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว. กาญจนบุรี : สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี.
2530.
- ปรีชา แดงโรจน. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : ไฟว แอนด์ โพร พรินติ้ง.
2554.
- พงศกร ชาวเชียงตุง. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณลำน้ำชี
จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2550.
- พจิต ตามประทีปการวางแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่าง
ยั่งยืนจังหวัดชัยนาท. สารนิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,กรุงเทพฯ. 2549.
- พยอม ธรรมบุตร. เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :
สถาบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.2546.
- _____. เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่อง การวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว.
กรุงเทพฯ: สถาบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. 2546.
- พลอยศรี โปราณนท. สองนครแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: เกียวโต-เชียงใหม่.เชียงใหม่และ
เกียวโต : ฝากใจพื้นเมือง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์เมือง.2539.
- พิบูล ทิปะปาล. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.2546.
- ไพรัช เดชะรินทร์. (2516). ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช. 2548.
- _____. เอกสารชุดวิชา การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2548.
- รัฐทิทยา หิรัญหาด.แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

- กรณีศึกษาบ้านหนองบัวขาวอำเภอดำรงวิทยาคารจังหวัดกาฬสินธุ์.การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2544.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2543.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2539.
- วินัย วีระพัฒนานนท. มนุษย์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ. 2535.
- วินิจ วีรยางกูร. การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2532.
- ศรัณย์ เลิศรักษมงคล. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว, 16(1). 2540. 12-15.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และ คณะ. การจัดการเชิงกลยุทธ์และกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานพิมพ์พัฒนา ศึกษา. 2546.
- ศูนย์วิจัยป่าไม้. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีศึกษาภาคใต้. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2538.
- สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. "6.4.3 พุทธศาสนาในปัจจุบัน". ประมวลสาระชุด วิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552.
- สมพร มณีไตรจิต. บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. 2533.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า. 2543.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการวางแผน ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัด สุพรรณบุรี. 2548.
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีประเทศ. การดำเนินเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2550, จาก (<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139>)

ภาษาอังกฤษ

- Edmonds John and George Lespoky. Ecotourism and Sustainable Tourism
Development in Southeast Asia. Tourism in Southeast Asia. USA: K.S. Chon.
- Richards, Greg. Cultural Tourism in Europe. UK: Biffles Ltd., Guildford. 1995.
- World tourism organization. Tourism 2020 Vision. Retrieved on August 11, 2007, from
<http://www.world-tourism.org/facts/menu.html>
- <http://www.activity.pattaya.com>, 2552

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คำชี้แจง

ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป แบบสัมภาษณ์นี้มี 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. ตำแหน่ง.....
3. ที่อยู่ เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ส่วนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ท่านมีแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งในความกรุณา

(.....)

ผู้สัมภาษณ์

ว/ด/ป.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	ผู้ช่วยศาสตราจารย์(พิเศษ)สาธิต กฤตลักษณ์	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
2	ดร.อำคา แสงงาม	ผู้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด
3	นางสาวจุฑารัตน์ จิตต์ถนอม	อาจารย์ประจำสาขาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
4	พระครูกิตติวราทร,ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์
5	นางหริรักษ์ มณีสร้อย	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ จังหวัดนครพนม
6	นางกนกพร ไชยศล	ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา จังหวัด จังหวัดนครพนม
7	นายธนิตศักดิ์ อุ่นตา	วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม
8	นางจิราภรณ์ บุญโพธิ์	รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นครพนม
9	นายสุรสิทธิ์ สิงห์หลง	ท่องเที่ยวกีฬาจังหวัดยโสธร
10	นายพิสิทธิ์ คุณหงส์	พัฒนาการท่องเที่ยวประจำจังหวัดยโสธร
11	นายสำลี เกษสุข	เจ้าพนักงานปกครองชำนาญการ จังหวัดยโสธร
12	นางสาวชลดา สติณิรัตน์	ผู้แทนวัฒนธรรม จังหวัดยโสธร

ภาคผนวก ค

ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

- นางสาวปิยะสุดา เพชรaweช
- Miss Piyasuda Pecharawech

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ/กรรมการประจำวิทยาเขต/งานวัดผลประเมินผลการศึกษา/

งานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์

อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน อำเภอเมือง
ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 45000

โทรศัพท์ : 043-518364, 043-516076, 086-4634189, 080-1783908

โทรสาร : 043-514618

E-mail : aom101078@gmail.com / aom3221@hotmail.com

3. ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาตรี : ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร

ระดับปริญญาโท : การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวัดผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ระดับปริญญาเอก : ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

4. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

คอมพิวเตอร์/พีธีกร/จัดรายการวิทยุ/วิทยากร

5. ประสิทธิภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำงานวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือ ผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย

5.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย

—

5.2 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

1. รูปแบบการส่งเสริม อนุรักษ์และพัฒนาคุณค่าของประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี(วช.)
2. การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและวิถีพุทธในการบำบัด ผู้ติดยาเสพติดเพื่อความมั่นคงทางสังคม จังหวัดร้อยเอ็ด (วช.)
3. ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สกอ.)

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคนดีสู่สังคมไทย โดยใช้กระบวนการ กัลยาณมิตร สำหรับเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดร้อยเอ็ด(สถาบันวิจัยญาณสังวร)

5.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน (อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

1. การพัฒนารูปแบบวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(วช.) (ผู้วิจัยร่วม)

2. การส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของเยาวชนในสถานศึกษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง โดยใช้คารวธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม(วช.) (ผู้วิจัยร่วม)

3. การใช้หลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความสมานฉันท์ของนักเรียนโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง(วช.) (ผู้วิจัยร่วม)

4. การนำหลักธรรมคำสอนโยนิโสมนสิการมากำหนดรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การขับชื้อรถจักรยานยนต์เพื่อลดปัญหาการเกิดอุบัติเหตุของเยาวชนจังหวัดร้อยเอ็ด(วช.) (ผู้วิจัยร่วม)

5. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของประชาชนภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้การประเมินแบบ CIPP Model (วช.) (ผู้วิจัยร่วม)

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายปัญญา ศิลารัตน์
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Panya Silarat
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษ
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
3 ซอย 40 ถนนรณชัยชาญยุทธ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
มือถือ 088-732-5653, 092-1633-918
e-mail : Panya.silarat 2498@gmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2549 ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ) เอกรัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2551 ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม) เอกรัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2552 ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิตวิชาชีพครู)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2556 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด) สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
สาขาวิชาการที่มีความชำนาญการเงินการธนาคาร และคอมพิวเตอร์

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phra Silasak Sumato (Buntong)
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
วัดศรีรัตน บ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
มือถือ 087-802-1585
e-mail : Silasak9@gmail.com

4. ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2551 พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ เอกการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2553 ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม) เอกรัฐศาสตร์การปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายสิริวุฒิ รัศมีฉาย
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Siriwudh Rassameechai
2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์/นักวิจัย ประจำวิทยาลัยการท่องเที่ยว
และการบริการ มหาวิทยาลัยรังสิต
3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
วิทยาลัยการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี 12000
มือถือ 089-517-6917
e-mail : Siriwudh.r@rsu.ac.th
4. ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2538 ศิลปศาสตรบัณฑิต(ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยพายัพ
พ.ศ. 2553 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยรังสิต
ปัจจุบัน กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ประวัติ นักวิจัย

1. พระมหาสุริยา ฐิตเมธี(โฮมจุมจัง)

PHRAMAHA SURIYA THITAMETEEV (HOMJUMJANG)

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน/นักวิจัย

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน อำเภอเมือง
ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 45000

โทรศัพท์ : 043-518364, 043-516076, 086-463-4189, 080-178-3908

โทรสาร : 043-514618

E-mail :suriya_homjumjang@hotmail.co.th

4. ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาตรี	คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ระดับปริญญาโท	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย